26 EYLÜL 1960 SAYI: 319

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Soruşturma Kurulu çalışıyor
MİLLET ADINA

FİYATI: 1 LİRA

ADALE
AĞRILARINA
ve ADALE TUTULMASINA KARŞI

OPON

OPON,
BAŞ, DİŞ,
ADALE,
SİNİR,
ROMATİZMA,
LUMBAGO
AĞRILARINI
TESKİN EDER

FAYDALIDIR

günde 6 tablete kadar alınabilir

FAAL o-92

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yazı İşleri
Yıl:6 Cilt: XIX, Sayı: 319
Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel : 15221
*
İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07
*
Başyazar
Metin Toker
*
AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ

Karikatür :
TURHAN
•
Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı
•
Klişe :
Doğan Klişe
*
Müessese Müdürü :
Mübîn TOKER
•
Bu mecmua Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira
İlan şartları:
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 T.L.
İlan işleri :
Telefon : 15221
•
Dizildiği yer;
Rüzgarlı Matbaa
Basıldığı yer:
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih: 25.9.1960
FİYATI 1 LİRA

Kapak resmimiz
Y. S. Kurulu
Duruşmalara hazırlık

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Geçen haftanın sonundaki perşembe günü başkentte bir haber bomba gibi patladı. Haber Başbakanlık. Müsteşarı Alpaslan Türkeşin vazifesinden ayrılışıyla ilgiliydi. Hâdise bir anda memleket ölçüsünde alâka uyandırdı.

AKİS okuyucuları hatırlıyacaklardır. AKİS'in bundan evvelki bir kaç sayısında Türkeş meselesi bahis konusu edilmiş ve hâdiseye belki de en isabetli teşhis konulmuştu. Bunun içindir ki Başbakanlık Müsteşarının vazifesinden ayrılışı AKİS'çiler üzerinde bir duş tesiri yaratmıştı.

Haber perşembe günü duyulduğunda, bir AKİS ekibi münhasıran bu hâdisenin düğümünü çözmek için çalıştı. AKİS'çiler hâdisenin patlak vermesinden Türkeşin Başbakanlığı terkedişine kadar uyumadılar. Albay Türkeşle beraber, onlar da Başbakanlıkta -bir farkla: AKİS'çiler dışardaydı- sabahladılar. Sonra yeni bir gün doğarken masaların başına geçildi ve YURTTA OLUP BİTENLER kısmında "İnkılâp" başlığı altında neşredilen yazı kaleme alındı. Yazının ikinci başlığı olan "Sürpriz olamayan sürpriz", bu âni "nöbet devri"nin en yerinde ifadesidir kanaatindeyiz.

Bu hafta başkent çevreleri Başbakanlık Müsteşarı Alpaslan Türkeşin vazifesinden ayrılışı haberiyle meşgulken, yeni Büyük Millet Meclisi binasında Yüksek Soruşturma Kurulu hummalı bir faaliyet içerisinde bölünüyordu. Gerçi 27 Mayıs İnkılâbını müteakip düşük iktidarın ele başlarını Yüce Adalet Divanına sevketmek için gerekli delillerin toplanması ve soruşturmaların tamamlanması için Kurul İnsan üstü bir mesai sarf ediyordu. Ama geçen hafta içinde bu mesai daha da kesinleşti ve iddianame mahiyetini taşıyacak olan kararnamelerin hazırlanmasına hız verildi. Geride bıraktığımız hafta, Yüksek Soruşturma Kurulu düşük iktidar mensuplarının en mühim suçlarını teşkil eden dosyaları bir bir tetkik ederek, haklarında lüzum-u muhakeme kararı aldı. Bunun için sâdece tâli kurulların yaptığı tahkikatla yetinmedi, icap ettikçe dosya münderecatmı bir kere daha Genel Kurula getirmeği ve yeni bazı şahitleri dinlemeyi uygun buldu.

İşte bunun içindir ki haftanın sonunda gözlerin Yassıadaya çevrildiği sıralarda umumi efkârın kulağı Yüksek Soruşturma Kurulundaydı. Ancak Kurulun ağzı sıkı üyelerinden bir şeyler sızdırmak kolay olmadı. Fakat AKİS bilinen istihbaratı sayesinde Soruşturma kurulunun çalışmalarım en ince teferruatına kadar öğrenebildi. YURTTA OLUP BİTENLER kısmında yer alan "Soruşturma" başlıklı yazı bu hummalı faaliyetin bir hikâyesidir. Kurul, bütün yurdun kulaklarını kendisine verdiği ve millet adına keşif bir faaliyete giriştiği için bu hafta AKİS'in kapağında da yer almıştır.

•

Bu satırların yazıldığı sırada Heybeliadada 77 yaşında bir delikanlı doğum gününü kutlamaktadır. Bu delikanlı İsmet İnönüdür.

İnönü geride temiz hâtıralar bırakarak yeni bir yılın eşiğinde, milletine kuvvet ve güven kaynağı olmaktadır. Bir yıl evveline nazaran daha dinç, daha neşeli ve gelecekten çok daha fazla ümitli olan C.H.P. Genel Başkanının 77 yaşını idrak ettiği sırada yanında bir AKİS muhabiri bulunuyordu. İnönü yaş gününü nasıl geçirdi? İnönü yaş gününde neler konuştu? Bütün bunların cevabı "Politikacılar" başlıklı yazıda verilmektedir. Doğum günü münasebetiyle tertiplenen yemekte Genel Başkanın hemen yanında bulunan AKİS muhabiri İnönünün tek bir hareketini ve sözünü kaçırmadan not etti ve Ankaraya ulaştırdı. "Politikacılar" başlıklı yazıda bu neşeli doğum günü partisinin tafsilâtı AKİS'in bilmen üslûbu içinde verilmektedir.

•

Geçen haftanın ortasında çarşamba günü AKİS mesulleri bir kere daha düşük iktidarın, Basın Kanununa muhalefetten yargılandılar. Dâvaya konu olan iki tekzip yazısı "Menderesin hâkimi" Celil Cevherioğlu tarafından gönderilmişti. Uzun bir bekleyiş devresinden sonra teşkil edilen Toplu Basın Mahkemesinde AKİS mesul müdürü Kurtul Altuğ savunmasını yaptı. "Menderesin hâkimi" Celil Cevherioğlunun mahkemeden önce Adliye koridorlarında ve Baro odasında gazetecilere reva gördüğü muamele ve bu enteresan dâvanın hikâyesi "BASIN" sayfamızda "Dâvalar" başlığı altında anlatılmaktadır.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XIX, Sayı: 319

A K İ S

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

26 EYLÜL 1960

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Komite millet huzurunda

Bu hafta, Türkiyenin dört köşesinde gündelik hayatlarını yaşayan ve tek kelimeyle "halk-ı teşkil eden sâde, basit vatandaşlar karşılarında subay üniformasını şerefle taşıyan bir veya iki Millî Birlik Komitesi üyesi buldular. Memleketi 1961 sonbaharına kadar idare mesuliyetim sırtlamış subaylar millete "durumu anlatmak" maksadıyla yollara dökülmüşlerdi. Yassıada duruşmalarının başlamak üzere olduğu bugünlerde vatandaşla idarecilerinin karşıkarşıya gelmelerinde sayısız faydalar bulunacaktı. Nitekim bulundu. Halk her yerde Komite üyelerini sevgiyle, heyecanla karşıladı, anlara karşı son derece samimi davrandı, kalbindekini, zihnindekinî ortaya döktü. Buna mukabil, umumiyet itibariyle Komite üyeleri şahıslarının değil, temsilcisi oldukları heyetin görüşlerini, fikirlerini anlat tılar. "Komitenin istikameti" diye bilinen -ki, huzur ve güven veren o istikamettir- istikametten bazı hafif kaymalar olmadı değil. Ama yurdun dört köşesinden, esas itibariyle aynı tonda seslerin yükselmesi millet için tatlı bir sürpriz teşkil etti. Tabii, hâdiseyi gazetelerden takip etmek zorunda kalan çok geniş kütle, Komite üyelerinin sözlerini onların yanındaki gazetecilerin süzgecinden geçmiş şekliyle öğrendi Bu bakımdan, istikamet inhirafının dahi nereden geldiği belli değildir. Her halde üyelerin "tek ses"le konuşmasında Komitenin seyahatler arefesinde aldığı bir karar esaslı rol aynamıştır. Komite, halkla temas edecek üyelerin işleyecekleri mevzuları ve bu işlemede kullanacakları malzemeyi bir yardımcı kitapta toplamış yola çıkanlara bunu vermiştir. Bu, seyahatin yurtta uyandırdığı büyük ferahlığın birinci derecedeki sebebidir. Şimdiye kadar Komitenin, ne türlü dalgalanışlar olursa olsun en sonda daima basiretin yolunu seçip çıkardığım bitenler üyelerin yurt seyahatleri vesilesiyle bunu bir defa daha görmüşler, münferit ve şahsi fikirlerin mevziilikten ileri gitmediğini, Gitmeyeceğini, gidemeyeceğini anlamışlardır.

Şimdi, demokratik İkinci Cumhuriyetimizi kurma yolunda biraz daha azimli ve tamamen müsterih gitmek çok kolaylaşmıştır. Komiteye hakim olan ruh, eğer bir isim vermek gerekirse ve isim tamamen sembol mahiyetinde kullanılmak üzere, "Gürsel ruhu" dürt iyi niyetli, babacan, inkılâplara ve demokrasiye inanmış, gıllıgış bilmeyen, ince hesaplara merak duymayan, göründüğü gibi olan vatanseverlerin ruhu!

Albay Türkeş
38 den biri

İnkılâp

Sürpriz olmayan sürpriz

Yorgun, fakat güler yüzlü adam kalın kaşlarının altında pırıl pırıl parlıyan gözlerini, sessiz sedasız kendisine bakan kadına çevirdi. Yüzündeki tebessümü biraz daha genişleterek, karşısındakini âdeta teselliye çalıştı. Sonra, gür ve siyah kaşlarını kaldırarak şöyle dedi:

"— Artık, akşam yemeklerini beraber yiyeceğiz"

Dört aydır ilk defa, eşinin hazırladığı sofranın başına geçerek yemeğini iştahla yedi.

Hâdise, haftanın sonlarında bir gece Gaziosman Paşa mahallesinin , -eski adıyla 14 Mayıs mahallesinin- Kader sokağındaki 3 numaralı evin 3 numaralı üç oda bir holden mütešekkil mütevazı dairesinde cereyan ediyordu. Başkentte, hatta yurtta derin akisler uyandıran bir "nöbet değişikliğinin ikinci günüydü. Gür kaşlı, yorgun yüzlü adam Milli Birlik Komitesi üyesi ve eski Başbakanlık Müsteşarı Kurmay Albay Alpaslan Türkeşti, Hakikaten, İhtilâlden bu yana evinde bir akşam yemeğini eşiyle yemek Türkeşe nasip olmamıştı. Sabahın erken saatlerinde daireye giden Albay çok zaman çocuklarının, hattâ vefakâr eşinin uyuduğu sıralarda evine dönüyor ve yorgun vücudunu yatağa atıyordu.

Doğrusu istenilirse perşembe günü, "İhtilâlin İkinci Adamı" durumunda görünen ve öyle görünmek için hiç bir gayret sarfetmediği söylenemeyecek Albay Türkeşin Başbakanlık Müsteşarlığı görevinden ayrıldığı kulağı delik gazeteciler tarafından duyulduğunda bir şaşkınlık olmadı değil. Ama hâdise, daha ziyade "Beklenen bir sürpriz" mahiyetindeydi. Zira Türkeşin, bazı talihsiz hareketlerden ve bazı ihtiyatsız demeçlerden kendisini bir türlü alamadığı göze çarpıyor, isminin arkasında, ondan habersiz veya haberli oyunlar oynandığı biliniyordu. Hele, politikadaki başansızlıklarını bu defa Milli Birlik Komitesinin kalkanı gerisinde îcra-i lûbiyat ederek başarıya çevirmek isteyen bir kısım "aydın zevaf"ın, ağlarını Komitenin bu hakikaten meziyetli üyesi üzerine atmış

Bu Rejim İçinde Bir Meclis

Metin TOKER

Umumi efkâr önünde bir mesele ciddiyetle tartışılıyor. Memlekette normal demokratik düzen yeniden kuruluncaya kadar, yâni bugünle 1961 sonbaharı arasında bir Meclisin devlet idaresinde rol alması faydalı bulunuyor. Bu hususta bir görüş ayrılığı yok. Tartışma Meclisin hüviyeti, dolayısıyla adı ve teşekkül tarzı etrafında cereyan ediyor. Ortaya atılan fikirlerden, Millî Birlik Komitesinin, şimdiye kadar daima olduğu gibi bu defa da en basiretlisini bulup çıkaracağını ve süratle tatbik mevkiine koyacağını ümit etmek için bütün sebepler mevcut. Mevzu bir kere aydınlığa kavuştuktan sonra sağduyu herkese aynı kolu gösterecektir.

Evvelâ bir noktanın belirtilmesi lâzım. Bir Meclis kurulunca Millî Birlik Komitesinin ortadan kalkması, hattâ yetkilerinde kısıntı yapılması bahis konusu değildir. Millî Birlik Komitesi bir ihtilâl organıdır. İhtilâlin hedefi ve sonra intikal devrinin müddeti açık taahhüt olarak millete bildirilmiş, milletin tam tasvibini kazanmıştır. Bu bakımdan o tarihte o hedefin gerçekleşmesinden önce Millî Birlik Komitesinin memleket idaresini bırakması yahut paylaşması eşyanın tabiatına aykırıdır. Millî Birlik Komitesi kalacaktır. Milli Birlik Komitesi memleketi idare edecektir.

Böyle olunca teşrii ve icrai yetkileri sinesinde toplayan, hattâ bunların tekini elinde tutan bir Meclis düşünülemez. Aksi halde bu Meclis, hiç olmazsa o sahada Komitenin üstüne çıkacaktır. Gerçi mevzuları "İhtilâlin emniyetiyle alâkalı" ve "İhtilâlin emniyetini alâkalandırmayan" diye suni bir tasnife tâbi tutmak, bunların birincisini Komitenin malı saymak, ikincisiyle meşgul olma vazifesini kurulacak Meclise terketmek hatıra gelebilir. Ancak bu, düzgün bir devlet idaresi değil, sâdece bir arap saçı meydana getirir. Devlet idaresi derecesinde kompleks bir sistemde, meseleleri bıçakla keser gibi ayırmak kabil olamaz. Komiteyi normal Büyük Millet Meclisinin yerine kaim sayıp onun yanına hariçten bir icra organı koyan bugünkü usulün bile ne derece aksaklığa yel açtığı, Komite toplantılarına katılma hakkına sahip bulunmayan Bakanların Komite adına icra yetkisini kullanmalannduki tuhaflık gözlerin önündedir. Zevahire ehemmiyet verip bir ucube yaratmaya kalkışmak, basiretin tam 180 derece ötesindedir.

Düşünülemeyecek başka bir şık, Millî Birlik Komitesini Meclisin içinde eritmektir. O takdirde Komite fiilen ortadan kalkmış ve Meclis ekseriyetine tâbi kılınmış olacaktır ki bu, tamamile imkânsızdır. Meclisin bütün üyelerini Komite, eliyle dahi seçmiş bulunsa, Meclis bir kere kurulup çalışmaya başladı mı orada cereyanların nasıl dalgalanacağı hiç kimse tarafından kestirilemez. Bir Meclis bulunsun, Millî Birlik Komitesi bu Meclisin bir parçasını teşkil etsin, ama İpler Komitenin elinde kalsın! Böyle bir hayal, ancak hayal sukutu veya tarifsiz karışıklık, zoraki zorluk tohumudur.

İhtilâlin tabiatı bir Komitenin ortada, tam yetkiyle kalmasını gerektirdiğine, memleketin şartları ise bir Meclisin bu Komite yanında kurulmasını faydalı kıldığına göre sistem böyle bir temelin üzerine bina edilecektir. Bu hakikatin kabulü Kurucu Meclis, Temsilciler Meclisi gibi bugünkü şartlar altında kulağa hoş gelmekten başka meziyetleri bulunmayan formülleri fantezi sahasına atmaya yetecektir. Bir Kurucu Meclis, bir Temsilciler Meclisi ancak millet tarafından, tek dereceli seçimle işbaşına getirildiği takdirde mâna ifade eder ve öyle olunca da millî iradeyi o temsil eder. Bu bakımdan düşünüln Meclis bir Danışma Meclisi olacaktır ve hakikaten bir Danışma Meclisi 1961 sonbaharında bitecek intikal devrinin sarsıntısız, tehlikesiz, bulutsuz geçmesini sağlayacak mükemmel vasıtadır.

Bugünkü rejimin başlıca mahzuru, tabiatının icabı olan kapalılığıdır. Hayale kapılınmaksızın ve belirli maksatla kurulacak bir Danışma Meclisi memleket sathında siyasî faaliyetin yasak olduğu devrede bir fikir forumu yerine geçecektir. Devletin mesuliyetini sırtında taşıyan, taşımaya devam edecek olan ve taşımasında fayda bulunan Milli Birlik Komitesi Danışma Meclisinin kimlerden değil ama hangi teşekküllerin temsilcilerinden kurulmasına karar vermeli, bu teşekküllerin temsilci kontenjanlarını tâyin etmelidir. Elbette ki başta siyasî partiler, Danışma. Meclisine katılacak teşekküller kendilerini temsil ettirecekleri kimseleri bizzat seçecekler, böylece şartların müsaadesi nisbetinde Meclis demokratik esaslara uyacaktır. Bu Mecliste Millî Birlik Komitesinin de fikirlerini, görüşlerini belirtmesi, yâni müzakerelere katılması işin ciddiyetinin başlıca denlini teşkil edecektir. Anayasanın, Seçim Kanununun böyle bir heyet tarafından, milletin gözü önünde müzakere edilmesi umumi efkârın aydınlanması, çeşitli tezlerin belirmesi bakımından, tarifsiz faydalar sağlayacaktır.

Bunun dışında, yarınki Türkiyenin idaresinde, her demokratik idarede olduğu gibi söz sahibi bulunacak siyasî partiler Danışma Meclisinin fikir forumunda istikbale ait ciddi taahhütler yüklenme zorunda kalacaklardır. Umumî efkârın bugünkü durumu siyasî partilerin yüzde yüz Atatürkçü, yüzde yüz sosyal, yüzde yüz demokratik prensipler savunmalarını gerektirmektedir. Bu, onları yarın bağlayacaktır. Prensiplerden dönmek elbette ki ber zaman mümkündür, ancak bir bağın faydasını inkâr kabil değildir. Nitekim Anayasa, Seçim Kanunu, Anyasa Mahkemesi hep birer bağ kuvvetine sahip metinlerdir ve sihirbazların sopası olmaktan çok uzaktır.

Sâdece ana kanunlar değil bu memleketin ana dâvalarının bir Danışma Meclisinde ciddi, seviyeli, derli toplu tarzda ortaya atılması, enine boyuna görüşülmesi intikal devresini aynı zamanda esaslı bir hazırlık devresi haline sokacaktır. Çeşitli meseleler için çeşitti şuralar kurup işleri dağıtmaktansa, bunları çeşitli teşekküllerin temsil edilecekleri bir heyetin etrafında kristalleştirmek akla çok daha yakındır. Danışma Meclisi bu hüviyetiyle de hem Milli Birlik Komitesinin değerli bir yardımcısı olacak, hem Milli Birlik Komitesinin iktidarı, millet tarafından seçilecek yeni idareye tam bir gönül rahatlığı içinde devrini sağlayacaktır.

Biz, sâde vatandaşlara gelince, hiç olmazsa uzakça bir istikbal için yolun elbirliğiyle aydınlatılmış olmasının derin huzurunu ve güvenini yüreğimizde duyacağız.

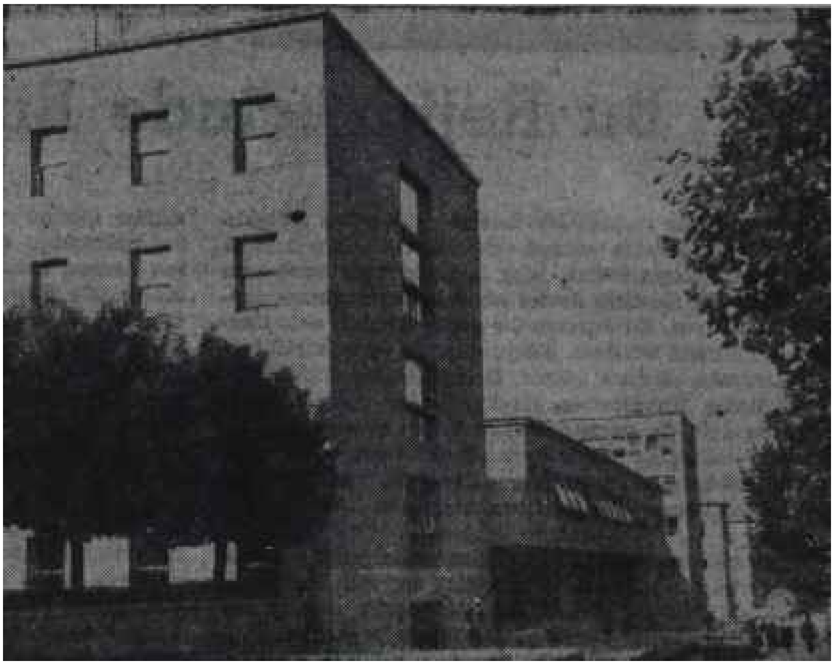
oldukları seziliyordu, O kadar ki, haklı veya haksız, Albay Türkeş bir belirli zihiyetin sembolü, dayanağı, bayrağı olarak yurtta görülmeye başlanmıştı. Bu zihniyetin. Millî Birlik Komitesine hakim ruhla ve zihniyetle zerrece alakası bulunmaması Başbakanlık Müsteşarlığında bir değişikliği bundan bir müddet evvel "Beklenen bir sürpriz" haline getirmişti.

Hele çarşamba akşamı Başkentte cereyan eden bir hâdise, bu sürprizin o kadir uzak da olmadığını belli etti

Bir talihsiz beyanat daha

O akşam, İstanbul gazetelerinden bâzılarının Ankara bürolarına "Türkeşin ricası" olarak bir istek iletildi. Albay, Hukuk Fakültesinde talebelere hitap etmişti. Orada söylediği sözlerin yayınlanmamasını diliyordu. Teşebbüs, gazetecilerin merakını kamçıladı. Aslında, pek az gazetecinin hâdiseden haberi vardı. Bir kaç basın mensubu toplantıda ya bulunmuş, ya bulunmamıştı. Hukuk Fakültesi öğrencilerinden bir grup Albay Türkeşi davet için Başbakanlığa gelmiş ve Fakültede bir konuşma yapmasını istemişti. Başbakanlık Müsteşarı daveti kabul etmişti. Gitmeye kararlıydı. Bu sırada Milli Birlik Komitesinin Başkentte kalmış bir kaç üyesinden biri olan Binbaşı Dündar Taşer de Başbakanlıkta görünmüştü. Zaten, daha sonraki kritik günlerde de, Dündar Taşerin kudretli Albayın yanından hiç ayrılmadığı gözlerden kaçmadı. Aslında Dündar Taşer, yaptığı bazı çıkışlarla dikkati çekmiş olan Yüzbaşı Muzaffer Özdağla birlikte güney illerini dolaşacaktı. Fakat bir muzip hastalık Taşeri yolundan alakoymuştu. Boğazına bir ağrı musallat olmuştu! Bunun üzerine genç Binbaşı Albay Türkeşe refakat etmeye başlamıştı.

Nitekim, öğleden sonra Türkeşi dinlemek için Fakülteye gidenler Dündar Taşeri de Başbakanlık Müsteşarının yanında gördüler. Türkeş orada talihsiz konuşmalarından birini daha yaptı. İddiasına göre "normal yollarla muasır uygarlık seviyesine ulaşmamız imkânsız"dı. "Tarihte ne Tanzimat, ne Birinci, ne İkinci Meşrutiyet, ne de Cumhuriyet hareketleri bizi muasır medeniyet seviyesine ulaştıramamıştı". Bu bakımdan "hamle yapmak, merhaleleri sıçramak" zorundaydık! Genç talebeler Müsteşara hayretle baktılar. Peki, bizi muasır uygarlık seviyesine ulaştıracak anormal yol hangisiydi? Sonra, Cumhuriyetin bizi o yola soktuğunu inkâr nasıl kabil olabilirdi? Acaba kudretli Albayın aklındaki rejim neydi ki? Hele Türkeş Üniversite mezunlarının doğrudan doğruya yedek subaylık hakları olmayacağını söylediğinde memnuniyetsizlik büsbütün arttı. Daha sonra konuşan Taşer tamamen ayrı konular üzerinde durdu, gençliğe güvenlerini belirtti, gençliğin her türlü ihtiyacının karşılanacağını bildirdi. Gençlik vazifesini bihakkın yerine getirmişti. İstikbalde de yerine getirecekti. Bu sözler, Türkeşin bilhassa Cumhuriyet ve normal olmayan yolla alâkalı fikirlerinin bıraktığı soğuk duş intibarını kısmen sildi.

Başbakanlık binası
Nöbet değişikliği

İşte, o akşam gazetelerden yayınlanmaması "Türkeşin ricası" olarak istenilen bu konuşmaydı. Halbuki ertesi gün, bâzı gazetelerde kudretli Albayın sözleri yayınlandı ve tabii büyük hayretle, biraz da endişeyle okundu.

Hep de ona mı?

Aslında Türkeş bir kaç gün evvel İstanbulda, sözlerinin hep yanlış tefsir edildiğinden gazetecilere şikâyette bulunmuştu. Aklında olmayan fikirler kendisine atfediliyordu! Albayın bunu söylerken aklına getirmediği, bunun niçin hep kendi başına geldiği sualinin cevabıydı. Daha İnkılâbın ilk günlerinde Le Monde gazetesine bir beyanat vermiş ve bu beyanat bazı kimselerin Albay Türkeşe bir nevi Albay Nasır gözüyle bakmalarına yol açmıştı. O zaman Türkeş, sözlerinin yanlış tefsir edildiğini söylemişti. Arkadan aynı fikirleri taşıyan bir beyanatı Times'a vermişti. Tenkide uğrayınca, sözlerinin gene yanlış tefsir edildiğini ileri sürmüştü. Eş fikirler, Albayın bir İzmir gazetesine verdiği beyanatta da tekrarlanmıştı. Türkeş şimdi o sözlerinin de yanlış tefsir edildiğini bildiriyordu. Halbuki beyanatların hepsinde Türkiyenin demokratik yoldan dâvalarını halledemeyeceği tezi savunuluyordu. Cemal Gürsel böyle düşünenlerin Türk millerine bühtanda bulunduğunu bir basın toplantısında resmen açıkladığı halde Türkeşin ve bâzı arkadaşlarının görüşlerinde ısrar ettikleri ortadaydı. Kudretli Albayın sözleri yanlış tefsir edilmiyordu. Belki kudretli Albay fikirlerini yanlış sözlerle ifade ediyordu, ama o bile pek uzak bir ihtimaldi.

Zaten Türkeş memlekette, gene ihtiyatsız tutumuyla bir "İnönü düşmanı" namı salmıştı. Bu cereyanı bir nefeste yok etmesi mümkünken bunu yapmamış, bilakis körükleyecek yel talihsizliklere düşmüştü. İstanbulda İnönüyle alâkalı olarak söylediği sözler polemiğin ta kendisiydi. Hele o konuşmada Cemal Gürseli bahis mevzuu ediş tarzı pek basit bir taktik olmuş ve gözlerden kaçmamıştı. Türkeş bu tutumu muhafaza ettikçe, İnönünün fikirlerine düşman olanlar ve İnönüyü sevmeyenler, yahut içlerindeki politika ihtirasının tatminine onu mâni sayanlar kudretli Albayın ardında saf almışlar, oradan salvoya başlamışlardı. Bunun da Millî Birlik ruhuyla elbette ki bir alakası yoktur.

Bütün bunlar bu haftanın ortasında, aslında temiz ve karakter sahibi, kültürlü ve meziyetli Albayın en azından Başbakanlık Müsteşarlığında Milli Birlik Komitesi için bir yük haline geldiğini açık şekilde ortaya koyuyordu. Ortada bir "yanlış tefsir" varsa, zeki Albay bunu bir anda düzeltebilirdi. Ama düzeltmek istemediği belli olmuş, "İpleri elinde tutan adam" rolü hoşuna gitmeye başlamıştı. Nitekim, Ahmet Salih Korurun kudretiyle oturduğu Başbakanlık Müsteşarlığı koltuğundan kalkması bütün yurtta ferahlık uyandırdı, muhtemelen hem kendisi, hem istikbal için hayırlı oldu.

Bu değişiklik bir başka mâna daha ifade ediyordu. Başbakanlık Müsteşarlığında "Korur devri" sona eriyor ve 1950 den önceki duruma dönülüyordu. Başbakanlık Müsteşarı artık Bakanların üstünde, Bakanlara antlaşmalar yaptıran bir kudretli adam değil, her memur gibi bir memur olacak, meselâ Devlet veya Hükümet Başkanını basın toplantılarında idare etmeye kalkışmayacaktı.

Durum aydınlanıyor

perşembe akşamı gazeteciler haberi duyunca telefonlara sarıldılar. Haber sâdece Türkeşin Müsteşarlıktan ayrıldığını bildirmiyor, yerine de Hilmi İncesulunun getirildiği ilâvesini taşıyordu. O akşam en çok çevrilen numaralardan biri, bu yüzden 22089 oldu.

İlk aranışta, telefonu ikinci düdüğünde kaldıran adamın ismi Hilmi İncesuluydu. Birkaç saat evvel İçişleri Bakanlığı Müsteşar Muavini bulunuyor ve Müsteşara vekâlet ediyordu. Karşısındaki ses İncesuluya şöyle dedi:

"— Hayırla akşamlar efendim."

"— Teşekkür ederim."

"— Tebrik ederiz efendim. Biyografinizi rica edecektik."

İncesulu bunun üzerine neşeli bir kahkaha attı ve biyografi ricasının neden icap ettiğini sormadan, hayatını bir çırpıda ve kısaca anlattı.

Karşısındaki ses bununla iktifa etmiyerek suallerini devam ettirdi:

"— Albay Türkeşin yeni vazifesini biliyor musunuz acaba?"

"— Maalesef bilmiyorum."

İncesuluya sualleri soran ses teşekkür etti ve telefonu kapadı. O sırada saatler, 18.45'i göstermekteydi. Cevap veren, neyin tebrik edildiğini biliyordu. İncesuluya telefon eden ise bir gazeteciydi ve böylece İçişleri Müsteşar Vekilinin Başbakanlık Müsteşarlığına tâyin edildiğini kati olarak öğrenmişti.

Aynı saatlerde, Başbakanlık binasının uzun koridorunun sonuna

Türkeş İstanbulda
Talihsiz bir yolculuk

rastlıyan içiçe iki salondan müteşekkil dairede, Albay Türkeş vazifesine kemali ciddiyetle devam etmekte ve Cumhuriyet Gazetesi Başyazarı ile gazetenin Ankara mümessilini dinlemekteydi. Türkeş mülakat sırasında o derece tabiiydi ki, iki gazeteci yanından ayrıldıkları Albayın artık Müsteşar olmadığını değil düşünmek, bunu rüyada görseler hayra yormazlardı.

O gece buna benzer olaylar veya çok az değişik olanları birkaç kere cereyan etti. Gene gazeteciler saat 19 sıralarında Albaydan, hanım sekreteri vasıtasıyla istifa edip etmediğini sordular ve şu cevabı aldılar:

"— Gazeteciler biraz hayali geniş insanlardır. İşte, yerimdeyim!"

Albay Türkeş bunları söylerken yüzündeki tebessümü eksik etmemiş, üstelik her haliyle samimi olduğunu ortaya koymuştu. Sekreter hanım da bu sözleri, soranlara aynen iletmişti. Ancak, işler hiç de Türkeşin dediği gibi cereyan etmiyordu. Daha onbeş dakika evvel İncesuluya edilen telefon, Müsteşarlığa tâyinin bile yapıldığını ayan beyan ortaya koymaktaydı. Saatler ilerledi. Bu sırada Albayın bir ziyaretçisi geldi. Ziyaretçi, gene Dündar Taşerdi. Taşerle birlikte birkaç kişi daha gelmiş ve Türkeşin çalışma odasına girmişlerdi. Bunun fevkalâde bir tarafı yoktu. Dostlar sohbet ediyorlardı! Bu arada, bir şeyler sormak üzere Başbakanlık Basın Bürosu mensuplarından biri Türkeşin odasına dalmış ve samimi dostları sohbet ederken görmüştü. Albay, masasının başındaydı ve sohbetin hitamında çalışmasına devam edeceği anlaşılıyordu. Basın Bürosunda çalışan memur kendi odasına geçtiğinde telefon çaldı, öbür uçtaki ses gene bir gazeteciye aitti. Biraz evvel sekreter hanıma sorulan sualini aynı, basın bürosu mensubuna soruluyordu. Memur gözlerini hayretten fal taşı gibi açarak cevap verdi:

"— Yok canım, şimdi yanından geliyorum. Odasında çalışıyor. Beraberinde birkaç arkadaşı var."

Bir başka türlüsü

İş bununla bitmedi. Aşağı yukarı aynı saatlerde İçişleri Bakanı Muharrem İhsan Kızıloğlu Konya ile konuşmakta ve karşısında bulunan Konya Valisi Babaoğluna İçişleri Bakanlığı Müsteşarlığına tâyin edildiğini, hemen hareket etmesi gerektiğini söylüyordu. Babaoğlu tâyini memnuniyetle karşıladı, ancak, karanlıkta yola çıkmanın doğru olmadığını, ertesi gün erkenden hareket ederek Ankaraya mesai saatinde yetişeceğini bildirdi. Nitekim eski Konya Valisi, yeni İçişleri Bakanlığı Müsteşarı cuma sabahı 45 dakikalık bir gecikmeyle, saat 9.45 de Başkente vâsıl oldu.

Bunlar cereyan ederken hâdiseden haberdar olanlar hakikaten mandutdu. Bunların büyük ekseriyetini de gazeteciler teşkil ediyordu. Başbakanlığın kapısına derhal yığınak yapan muhabirler Albay Türkeşi görmek için gerekli bütün çârelere başvurdular. İşin tuhafı, basın mensuplan bu defa Başbakanlıkta biç karşılaşmadıkları zorluklarla karşı karşıyaydılar. Bir kere, kapılar tutulmuş ve muhafız bölüğü kumandanı olan genç jandarma yüzbaşısı içeriye basın mensuplarının dahi alınmamasını emretmişti. Şimdiye kadar günün her saatinde Başbakanlık Basın Bürosuna hüviyetlerini göstermek suretiyle rahatça girip çıkan gazeteciler dışarda kaldılar. Gerekçe olarak, çağırılmadıkları ileri sürüldü. Albay Türkeş kendilerini davet etmemişti. Mesai saati olmadığına göre, içeri girmeleri mânâsız ve yersiz olacaktı. Bu nasihatlar basın mensuplarına kokuyu biraz daha iyi almaları için vesile teşkil etti. Bir şeyler dönüyordu. Hepsi Başbakanlığın merdivenlerine çöreklendiler ve gebe olan perşembe gecesinin doğuracağı çocuğu beklemeğe koyuldular. Bir yandan da içeri girip, fena halde meraklandıkları "arkadaş sohbeti"nin mahiyetini öğrenmenin çârelerini araştırdılar. Son olarak, Basın Bürosundaki meslektaşlarının kendilerine yardım edeceği akıllarına geldi. Muhafız kumandanı yüzbaşıya rica ederek, gazetecilerin o güne kadar içeri serbestçe girebildikleri, bunu Basın Bürosunda ça-

lışanların teyid edebileceğini anlattılar. Yüzbaşı teklifi mâkul karşıladı. Beraberce büroya çıktılar. Ufak tefek, gözlüklü bir zat anlaşmazlığı halletmek için geldi. Kendisine tevcih edilen sualleri dikkatle dinledi, sonra omuzlarını silkerek, yüzbaşıya, işin tamamen aksi olduğunu, mesai saatinden sonra buraya hiç bir gazetecinin alınmadığını ve haberlerin telefonla verildiğini söyledi. Yüzbaşının yüzündeki manalı tebessüm gazetecilere, oradan bir adım uzaklaşmamalarının en doğru hareket olduğu kanaatini verdi. Başbakanlığın merdivenleri yeniden basın mensuplarıyla doldu ve intizar uzadıkça uzadı.

Albayın karşısında

Saatler sıkıntılı geçiyordu. Nihayet dervişler muratlarına erdiler. Gene aynı Yüzbaşı gazetecileri yukarı çağırdı. Albay Türkeş kendileriyle görüşmek istiyordu. Yüzbaşı, gülerek şöyle dedi:

"— Sizi burada, soğukta bekletmeğe gönlüm razı olmadı. Buyurun yukarı. Albay sizlerle,görüşecek."

Bu sırada saatler 10.34'ü gösteriyordu ve Albay Türkeşin arkadaşlarıyla yaptığı sohbet bitmişti. Grup, uzun salonun sonundaki ilk kapıdan içeri alındı. Hususî kalem müdürlerine ait odada gazeteciler bir müddet beklediler. Daha sonra büyücek bir masanın bulunduğu ikinci bir salonu geçerek, Başbakanlık Müsteşarının makam odasına girdiler. Kendilerini Türkeş bekliyordu. Güleç yüzlü Albayın çehresinde, anlaşılması güç bir ifade vardı. Ama gene meşhur tebessümünü kaybetmemişti. Saatına baktı -tam 22.38 di- sonra, basın mensuplarına dönerek:

"— Burada sabaha kadar bekliyecek misiniz bakalım?" dedi.

Gazeteciler "Evet" mânasına gelen birer bas işareti yaptılar. Albay tekrar gülümsedi:

"— Peki, ne bekliyorsunuz?"

Gençlerden biri atıldı:

"— Sizin istifa ettiğinizi söylüyorlar. Doğru mu? Yerinize de Hilmi İncesulu tâyin edilmiş."

Albay Türkeş dudaklarını büzüştürdü. Bir kere yutkundu ve sağ tarafında oturan, kahverengi sivil bir elbise giymiş olan Binbaşı Dündar Taşere baktı. Sonra:

"— Evet, doğru" dedi.

Bu sırada, etrafı tetkik eden ve iyi bir kompozisyon arayan foto muhabirlerinden birine gülerek:

"— Ne o, yoksa benim resmimi Timurlenkle beraber mi çekeceksin ?" diye takıldı. Sonra da kaşlarını hafifçe çatarak basın mensuplarına hitaben:

"— Devlet makamları şahıslarla kaim değildir. Bu bir nöbet hizmetidir. Bu hizmet ilgililer tarafından

"Canlanmak için Seni Bekleyen Bu Topraklar!."

Menderes, on yıl boyunca bu memlekete her türlü tahininin üstünde kötülük etmiştir. Cemiyeti, kendisine benzetmek için elinden geleni yapmış, insanlardaki pis tarafları alabildiğine körüklemiş, hiç bir asil duygu, temiz mefhum bırakmamak maksadıyla gayret sarfetmiştir. Bunun basit sebebi, iktidarım ancak öyle bir temel üstünde devam ettirebileceği hususundaki doğru teşhisidir. Teşhis doğru olmakla beraber hesap doğru çıkmamış ve sıhhatini muhafaza eden cemiyet bir fiskede diktatör bozuntusunu alaşağı edivermiştir.

Ancak Menderes» uzun asırlar bu memlekete her türlü tahminin üstünde fayda sağlayacaktır. Onun macerası, elinde kudret .tutacak insanlar için ders yerine geçecek, kendini "bu memleketin beklediği havari" sayanları uyaracaktır. D.P.liderinin, hele iktidarının son yıllarında bir "vaz geçilmez adam" tavrı takındığı, milletin karşısına o sıfatla çıktığı hatırlardadır. Ama, bu delice fikir onun zihninde bir anda mı yeşermiştir? Elbette ki hayır. Daha baştan itibaren, etrafında kim varsa herkes onu bir "üstün adam" olduğuna inandırmak için çabalamış, metresinden milletvekiline, çocukluk arkadaşından bakanına bir kocaman zümre "Ah, senden evvel hiç kimse bu vatan için bir şey yapmadı, hepsinin teşebbüsü fiyaskoyla neticelendi. Sen bu toprakları şenlendireceksin, sen bu milletin yaralarım saracaksın, sen özlenen idareyi kuracaksın, İktisadi İstiklâl Savaşını sen kazanacaksın. O savaş ki, onda zafer kazanılmadan Milli Mücadele dahi hiç bir şey ifade etmez" diye dört dönmüştür. Laftan lâfa ve seneden seneye, Menderesin biçare muhayyelesinin bu palavralara inanması onu Yassıadanın 1 numaralı sakini haline getirivermiştir. Hastalık ilk günden tedavi edilseydi, bunca ıstırap boşuna çekilmezdi.

Bu masalı ona kimler okumamış ki? İşte, Suzan Sözenin bir mektubundan bir kaç satır: "Yürüyorduk.. Deniz kenarı.. Bir gece.. İkinci Cumhuriyet, demiştin. Doğru.. Canlanmak için seni bekleyen bu topraklar. İkinci Cumhuriyet. Her sahifesi, her satırı ismini taşıyacak bir destan."

Menderesi nasıl bu edebiyat mahvetmişse, elinde kudret tutacak hiç kimse de unutmamalıdır ki bu topraklar canlanmak için hiç bir şahsı beklememektedir. Bu topraklar bir sistemin sayesinde canlanacaktır ve o sistemi, herkes elbirliğiyle kuracaktır. Bu, bir anormal değil, bir normal sistem olacaktır ve hiç bir merhaleyi havadan uçarak katetmek sevdasına kapılmmayacaktır. İkinci Cumhuriyetin destanının ne her sahif esi, ne her satırı bir ismi taşıyacaktır. İkinci Cumhuriyetin destanı demokrasiye inanmış, gerektiğinde kanını akıtmaktan çekinmediğini göstermiş, yılmamış, azimli bir Atatürk neslinin toptan malı olacak ve kendisine üstün vasıflar atfedilen insanların değil, herkesin eseri sayılacaktır.

Bu topraklar, canlanmaları için kendisinin beklendiğini sanan pek çok gafil görmüştür. Belki de bu toprakların canlanamaması sebebi, bu gafillerin tâ kendileridir. 27 Mayıs böyle ucuz bir edebiyatın sonuna çizgi çekmişse, Türk tarihine hizmetlerin en büyüğünü yapmış olacaktır.

icap ettikçe elden ele devredilir" dedi.

Kendisine sorulan "Yeni vazifeniz ne olacak?" sualine ise gene meşhur tebessümüyle cevap verdi:

"— Bütün müsteşarlıklardan ve bakanlıklardan üstün bir görev olan şanlı, şöhretli Milli Birlik Komitesi üyeliği! Sonra, biliyorsunuz, Müsteşarlığı Komitenin görüş ve isteği üzerine almıştık. Muvakkatti. İhtilâlin ilk günleri geçmiştir, idareyi sivillere terkediyoruz."

Bunları söyledikten sonra biraz serzeniş kokan sesle:

"— Böylece de, beklediğiniz oldu işte" diye sözlerini bitirdi.

Sustuğu zaman gülümsüyordu. Biraz sükûttan sonra gazetecilere söyliyeceklerinin bittiğini anlatmak istercesine:

"— Hemen gidin, bunları gazetelerinize yetiştirin bakalım" dedi.

Perde kapanmıştı. Basın mensupları birbirlerini itercesine odadan dışarı fırladılar ve gazetelerine koştular. Türkeş odada Taşer ve arkadaşlarıyla beraber bir müddet daha sohbet etti.

Gazetelerine gelen muhabirlerin ilk işi, Hükümette bulunan diğer asker üyeleri aramak oldu. Ele geçirebildikleri Ulaştırma Bakanı General Ulaydı. Ulaya, Albay Türkeşin sözlerini tekrarladılar ve:

"— Sizin, Özdilekin ve Ahmet Yıldızın da çekileceğinizi, yerlerinizi sivillere terkedeceğinizi söylüyorlar. Doğru mu?" diye sordular.

Sevimli General telefonun öbür ucundan gevrek bir kahkaha attı:

"— Ah, nerede o günler! Şöyle bir kenara çekilip dinlenebilsek! Ama, görüyorsunuz ben yerimdeyim. Herhalde diğer arkadaşlar da yerlerindedirler. Ben böyle bir şey duymadım." dedi.

Gazeteciler Ulaya ikinci bir sual sordular ve oldukça iyi bir cevap aldılar:

"— Albayın yeni bir vazifesi olacak mı ?"

"— Vallahi, Türkeş çok kültürlü ve zeki bir arkadaştır. Komitenin ona ihtiyacı olacağı kanaatindeyim!"

Garip tesadüfler

Basın mensupları odayı terkettikten sonra Albay Türkeş ve Binbaşı Taşer de fazla kalmadılar, beraberce Başbakanlıktan ayrıldılar. Türkeşin bu arada yemek yemediği aklına geldi. Taşer ve Türkeş Hürriyet Lokantasına giderek karınlarını doyurdular. Albay fazla konuşmuyordu. Bütün sükûnetine ve yüzündeki tatlı tebessümüne rağmen sinirli olduğu belliydi. Yemeği müteakip kendisini eve götürmeği teklif eden Taşerden

Dündar Taşer
Bir gölge gibi

özür diledi. Bütün ısrarlara rağmen diretti ve çalışacağını söyliyerek Başbakanlığa döndü. Gece çok geç vakitlere kadar Başbakanlıkta kaldı. Eve gitmeğe hazırlandığında erkenci horozlar ilk nağmelerini Başkentte duyurmağa başlamışlardı.

Sabah saat 9,05 de Başbakanlığın önünden geçenler kalın gür kaşlı Albayı merdivenleri tırmanırken gördüler. Türkeş mûtadı veçhile gene mesai saatında Başbakanlığa gelmiş ve odasına çıkmıştı. Çok geçmeden, tesadüf, Dündar Taşer de Başbakanlığa geldi.

Saat 9.05 de odasına giren Albayı odasından çıkarmak veya kendisiyle görüşmek o gün için hakikaten pek güç oldu. Saat tam 17 ye kadar fasılasız çalışan Türkeş, yeni Başbakanlık Müsteşarına vazifesini devretti. Doğrusu istenirse, geçen bu süre içinde Türkeşin sâdece vazifeyi devredip etmediği meçhuldü. Bilinen, Albayın aralıksız sekiz saat odasından çıkmadığıydı.

Öğle üzeri Bulvar Palastan getirtilen mütevazı yemeğini de Türkeş odada yedi. Mönü tavuklu pilâv, hoşaf ve salataydı. Bütün bu müddet zarfında Türkeşi kapı önünde gene vefakar dostları gazeteciler beklediler. Türkeş de onları unutmamıştı. Nitekim Başbakanlıktan ayrılırken kapıda kimseyi göremeyince yanındakilere:

"— Hani, gazeteciler nerede? Çocuklan beklettiğime üzüldüm vallahi." dedi.

Halbuki garip bir tesadüf daha olmuş, Albay dışarı çıkarken kapıdaki basın mensuplarına Türkeşin kendilerini beklediği haber verilmiş ve öbür kapıdan içeri alınmışlardı. Ne olursa olsun her iki taraf da bu kötü tesadüfe son derece üzüldü. Başbakanlıktan Meclise gelen Türkeşi görenler, Albayda herhangi bir değişiklik olduğunu farketmediler. Gene arada bir dudaklarını büzüyor, gene gülümsüyor ve gene etrafındakilerle tatlı tatlı sohbet ediyordu.

Ama kudretli Albay artık eskisi kadar kudretli değildi ve bu, herkes için hayırlıydı.

Soruşturma

Dananın kuyruğu

(Kapaktaki Kurul)

Bu haftanın sonunda Ankarada, Anayasayı ihlal eden düşüklere ait dosyaları yeni Meclisin D blokunda tetkik eden Soruşturma Kurulu Azaları bir dosyanın pek ince bulunduğunu farkettiler. Dosyayı ellerine aldıklarında bunun Celâl Bayara ait olduğunu anladılar. Öteki düşükler, ifadelerinde pek çok şey anlatmışlar suçu birbirlerinin üzerine atmışlardı Menderes konuşmuş, konuşmuş, konuşmuştu. Buna mukabil Celal Bayar, o kendisine mahsus kof edasıyla sorguya gelenlere:

"— Teşkilatı Esasiye Kanununu okuyun. Devlet Reisinin mesuliyetsizliği orada tadât edilmiştir" cevabını vermişti.

Gerçi sorguya gelenler, tevkif edildiği gün bile "Ben buraya mili iradeyle geldim, milli iradeyle giderim" diye Çankayadan bir türlü çıkmak istemeyen ve milli iradenin kendisini oraya türlü cümbüş, rezalet suistimal yapsın diye gönderdiği zehabında bulunan kara cahile Teşkilâtı Esasiye Kanununun ruhunu anlatmışlardı ama, Bayarı Anayasayı ihlal suçundan ifade vermeye razı edememişlerdi.

Öteki düşüklerin ifadelerine gelince, onlardan pek çoğu Hadi Tan patentini taşıyan bir tip ifade vermişlerdi. Hadi Tan, Yassıadada arkadaşlarına bir ifade örneği hazırlamış ve sorguya çekilirlerse bunu tekrarlamalarını istemişti. Böylece D.P. milletvekilleri aynı şeyi söylemiş olacaklar, savunmalarını kolaylaştıracaklardı. D.P. iktidarının "kanun melanet" hocası Hadi Tan böylece arkadaşlarıyla birlikte gene hukukun inceliklerinin arkasına sığınmaya çalışmıştı. Ama bu defa, meramına ermesi o kadar kolar olmayacaktı. Zi-

ra karşılarına çıkacağı hakimler kendi kuklaları Adil Güneşoğlular, Cemil Cevherioğlulardan çok farklı kimseler olacaktı.

Hakikaten bu hafta, Yüksek Soruşturma Kurulunun vazifesi bitmek ve Yüksek Adalet Divanının vazifesi başlamak üzereydi. Nitekim başkentte bu Divanı teşkil edecek kimselerin isimleri rivayetler halinde bahis mevzuu ediliyordu. Fakat Divan, Ekim ayının başından evvel ilân edilmeyecekti. Buna mukabil duruşmaların 3 Ekim pazartesi günü başlayabilmesi için her türlü gayret sarfediliyordu. Ancak tarih, bir "ilk hedef" den ibaretti ve daha ihtiyatlı kimseler Ekimin ilk yarısı" formülünü ter--ih ediyorlardı. Ama son çalışmalar bir haftadan beri devam ediyor ve dosyalar tamamlanıp tamamlanıp Yüksek Adalet Divanına sevkediliyordu.

Atlayan atlayana

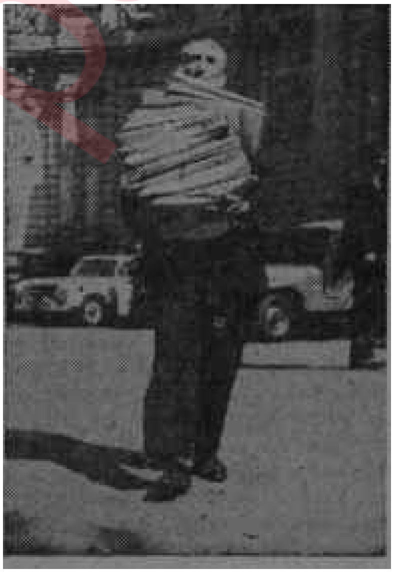
Geçen haftanın sonundaki pazar günü Ankaranın son aylarda beeriklilik ve açıkgözlülüklerini parlak bir şekilde ispat etmiş genç muhabirleri 19 Mayıs Stadyumunda kalp huzuru içinde Beşiktaş - P.T.T. maçını seyrederlerken uzun boylu, iri yarı bir adam kıskıs gülüyordu. Uzun boylu, iri yarı adam Yüksek Soruşturma Kurulunun Başkanı Hayrettin Perkti. Bütün Türkiyenin gözünün Kurul üzerine çevrik bulunduğunu biliyordu. Kurulun umumi heyet toplantısının 20 Eylülde yapılmasının beklendiğinden de haberdardı. Ama, takvimlerin 18 Eylül gününü gösterdiği o pazar, Kurulu toplantıya çağırmış ve Yassıada duruşmalarının ek dosyasını açmıştı.. Nitekim öğleden sonra Beşiktaş, zorlu P.T.T. kar--ısında terler ve bocalarken yeni Meclis binasının artık meşhur olmuş 9 blokunda Yüksek Soruşturma Kurulu, üyelerinden onikisinin eksiğiyle, umumî heyet halinde çalışıyordu.

Her şey, Ankarada bulunan 27 Soruşturma Kurulu üyesinin telefonları nın çalmasıyla başladı. Saatlerin 12.30'u gösterdiği sıralarda her üyenin evine telefon edilerek, beklenen toplantının 20 Eylülde değil de he--en o gün, saat 13 de yapılacağı bildirildi. Telefonu olmayan üyelere haberciler çıkarıldı ve başkentte vazife gören üyelerin belirli saatte yeni Meclis binasnın yolunu tutmaları sağlandı. Üyelerin büyük bir kısmı otobüs veya dolmuşlarla evlerinden kalktılar ve uzun bir çalışmanın son meyvalarını toplamak üzere davete zamanında yetiştiler.

Toplantı salonu pek mütevazi döşenmişti. Odayı baştan başa kaplayan, yanyana dört masadan müteşekkil uzun masa salonun hemen tek süsünü teşkil etmekteydi. Hayrettin Perk baştaki ceviz kaplama masada yerini almıştı. Diğer üç masadan ikisi yeşil boyalıydı ve en sonda bulunan kahverengi masa ile tam bir tezat teşkil etmekteydi. Masalar blokunun etrafına sıralanan sandalye adedi ise 42 idi. Salonun sol tarafına isabet eden kısımda, başkanlık odasına geçilen kapının arkasında, bir sehpa üzerinde telefon bulunmaktaydı. Ne var ki bütün toplantı boyunca muttasıl çalan telefon pek rağbet görmedi.

İşte bu dekor içinde çalışmalarına başlıyan Kurul üyeleri önlerinde birer küme halinde duran ve sâdece bir kaç mevzua ait dosyaları büyük bir titizlikle, sabırla incelediler, kendi aralarında bir takım kararlara vardılar. Mutlak ve muhakkak olan, Kurulun o günkü mesaisinin, acele toplanılmış olmasına rağmen, pek verimli olduğuydu.

Gündemin ilk maddesini Ankarada cereyan eden hâdiseler teşkil ediyordu. Bu yüzden Kurul üyeleri her dosya münderecatını inceden inceye tetkik lüzumunu duydular. Gerçi tâli kurullarca her dosyanın baş tarafına ilâve edilmiş bir ön bilgi vardı. Vardı ama, gene de bu aydınlık yüzlü, yorulmak bilmez kanun adamları her nokta üzerinde itina gösteriyorlar ve adaletin zerre kadar zedelenmemesi için ellerinden gelen, gayreti sarf ediyorlardı. Üzerinde ısrarla durulan en mühim mesele, sakıt iktidarın kardeşi kardeşe boğdurmak niyetiyle kurduğu gerillâ teşkilâtı oldu. Bu meseleyle alâkalı şahısların enteresan ifadeleri, Kurulun bu ilk toplantısını hayli işgal etti. Bu mevzuda en selâhiyetli organ, Ankara hâdiselerini tetkik eden 6 Numaralı Kuruldu. Bu Kurul, meseleleri bizzat mahallinde incelemiş ve pek çok kimsenin ifadesine başvurmuştu. Nitekim Yüksek Soruşturma Kurulunun önünde bulunan dosya kümeleri bu verimli çalışmanın mahsulüydü. Dosyalar 27 Mayıs inkılâbından önce sakıtların Ankarada çevirdikleri kanlı dolapları olduğu gibi ortaya çıkarıyordu. Sorguya çekilen 80 kişiden 60 ının suçlu oldukları anlaşılmıştı. Yüksek Soruşturma Kurulu bu mevzuda, bir de 6 Numaralı Kurulun başkanı Fehmi Tüzünü dinlemek lüzumunu hissetti. Tüzün, başkanlığındaki kurulun raporuna ilave olarak kendi mülâhazalarını da Yüksek Soruşturma Kuruluna arzetti. Böylece kurul, esasta karara varmak için gerekli bilgiye sahip oldu. Suçlu görülenlerin, lüzumu muhakeme kararı ile ilgili mercilere şevkine karar verdi. Suçlular Bayar, Adnan Menderes, Ethem Menderes, Namık Argüç, Faruk Oktay, Niyazi Bicioğlu ile yirmiye yakın polis memuru, bir çok D. P. silâhendazı idi. Bunlar Yüksek Adalet Divanı tarafından yargılanacaklardı.

Dosyalar taşınıyor
Yükte ağır

6 saate sığdırılan işler

Toplantı tam altı saat sürdü. Kurulun çalışması, kelimenin tam manasıyla intizam içinde cereyan etti. Üyeler, tek bir dakikanın dahi boşa gitmesini arzu etmiyorlardı. Bunda bir parça da, nihayet neticeye ulaşmanın verdiği zevk rol oynuyordu. Üyeler o kadar meşguldüler ki, bir kısmı, masalarda bol miktarda tabla varken, dikkatlerini başka noktalara dağıtmamak için olacak sigaralarının küllerini yerlere silkmeğe başladılar. Pencereleri kapalı odada üyelerin tek şikâyetçi oldukları husus sigara dumanı ve sıcaktı. Fakat bunun da çâresini bulmak güç olmadı. Odacılar, ayaklarının uçlarına basa basa salona girdiler, pencerelerden sâdece birini açtılar ve tablaları boşalttılar. Tabii, yerlerdeki izmaritlere dokunmak kimsenin aklından geçmedi. Bu arada üyelere bol miktarda soğuk su ikram edilerek sıcağın tesiri bir nebze olsun hafifletildi.

Toplantı nihayete erdiği zaman saatler 19'u gösteriyordu. Başkentin açıkgöz muhabirleri, geç de olsa hâdisenin kokusunu almışlar ve D blokunun önüne yığılmışlardı. Zaten D bloku bu yüzden bütün bir hafta müddetle gazeteciler tarafından muhasara altında tutuldu. Sütten ağzı yananın yoğurdu üfleyerek yemesi gibi, muhabirler de oradan hiç ayrılmamayı daha ihtiyatlı buldular.

Olur mu, Böyle Olur mu ?

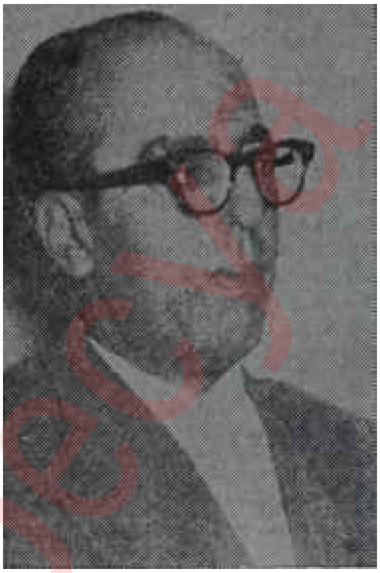
Evvela, bir hâtıra.

Sene 1955. 18 Mayıs Çarşamba. Saatin öğleden sonra üçe yaklaştığı bir sırada D.P. nin Ağrı milletvekili ve partisinin o tarihteki Meclis Grubu İdare Kurulu üyesi Kasım Küfrevi Metin Tokeri evinde, telefonla arıyor. Küfrevi, asistanlığı devresinden ahbabı Tokeri acele görmek istemektedir. Toker, Küfreviyi eve veya mecmuaya gelmeğe davet ediyor. D.P. nin Ağrı milletvekili, yarı dehşet içinde "Olmaz !" diyor. Tokerle o gün temasının bilinmesi tarifsiz mahzur taşımaktadır. Kendisi saat üçte, Ulus meydanındaki Hachette kitabevine gidecek ve kitapları karıştıracaktır. Toker de aynı saatte oraya gelecek ve Küfreviyi tanımıyormuş gibi yanında, kitaplara bakacaktır. Küfrevi, söyleyeceğini o arada söyleyecektir. Toker, bu esrarlı havaya pek mâna verememekle beraber mutabakatını bildiriyor.

Sahne tamamen kararlaştırılan şekilde cereyan ediyor. Küfrevi, Toker yanına yaklaştığında dudaklarının arasından "Yarın seni tevkif edecekler. Dikkatli bulun!" diyor. Sonra, kısaca izah ediyor. Öğleyin Menderes D.P. Genel İdare Kurulu ve Meclis Grubu İdare Kurulu üyelerine Çiftlikte bir yemek vermiştir. O yemekte Metin Tokere küfretmiş, "Yarın aklı başına gelir. Tevkif ettiriyorum" demiştir. Tokere hiddet, Menderesin AKİS'i D.P. içindeki İspat Hakkı gibi hareketlerin teşvikçisi, hattâ çekirdeği saymasıdır. Küfrevi, Tokerin nasıl tevkif ettirileceğini sormuştur. Menderesin bildirdiğine göre Ankara Savcısına AKİS mesulleri aleyhine de mecmuanın 14 Mayıs tarihli sayısında çıkan "Bir kedi ve fare hikâyesi" yazısından dolayı dâva açılması için bir "muvafakat talepnamesi" hazırlatmış ve o sabah, Ankara Savcısının gönderdiği talepnameyi imzalamıştır. Toker, kendisinin tevkifine kanunun müsait olmadığını, mecmuanın yazı işleri müdürünün mesuliyet taşıdığını Küfreviye hatırlatıyor. Ağrı milletvekili gene dudaklarının arasından "Ben Menderesin söylediğini anlatıyorum. O, seni tevkif ettirebileceğini sanıyor, hazırlığını da yaptırmış. Belki faka basmış. Orasını bilmem. Her halde ayağın denk al" diyor.

Methi Toker doğruca mecmuaya gidiyor ve 14 Mayıs tarihli AKİS'i dikkatle okuyor. Evet, "Bir kedi ve fare hikâyesi" yazısı o sayıda çıkmıştır. Yazıda, D.P. Meclis Grubunun Menderes İstanbuldayken Grupta aslan kesilen, fakat o gelince dut yemiş bülbüle dönene üyeleri, yâni kedi yokken cirit atan fareler bahis mevzuu edilmektedir. Tokerin yazıyı hususi alâkayla incelediğini gören yazı işleri müdürü Cüneyt Arcayürek garip bir hisle "Ne var?" diye soruyor. Toker, arkadaşını belki de boş yere endişelendirmemek için "Bir şey yok" cevabını veriyor.

Ertesi gün Ankara Savcısı, Metin Tokeri çağırttırıyor ve basın

Hayri Mumcuoğlu

savcısına ifadesini aldırtıyor. Fakat hesap yanlış çıkmışlar. Tokeri hapsetmek imkânsızdır. Kanun, müsait değildir. Bu sefer Cüneyt Arcayürek çağırılıyor. Mecmuanın sahibi olarak Toker, yazı işleri müdürü olarak Arcayürek yazıda suç bulunmadığım bildiriyorlar. Basın savcısı Ankara Savcısıyla görüşüyor ve döndüğünde Arcayüreke ertesi gün nüfus kağıdıyla tekrar gelmesini söylüyor. Ertesi gün Ankara savcılığı Cüneyt Arcayüreki, tevkifi talebiyle 2. Sulh Ceza Hâkimliğine sevkediyor. Arcayürek tevkif ediliyor ve doğruca Cezaevine gönderilip Ankara Savcısının emriyle saçları dibinden traş ediliyor. Orada yirmi gün boyunca kendisine, yazıyı Metin Tokerin yazdığını söylerse derhal Kurtulacağı, aksi halde "iflahının kesileceği" tekrarlanıyor. Arcayürek yirmi gün boyunca "Yahu, yazdığım bir yazıyı Tokerin yazdığını nasıl söylerim?" cevabını veriyor. Bu arada Menderes, Ankara Savcısını Tokeri mutlaka tevkif etmesi için sıkıştırmakta, Ankara Savcısı elinden geleni yapmakta, fakat mevcut Basın Kanunu gazete sahiplerine hapis cezası vermediğinden muvaffak olamamaktadır. -Nitekim, kısa bir müddet sonra kanun değiştirilmiş ve gazete sahiplerine hapis cezası konulmuştur-. Arcayürek ancak yirmi gün sonra Toplu Basın Mahkemesinin huzuruna çıkarılıyor ve kefaletle tahliye ediliyor. Arkadan, "Bir kedi ve fare hikâyesi"nde suç olmadığı Temyizin o tarihte Celil Cevherioğlu başkanlığında bulunmayan dairesince tescil ediliyor.

İşte, bilgilerine her zaman başvurulabilecek üç kişi: Toker, Küfrevi, Arcayürek. O ankara Savcısı, bugünkü İnkılâp Hükümetinde Devlet Bakanıdır ve adı Hayri Mumcuoğludur.

Bir vakıa

Hukuk kitapları satan bir dükkâna gidiniz. Orada "Mer'i Kanunlar" adını taşıyan altı ciltlik bir derleme göreceksiniz. Kitabın birinci baskısı tükenmiş, ikinci baskısı yapılmıştır. Birinci baskının "hediyesi" 150, ikincininki 400 liradır. Derleme yedi kişinin eseridir. Bu yedi kişinin isimleri, soy adları ve mufassal adresleri kitabın içinde yazılıdır. Ortaklardan biri D.P. nin Sakarya milletvekili ve Menderesin meşhur Tahkikat Komisyonu üyesi Selami Dinçerdir. Kitap, Selami Dinçerin nüfuzunu kötüye kullanması suretiyle resmi daire ve müesseselere binlerle satılmıştır. Bu, ortaklara sağlanan yüz binlerce liralık kar demektir. Hadisenin tahkiki gayet kolaydır. Resmi daire ve müesseselere bu kitapların nasıl, kim tarafından satıldığı bir günde meydana çıkarılabilir.

D.P. nin Sakarya milletvekili ve Menderesin meşhur Tahkikat Komisyonu üyesi Selami Dinçerin ortaklarından birinin adı Hayri Mumcuoğludur ve Hayri Mumcuoğlu İnkılap Hükümetinde Devlet Bakanıdır.

İlk toplantıdan sonra Kurul üyeleri, büyük bir vicdan rahatlığı içinde gruplar halinde salonu terkettiler ve asansöre sırayla binerek dışarıya çıktılar. Fakat büyük imtihan buraya bağladı. Gazeteciler, atlatılmış olmanın da ateşiyle üyelerin etrafını derhal sardılar. Dört bir taraftan sual yağıyordu.

Toplantının sebebi neydi, hangi mevzular konuşulmuştu, neden gazetecilere daha evvelden haber verilmemişti? Üyeler bütün bu sualleri büyük bir ciddiyetle dinlediler, fakat cevapsız bıraktılar. Anlaşılan, Kurulun umumi heyet toplantıları büyük bir gizlilik içinde cereyan edecekti. Ancak, gazeteciler da sabırlı mahluklar olduklarını bir kere daha gösterdiler ve Kurul Başkanı Hayret--in Perk dönerkapıda görününceye kadar beklediler.

Perk her zamanki babacan tavrıyla, dudaklarında bir tebessüm gazetecilere yaklaştı ve gözünü kırparak:

"— Nasıl, biz de sizi atlattık mı!" dedi. Anlaşılan, şakacı başkan gazetecilerin atlatılmaktan ziyadesiyle üzüldüklerini bildiği için onların bam tellerine basmak istemişti. Ne var ki başkan genç adamların üzülmelerine rıza gösterecek yaradılışta bir adam değildi. Onun için, sözlerine gülerek devam etti:

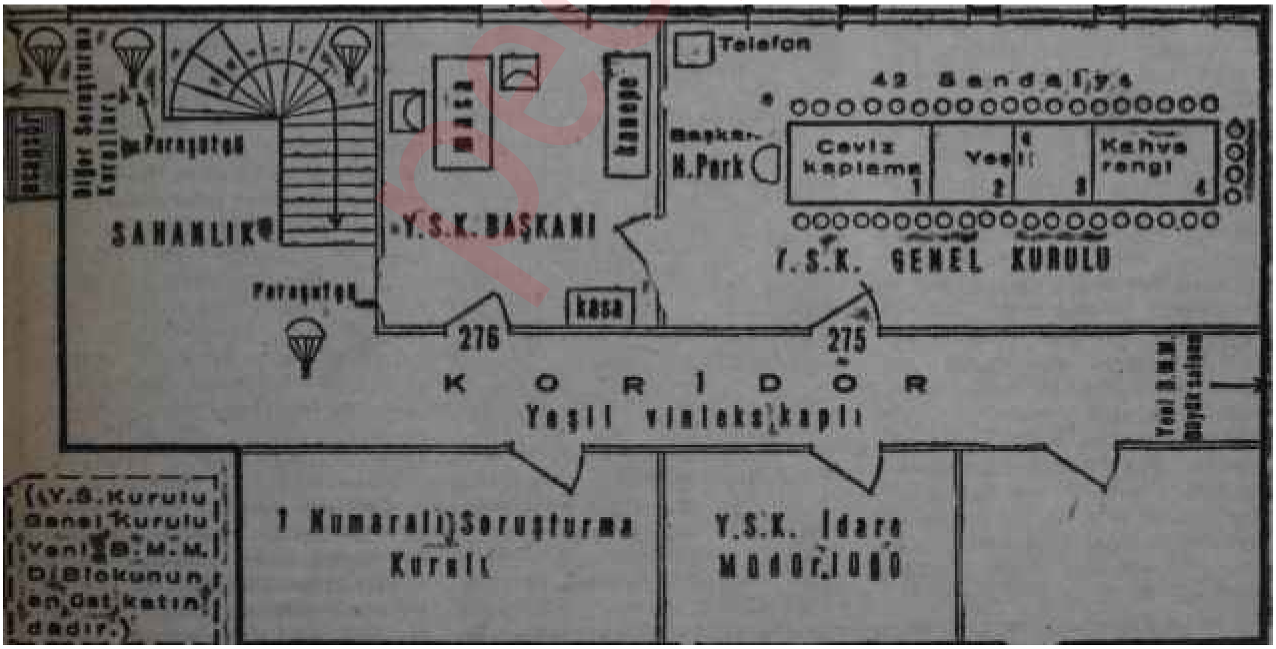
"— Çocuklar merak edilecek bir şey yok. Kurul, gündemindeki maddeleri müzakere etti".

Başkanın bu sözleri de neşeli gülüşmelere sebep oldu. Gizlilik devam ediyordu.

Toplantı üstüne toplantı

Yüksek Soruşturma Kurulunun bu ilk sürpriz toplantısı ile, Yassıada duruşmalarının son nazırlığı başlamış oluyordu. Böylece, her gün veya muayyen fasılalarla toplanacak Yüksek Soruşturma Kurulu, bir gündem çerçevesi içinde dosyaları tetkike devam edecekti. Kararnamelerin hazırlanması safhası ayrı bir zaman alacağa benziyordu. Zira haftanın sonunda derlenip toplanan ve Genel Kurulun tetkikine sunulacak olan dosya adedi hayli yüksek bir yekün tutuyordu. Bunların ayrı ayrı incelenmesi için günler kafi gelmiyecekti. Onun için, dosya münderecatı kabarık olan meselelerde başka bir formül kabul edildi. Yüklü ve zaman alan mevzularda alakalı tali kurul raporu, üzerinde incelemelerde bulunulacak, icap eden noktalarda dosyaların başındaki fihristlerden istenilen evrak çıkartılıp, tetkik edilecekti. Böylece Kurul lüzumsuz mesai sarfını önlemiş oluyordu. Ayrıca, zaman tasarrufu bakımından, aynı suçları ihtiva eden dosyaların birleştirilmesi de haftanın sonunda Soruşturma Kurulunda revaç bulan fikirlerden biri oldu.

İlk toplantının ertesi günü, yeni Meclis binasının D bloku önüne gazeteciler postu sermişlerdi. Ancak o gün, hayaller bir netice vermedi. Zira haftanın başındaki pazartesi, Yüksek Soruşturma Kurulu toplantı yapmıyordu. D blokundaki faaliyet yalnız tali kurulların ve İstanbulda faaliyette bulunan 7 ve 9 Numaralı Kurulların çalışmalarına inhisar etti. Bu kurullar, yaptıkları soruşturmanın delillerini havi dosyaları bir kere daha tetkik ettiler, raporlarını hazırladılar. Aydınlatıcı malumatı taşıyan dosya fihristlerini düzene soktular. Bu arada diğer bir kurul da vazifesini tamamlıyarak başkente dönmüş bulunuyordu. Bu kurul, Gaziantep hadiselerini tetkikle vazifeli kuruldu. Bahis mevzuu 5 Numaralı Kurul hemen diğer kurullar gibi D blokunda kendisine ayrılan yere yerleşti ve çalışmağa başladı. İşte bunun içindir ki gazetecilerin kapı önü yarenliği uzunca sürdü. Saatlerin 12.15'i gösterdiği sıralarda Yeni Meclis binasının, Soruşturma Kurulu üyelerinin girip çıktıkları dönerkapısında Hayrettin Perk gözükünce gazetecilerin dudaklarındaki tebessüm genişledi ve ona doğru koşuşmalar oldu. Pers her zamanki gibi sakin ve neşeliydi Gazetecileri gülerek karşıladı. Suallerin merkezi sikletini tabii, Soruşturma Kurulunun faaliyeti teşkil ediyordu. Perkin verdiği cevap muhabirleri hayal sukutuna uğrattı. Perk Kurulun toplanmıyacağını toplantının yarın yapılacağını ifade ediyordu. Bir muhabirle Yüksek Soruşturma Kurulu Başkanı arasında şu muhavere cereyan etti:

YÜKSEK SORUŞTURMA KURULUNUN TOPLANTI SALONU

"— Efendim; toplantının gündeminde ne var acaba?"

" — Pek açıkgözsün, ama gündem gizlidir, açıklanamaz. Fakat şu kadarını söyliyeyim: Gündemde bildiğiniz şeyler var!."

Bu sözler basın mensuplarını bir hayli güldürdü. Zeki başkanla basın mensupları arasındaki muhavere bu minval üzere devam etti.

Çuval dolusu evrak

Basın mensuplarıyla Hayrettin Perk arasında sohbet koyulaşırken D blokundaki odacılar bir hayli zahmet çekmekteydiler. Zira kendilerine lüzumlu evrakın yukarı kata taşınması emri verilmişti. Bu emir üzerine faaliyete geçildi. Çuvallar dolusu evrak kurulların çalıştıkları odalara nakledilmeğe başlandı. Bu, oldukça yorucu bir işti. Zira bazı dosyalar o kadar ağırdı ki, bunların bir kaçını hâvi çuvalları taşımak insanın burnundan ter damlatıyordu. Tabii, Ankarada faaliyette bulunan kurulların dosyaları en fazla şişkin olanlardı. Onun içindir ki, haftanın ortasından itibaren hemen her gün bu kurul mensupları odalarına çekildiler ve dosyaları birer kere daha incelemeye tâbi tuttular. Sonra raporlarını hazırlamağa koyuldular. Anlaşılan, Yüksek Soruşturma Kurulunun toplanması soruşturmanın bittiğine delil değildi. Bir taraftan kararnameleri hazırlamak üzere Yüksek Soruşturma Kurulu toplantılar aktederken diğer taraftan tâli kurullar vazifelerine devam edeceklerdi. Yâni iki iş bir arada yürütülecekti. Onun içindir ki Soruşturma Kurulunun umumî toplantıları muayyen günlerde yapılmağa başlandı. Arada kalan boş günler numaralanmış kurulların çalışmaları için ayrılmış oluyordu. Doğrusu, kurul üyeleri bitmek tükenmek bilmez bir enerji ile çalışıyorlardı.

Toplantıların koyulaşmasıyla bir nokta dikkati çekmeğe başladı. Bu D bloku etrafındaki emniyet tedbirlerinin arttırılmış olmasıydı. Kurul üyelerinin her türlü emniyet .tedbirleriyle mücehhez bir binada çalışmalarında fayda görülmüştü. Bunun için paraşüt birliklerinden gelen yeni kuvvetlerle nöbetçiler çoğaltıldı, içeriye girmeğe çalışanlar daha sıkı bir kontrola tâbi tutuluyorlardı. Ancak, bu arada yeni dostluklar da dikkati çekmeğe başladı. Bu dostluklar, gazetecilerle paraşütçü subaylar arasında kurulmuştu. Paraşütçüler gazetecilere o kadar alışmışlardı ki, hey gün onların yolunu gözlüyorlardı. Gazeteciler de bu dostluktan tabii ziyadesiyle memnundular. Birlikte kahve, çay içiyorlar ve enteresan hâdiselere şahit oluyorlardı.

İkinci toplantı

Nihayet, beklenen gün geldi. 20 Eylülün erken saatlerinde Yeni Mec-

Bir Alınganlıkta ki Mübalâğa Payı

İhtilalden sonraki ilk günlerde memleketteki durumu dikkatle ve tabii görülmesi gereken bir tecrübesizliğin yol açtığı mübalağayla takip eden Milli Birlik Komitesinin bazı tebliğlerinin samimi C.H.P. lileri üzdüğü hatırlardadır. O sıralarda, D.P. den çok çekmiş olan ve D.P. nin yıkılışı başlarına vurmuş bulunan bir takım Halkçılar orada burada taşkınlıklar yapıyor, lüzumsuz huzursuzluk yaratıyorlardı. Komite, belki bâzı talihsiz kelimeler taşıyan bir tebliğle bu gibi kimselere ihtarda bulundu. Daha sonra, gene bir C.H.P. li partizan zümre idare âmirleri nezdinde D.P. li partizanlardan boşalan yeri doldurma, sevdasına kapılınca Komite bunları da sert şekilde hizaya çağırdı. Samimi C.H.P. lilerin alınganlığı, bu gibi hareketlerin dışarda kalmış D. P. kuyruklarının ağzında sakız olma endişesinden doğuyordu. Nitekim Peyami Safa ve tayfaları o tarihte böyle tebliğlerden cesaretlenmişler ve suyun altından yürüttükleri oyunu suyun yüzüne çıkarmak gafletinde bulunmuşlardır. Fazla şüpheci C.H.P. lilere gelince, onlar İnkılâp idaresinin mesuliyetini omuzlarında taşıyan ve bu yüzden kendilerini hassas davranma zorunda hissedenlerin zihniyetini anlamamışlar, onları hiç olmazsa içlerinden suçlamayı daha kolay bulmuşlardır.

Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunayın bir genelgesi, İnkılâp idaresinin o tebliğlerinin C.H.P. ye karşı bir husumetin ifadesi, hattâ ona karşı bir ihtiyatın neticesi değil, mesuliyet taşıyanların hassasiyetinin delili olduğunu ortaya koymuştur. Bundan başka bir teşekkülü veya onun bütün mensuplarını hedef tutmadığını da parlak bir şekilde göstermiştir. Beliren bir başka nokta daha vardır: İnkılâp idaresi, gerektiğinde kendi öz evlâtlarına dahi kaşlarını çatmasını bilecek, onların içinde hata edenler çıkarsa onlara başkalarından farklı muamele etmeye kalkışmayacaktır. Bu, bir büyük teminattır.

Genel Kurmay Başkanı genelgeyi Millî Birlik Komitesinin ikazı üzerine yayınlamıştır. Milli Birlik Komitesi "adetleri pek mahdut da olsa" bir kısım askeri şahısların halkla olan münasebetlerinde arzu edilmeyen taşkın hareketlere tevessül ettikleri yolundaki haberleri Genel Kurmay Başkanlığına duyurmuştur. Bu haberler kaale alınmayabilirdi. Bu haberler, doğruluk dereceleri hiç araştırılmadan "Türk askeri öyle şey yapmaz" demagojisiyle bir tarafa atılabilirdi. Komite, nasıl "Halk Partili öyle şey yapmaz" dememiş ve bir kütle içinde "adetleri pek mahdut da olsa" kötülerin bulunabileceğini düşünmüşse kendi öz evlâtları içinde de ateşi başına vurmuş kimselerin yer alabileceğini hulûs ile kabul etmiştir.

Genel Kurmay Başkanı, işte bu gibi kimselere ikazda bulunmaktadır. Tıpkı Komitenin, ateşi başına vurmuş Halkçılara ikazda bulunduğu gibi. "Menfi unsurlar tarafından istismar edilen ve kasten kötü propaganda vesilesi yapılan bu gibi davranışlar saf ve temiz olan ordumuzu lekeleyebileceğinden" General Sunay askeri şahısların "her zamankinden daha dikkatli, dürüst ve hassasiyette hareket etmeleri"ni istemektedir. Bu ihtar lüzumla olduğu için yapılmıştır. Ama lüzumunun üstünde başka bir vasfı, kendisine daha büyük şeref getirmektedir: Numan Esinin "Askerden size fenalık gelmez" sözünü doğrulamakta, idarenin tarafsızlık anlayışına ışık tutmaktadır.

lis binasının önü meraklı vatandaşlarla değil ama çalışkan muhabirlerle doluydu.

8.30 da ilk olarak Hayrettin Perk göründü. Yorgunluğuna rağmen gülen yüzü, enerjik hukukçunun bu "insan öğüten" makinayla mücadelede galip çıkacağını anlatıyordu. Koltuğunun altında kalın bir dosya taşımaktaydı. Otomobilden inen Başkan dönerkapıya ağır adımlarla yürüdü. Kendilerine bir, şeyler söyleneceğini tahmin eden gazeteciler derhal seğirttiler. Ancak kapının yanına vardıklarında Başkan asansöre girmek üzereydi. Gazeteciler, muratlarına ermek için sabırlı birer derviş olmayı esasen buraya gelirken kabullendiklerinden, derhal iş bölümü yaptılar ve beklemeğe koyuldular.

Perki, 6-7 Eylül olaylarını tahkik eden tâli kurulun üyeleri takip etti. Bu, 7 Numaralı Kurulun mensupları hayli uğraşmışlardı. İşlerin karışıklığı ve tahkikat derinleştikçe karşılarına çıkan, hâdiseler, bu hâdiselerle ilgili isimler hepsini yormuştu. İşin çabuk bitmesini istercesine aceleci adımlarla dönerkapıdan birer ikişer içeri girdiler. Arkadan diğer kurul üyeleri sökün etti. Dönerkapı son olarak 12 Numaralı kurulun üyeleri etrafında döndü.

Yüksek Soruşturma Kurulu beklenen toplantısına başladı. Tarihi toplantının resmini tespit için Başkanın izin verdiği söylendiğinde kapıda bekleyen dervişlerden bir kısmı -foto muhabirleri- muratlarına erdiler. Koşarak yukarı çıkmağa yeltenenler dahi oldu. Ama yağız paraşütçüler makinalı tabancanın ucuyla gazetecileri asansörü gösterdiler ve onları birer ikişer yukarıya sevkettiler. Resimler çekilip herşey bittikten sonra kapı uzun masanın etrafına toplanmış 43 kişinin üzerine kapandı. Saat 9 da kapanan kapı tam 512 dakika sonra açıldı. Çıkanların yüzünde huzurlu insanların ifadesi vardı. 6-7 Eylül hâdiseleri hakkındaki karar ancak 512 dakikada verilebilmişti.

Bunun sebebi basitti. Hadiseler den bu yana uzun yıllar seçmiş, mazinin tozu bir çok noktayı örtmüştü. Senaryo, artisler ve bir kaç baş rejisör ortadaydı. Ancak teferruat unutulmuş veya silinmişti. Halbuki bir hata işlememek için mümkün nisbetinde fazla bilgiye lüzum vardı. Tali komisyon bu mevzuda 127 kişinin alakasını tesbit etmişti. Bunlardan kaçı hakkında lüzum-u muhakeme, kaçı hakkında men'i muhakeme katarı alınacaktı? Uzun tetkiklerden sonra 76 kişi suçlu görüldü. Bunların içinde kodamanlar ve çurçurlar vardı. İsimleri bilinenlerin başında Bayar, Menderes, Gedik, Zorlu, Alaeddin Eriş, Kemal Hadımlı, Oktay Engin -Atatürkün Selânikteki evine bomba koyduğu iddiasıyla o zaman Yunan makamlarınca tevkif edilen ve yurda girdikten sonra kendisine D.P. büyükleri tarafından bir ev hediye edilen delikanlı-, Selanik Başkonsolosu M. Ali Balin, kavas Hasan Uçar ve M. Ali Tekinalp ile meşhur Fahrettin Kerim Gökay vardı. Zavallı F. K. G. nin işleri zaten bir süredir hiç iyi gitmiyordu. Bu, "her devrin adamı" artık oyunu bitmiş bir kuklacı vaziyetindeydi ve hüviyeti olduğu gibi ortaya çıkmıştı. Yüksek Soruşturma Kurulu, Mecliste bir patavatsız lâfı dolayısıyla adı karışan Prof. Köprülü hakkında ise beklenildiği gibi men'i muhakeme kararı verdi.

Yassıada iskelesi hazırlanıyor
Yolculuk var

Sanıklar, tertipledikleri hâdiseler bilinen felâkete yol açınca mağdurlara 60 milyon lira tazminat ödemişlerdi. Ancak, evinin pastırma parasını tahsisatı mestureden ödeten Menderes ve arkadaşları elbette ki bunu ceplerinden değil, devlet kasasından vermişlerdi. Şimdi, suçları kesinleştiği takdirde milyonları hazineye iade edeceklerdi.

Göz banyosu

20 Eylül toplantısından 512 dakika sonra bu haberlerle kulaklarına ziyafet çeken genç muhabirler, öğleden sonra gözlerini şenlendirdiler. Saat 14:30 olmuştu ve toplantı devam ediyordu ki, D blokunun dönerkapısı son derece zarif bir el tarafından itildi. Kapı, zarif elin sadmesine uyarak nazlı nazlı döndü ve kanatları arasına aldığı iki güzel hanımı salonun beyaz mermerleri üzerine bıraktı. Müracaatta bekleyen sarışın paraşütçü subay, dönerkapının kanatlarından önüne atılan iki hanımdan birini derhal tanıdı. Balık etinde olanı, paraşütçü subaya sokularak adını söyledi. Gelenler, sabık Başbakanın pek çok yakını sayılan opera sanatkârı Ayhan Aydanla bir arkadaşıydı. Aydan, gazetecilerin gözünden kaçtığına âdeta üzülmüştü. Zira kendisinin fotoğrafa olan düşkünlüğü yakınları tarafından iyi bilinirdi. Aydan ve arkadaşı, genç paraşüt subayının karşısına oturdular. Sanatkâr 2 Numaralı Soruşturma Kurulu tarafından çağrılmıştı, ifadesi alınacaktı. Subay, haber vermek için lüzumlu muameleyi yaparken iki hanım sere serpe kurulup sohbete daldılar. Biraz sonra Aydan yukarı çıkarıldı. Arkadaşı olan sarışın hanım ise, genç subayın masası karşısında bacak bacak üzerine atarak bir iskemleye gömüldü. Arkadaşının 45 dakika süren sorgusu esnasında sarışın hanım sadece birkaç kere bacak değiştirdi ve etrafın dikkatini çekip çekmediğini araştırdı. Nihayet Ayhan Aydan göründü. Böylece hem paraşütçü subayın, hem de kendisiyle meşgul olunmadığı için pek fazla sıkılan sarışın hanımın azabı sona erdi. Aydan hiç telaşlı görünmüyordu. Etrafındakiler değerli opera sanatkarının bu halisi alışkanlığına verdiler. Arkadaşının koluna girdi ve kapıda bekleşenlerin arasından salına salına çıkıp gitti.

Aynı anda, dönerkapıdan tıknaz, saçsız başı terlemiş ve telaşlı bir adam intibaını rahatça uyandıran bir başkası girmekteydi. Bu, CHP nin

eski Mardin Milletvekili M. Ali Arıkandı. Arıkan Mardin dolaylarında cereyan eden ve sayısı tam olarak tespit edilemiyen birçok vatandaşın öldürtülmesiyle ilgili olay hakkında ifade vermeğe geliyordu. Tanık, D.P. devrinde bu olayla alakalı bir sual takririni B.M.M. ne vermiş, fakat diğer sual takrirleri gibi bu da Meclis Başkanının sumeni içinde unutulup gitmişti.

Bir tezat

Gazeteciler haftanın sonunda gene o dönerkapıda, gene Menderesle alakalı olarak ifade vermeye gelen başka bir hanım daha gördüler. Ama onun hali ve tavrı, çehresindeki mustarip ifade dilber opera sanatkarının tutumuyla tam bir tezat teşkil ediyordu. Bu, düşük Başbakanın talihsiz ve kibar eşi Berrin Menderesti. Tahsisatı mesturenin sarfıyla alakalı bir suale cevap vermek için gelmişti. Yüzü boyasız, gözlerinin altı mordu. Kocasının Başbakan olarak marifetlerini öğrendikten sonra iğrenç hususi hayatının da teferruatını gazetelerde okumuş bulunması Berrin Menderesi adeta yıkmıştı. Üstelik, bir zamanlar etrafında dönenlerin şimdi semtine dahi uğramamaları, hatta Yassıadada bulunan eski Bakanların eşlerinin kendisini hiç aramamaları, sanki Bayan Menderese giderlerse kocalarının cezası on yıl artacakmış gibi kaçmaları talihsiz kadını üzen hususların başındaydı. Suzan Sözenler, Ayhan Aydanlar, altmış yaşındaki adamın o gülünç mektuplaşmaları Berrin Menderese darbelerin en büyüğünü teşkil etmiş, ailesini temelinden yok etmişti. Berrin Menderes, kocası Başbakanken evinin masraflarının nereden görüldüğünü anlattı.

Tuz, biber

Soruşturma Kurulunun çalışmalarını bütün hafta içinde bir tek hadise renklendirdi. O gün üyeler 6 - 7 Eylül dosyalarının içine dalmışlardı. Alınlardan damlayan ter, cepte mendil bırakmıyordu. Salonda ve binanın etrafında çıt yoktu. Ankaranın öğle sonrası sıcağı da adamakıllı bastırmıştı. Birdenbire sessizliği beş-altı el patlama yırttı. Duyulan patlama silâh sesine benziyordu ve D blokunun alt tarafından geliyordu. İlk patlama nisbeten az gürültü çıkarmış, ama onu takip edenler ortalığı ayağa kaldırmıştı. Kalemler bırakıldı. Yorgun yüzler birbirine çevrildi. Ne oluyordu? Silah sesleri nereden geliyordu? Kime, niçin silah atılmıştı?

D blokunu korumakla vazifeli paraşütçüler hemen bir iki saniye içinde mevzi aldılar. Silahlar dolduruldu ve emniyetler açıldı. Aynı anda paraşütçü bölük merkeziyle temasa geçilerek takviye istendi. Hazırlık tamamlanır tamamlanmaz patlamaları sebebi araştırıldı. Bir kaç dakika sonra hadise anlaşıldı. İş, şakacı bir ekzozun başının altından çıkmıştı. Kafir alet patlarken silah sesini pek güzel taklit etmiş ve etrafı boşuna telâşa vermişti.

İşin eğlenceli tarafı, ekzozun sadece paraşütçüleri aldatması olmadı. Bir İstanbul gazetesi de aldanmıştı. Ertesi gün. Yeni Sabahın manşetinin altında olay, "Yeni Meclis civarında patlayan altı silâh sesi" olarak yer aldı!.

Afta Adalet

Her ihtilal, cemiyetin bazı talihsiz zümrelerine şefkati beraberinde getirir. Bu zümrelerin başında mahpuslar vardır, Hiç kimsenin zerrece şüphesi olmasın: 27 Mayıs sabahından beri Türkiyedeki hapishaneleri dolduran onbinlerle insan ve onların eşleri, babaları, anaları ya da kardeşleri, yakınları bu şefkat kanadının kendilerine sürünmesini beklemektedirler. Bırakınız ihtilâl sonralarını, hapishanelerde her günün her saatinde sadece af konuşulur, sadece af beklenir. Sabahları aftan bir haber alabilmek için ümitli kalkılır, akşamları aftan bir haber çıkmadığı için mahzun yatılır. Affı bugüne kadar geciktirmiş olmak suretiyle ihtilal, o geniş kütleye, ihtiyarının dışında bir lüzumsuz azabı çektirmiştir. Şimdi, bir kısmi af tasarısının Milli Birlik Komitesine sevkedildiğinin açıklandığı bugünlerde buna son derece acil bir mesele saymak ve süratle karara varmak insanlığın pek basit bir icabıdır. Dı-ardaki adam içerdeki adam hakkında kolaylıkla "Canım, üç gün sonra çıkarsa dünya mı yıkılır?" diye düşünür. Ama içerdeki adamın başına bir dünya hakikaten her akşam vakti yıkılmakta ve güneş batıp ta koğuşların kapısı kapandı mı karanlık yüreklere çökmektedir.

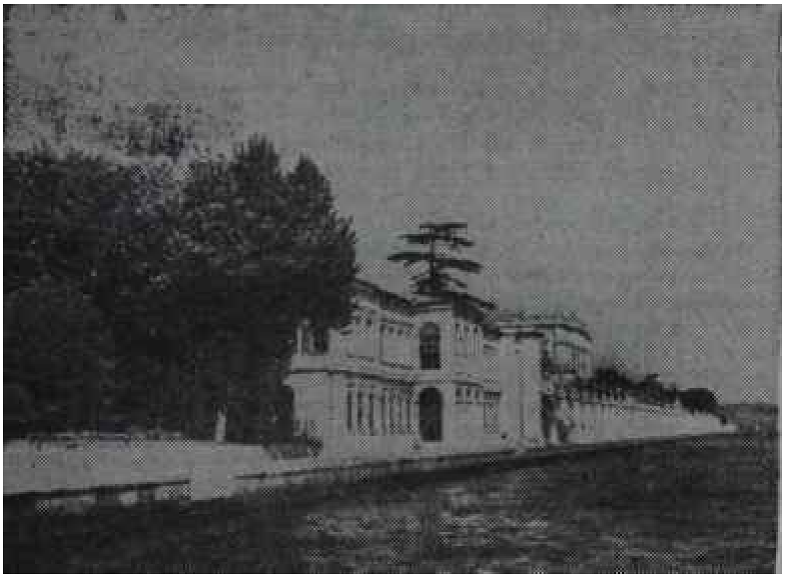
Ancak, açıklandığı şekliyle tasarı bir af getirse de afta adaleti beraberinde taşıyamayacaktır. Kısmi aftan murat "bir kısım suçların affı" olursa, bir haksızlık kendiliğinden doğacaklar. Kısmi af mutlaka "bir kısmı suçluların affı" olarak ele alınmalı, bu şefkati hak etmiş bulunanlar günahları ne olursa olsun İhtilalin şefkatine mazhar olmalıdırlar. Kısmilik suçlara değil, suçlulara tatbik edilirse bir mana ifade eder. Hapishaneler, çıktığının ertesi günü kumarhanelerini yeniden açıp icra-i faaliyete geçecek kumarbazlarla, ama yaptığına bin kere pişman, ve bundan sonra sinek öldürmeyecek "kanlı kafirlerle doludur. Bunlardan birincileri cemiyetin içine tekrar salıvermek, ötekileri ise günahlarıyla -ve zararsızlıklanyla- başbaşa, ebediyen bırakmak şefkatsizliğin ta kendisidir.

Bir umumi af mı? Asla! Bunun mahzurları 1950'de pek açık şekilde ortaya çıkmıştır. Bir sabah hapishanelerin açılan kapdanndan dışarı fırlayanlar içinde, akşamı beklemeden yuvaya dönenler olmuştur. Islah olmamış, ıslah olacağına dair en ufak emare bulunmayan, bir takım marifetleri meslek haline getirmiş kimseleri mahiyet itibariyle suçları hafif cezayı gerektiriyor diye affetmek asla fayda vermeyecektir. Her suçtan adam affedilsin , ama layık olan.. Hapishanelerin içini bilenler, orada affa liyakat bahsinde en yüksek nisbetin o herkesin göğüslerine "kanlı katil" yaftasını yapıştırdığı kimseler arasında bulunduğunu görmüşlerdir, öteki suçlardan mahkum olanlar içinde de aklar ve karalar, kader kurbanları ve pis karakterlerine uyanlar iki büyük kategori meydana getirmektedirler.

Fikir şu olmalıdır: Affa liyakat kesbeden, İhtilalin şefkatinden faydalansın. Bunları ayırmaktaki zorluk mübalağa edilmemelidir. Gene bazı haksızlıklar olmayacak mıdır? Elbette! Ama bu, topyekün hak yemekten çok daha az mahzur yaratacaktır. Eğer ceza müddetleri göz önünde tutuluyor ve işi büyütmekten korkuluyorsa bir belirti sürenin affa layık olan her mahkumun cezasından tenzili davayı halledecektir.

Gölgede yatan, güneştekinin halini bilmez. Hürriyetine sahip olan da hürriyetsizliğin ıstırabını gözünün önüne getiremez. Azapların en büyüğü geleceği bilinen, fakat her gün geciken bir affı beklemektir. Bu, aç adamın önüne yemek tabağını koyup koyup kaldırmaktan farksızdır. Ne olur, çabuk, çabuk, çabuk...

Çabuk ve adil şekilde.. Adaleti, mümkün nisbetinde ilahi adalete yaklaştırarak!

İrtibat bürosu vazifesi görecek Deniz Müzesi
Müzeliklerin layığı

Sayfiye hazırlanıyor

Ankarada Soruşturma Kurulu işlerin büyük bir kısmını bitirip dosyalan dürerken, duruşmalar için İstanbulda ve Yassıadada bütün hazırlıklar tamamlanmak üzereydi. İstanbulda kurulan İrtibat Bürosu iyi çalışıyordu İskele, sefir yapacak gemiler, gazetecilerin, ve dinleyicilerin durumu en ince teferruatına kadar hesaplanmış, iş plânlanmıştı.

Bu arada gazetecilere verilecek kartlar hazır, bekliyordu. İki isim bildiren gazetelerden birer isim daha bildirmeleri istenmişti. Yassıadada duruşmaları takip edecek gazetecilerin sayısı 204'ü bulmuştu. Hazırlanan kartların bir yüzünde gazetecinin resmi ve hüviyeti vardı. Her karta bir numara verilmişti. Diğer yüzde ise Adada riayet edilecek hususlar altı madde halinde sıralanmıştı. Maddelerden biri mayınla kaplı yasak bölgelere girilmemesini sıkı sıkıya tembih ediyordu!

Duruşmalar için bütün hazırlıkların bitmek üzere bulunduğu İstanbulda işini bitirmiyen ve daha uzun zaman bitirmesine de imkân olmıyan bir teşkilât mevcuttu. Vilâyet Adli Müşavirliği, İstihbarat Bürosu tarafından incelenerek kendisine gönderilen ihbarlardan baş kaldıramıyordu. Vilâyetin aynalı salonundaki dar ve küçük odada çalışan Müşavirlik hemen her gün yüzlerce ihbarı incelemek zorunda kalıyordu. Adli Müşavirlik makamını şimdi Celal Cüceloğ lu işgal etmekteydi. İstanbulda incelenen dosya adedi iki binin üzerindeydi. Bu dosya dağının içine gömülmüş olan müşavirin sabrına, doğrusu istenirse yakınları hayrandı. Gecenin geç vakitlerine kadar dostlarıyla başbaşa kalan Cüceloğlu halinden şikayetçi olmadığı gibi, memnundu da. Zira ihbarlar arasında pek eğlencelileri, pek gülünçleri, çoğu zaman da düşüklerin tevessül ettikleri komik meseleleri açıklıyanlar mevcuttu. Hele D.P. nin incelenen evrakı metrukesi arasında öyle şeyler çıkıyordu ki, genç müşavir bütün yorgunluğunu unutuveriyordu. D.P. tamimleri bunların en güzel misalleriydi. Genç hukukçu bu tamimleri okuya okuya neredeyse yaman bir politikacı kesilecekti. Hele bir tanesi kendisini pek güldürmüştü. Bu tamim, 1957 seçimlerine takaddüm eden günlerde gönderilmişti ve seçim sandıklarının zinhar muhaliflerin veya muhalif tanınanların evleri, kahveleri, dükkanları yakınma konmamasını sıkı sıkıya tembih ediyordu!

Politikacılar

Yaş 77

Ak saçlı adam oturduğu koltuğun arkasına yaslanarak gülümsedi ve:

"— Eski kumandanlardan sağ kalanlar arasında beşinci, mi geliyorum?" dedi.;

Oldukça şişman ve sevimli muhatabı :

"— Sabahleyin hesaplamıştık Paşam, ama bir tanesini unuttuk" diye cevap verdi.

Sonra, "Siz altıncı oluyorsunuz" diye ilâve etti. .

Ak saçlı adam bir an düşünceye daldı.

" —Kimi unutmuştuk?" diye sordu. Devamla:

"— Pertev Paşa bir, Sakallı Cemil Paşa iki, Fahrettin Altay Paşa üç, Refet Paşa dört. Ben beşinci olmuyor muyum?" dedi.

Muhatabı:,

"— Hayır Paşam, bit de Ali Fuat Paşa var".

Ak saçlı adam tekrar gülümsedi ve:

"— Öyle ya doğru, ben altıncı oluyorum" dedi.

Hayatta bulunan eski kumandanların altıncısı, ak saçlı adam, İsmet İnönüydü ve bu konuşmanın yapıldığı 24 Eylül cumartesi günü 77. doğum yılını kutlamağa hazırlanıyordu. İnönü o gün sabahleyin saat dokuzda uyandı. Traş olup itinayla kahvaltısını etti. Kahvaltıda bir bardak çay isti. İki dilim ekmek ve bir parça peynirle bir elma yedi. Heybeliadada, Lozan caddesindeki 74 numaralı beyaz şirin evde gün mükemmel bir şekilde başlamıştı. İnönü, hayatından pek memnundu. 77. yaşına bastığından dolayı değil. Annesi ve babası Ankaraya dönmüş olan iki kız torunu, Gülsün ile Nurperi Toker kendisinde misafir diye...

İnönünün ilk ziyaretçisi aynı zamanda hususi doktoru olan Doçent Cihat Abaoğluydu. Paşayı muayene ettikten sonra sağlık durumu hakkında bazı küçük tavsiyelerde bulundu. Aslında İnönü kendisini son derece sıhhatli hissediyordu. Sadece sırtında, hafif üşütmeden mütevellit bir ağrı duyduğunu söyledi. Bu da, 77 yaşındaki delikanlı için mühimsenecek bir şey değildi.

Ak saçlı lider o gün koyu mavi bir kostüm giymişti. Ayağında gri - yün çoraplar ve kırmızıya çalan kahverengi bir mokasen vardı. Kahverengi sarı ve gri karışımı alacalı bir kravatı Paşaya son derece yakışmıştı. Abaoğlu, gittikten sonra kapıyı çalan bir adam, C.H.P. Merkez İdare kurulunun kırmızı ve beyaz glayöl ile kırmızı karafilden yapılmış bir buketini getirdi. Daha sonra FB. li kürekçiler Paşayı ziyarete geldiler. Kendisine bronzdan bir kadın kürekçi heykelciği hediye ettiler. Üçüncü ziyaretçi emekli bir valiydi ve Paşanın sıkılmasına rağmen yarım saat müddetle durmaksızın konuştu. Bu arada C.H.P. Gençlik kolları Merkez İdare Kurulundan Nedret Yalçı adındaki öğrenci de Paşaya üzerinde altın yaldızdan tuğra işlemeli bir düzine bardak hediye etti.

Dördüncü grup ziyaretçiler Paşanın silah arkadaşları olan eski Mu-

haripler birliği temsilcileriydi. İnönü bu ziyaretten büyük memnunluk duyduğunu belirtti. Eski muharipler Paşaya bir kravat getirmişlerdi. Ancak bir de istekleri vardı. Gelecek ay içerisinde Ankarada Eski Muharipler Birliğinin Genel Kurul toplantısı yapılacaktı. Ziyaretçiler İnönüyü davet ediyorlar ve toplantıya geleceği gün kendisine hediye ettikleri kravatı takmasını istiyorlardı. İnönü gülerek eski silah arkadaşlarının bu isteklerini memnuniyetle yerine getireceğini ifade etti. Eski muharipler Paşaya sağlık ve saadet diledikten sonra veda ederek ayrıldılar.

Paşa 12.15 vapuruyla, Heybeliden Büyükadaya geçerek C H P. İl Gençlik Kolunun 77. yaş yıldönümü münasebetiyle Anadolu Kulübünde vereceği yemekte hazır bulunacaktı. Vapur saati gelinceye kadar İnönü Ali Sohtorik ve Muhlis Sırmalıyla sohbet etti, fotoğrafçıların poz poz resim çekmelerine de izin verdi.

Bu arada eşi Mevhibe İnönü ile torunları Gülsün ve Nurperi giyinip hazırlanmışlardı. Fotoğrafçılar bir de aile resmi çekmek isteyince Paşa Gülsünü, Mevhibe hanım da Nurperiyi kucaklarına aldılar. Gülsünün sevgili Dede Paşasının kucağından inmek istememesine rağmen vapurun gelme saati yaklaştığından hep birlikte kalkıldı İnönü gri pardesüsünü ve aynı renk şapkasını giyerek eşi, Ali Sohtirikin karısı ve Muhlis Sırmalıyla birlikte bir paytona bindi. Hemen arkasındaki ikinci arabada ise AKİS muhabirleri vardı.

İnönü Heybeliada iskelesine geldiği zaman iskelenin saati 12.05'i gösteriyordu. İskelede biriken kalabalık hafif çiseleyen yağmura rağmen 77 yaşındaki ak saçlı delikanlıyı ve zarif eşini hayranlıkla seyretmekten kendilerini alamadılar. İnönü vapurda alt salonda oturan Günaltayın yanına gitti. Karşısına Sohtorik, Şahap Gurlar, Mevhibe İnönü, bayan Sohtorik ve Muhlis Sırmalı oturmuşlardı. Vapurda el öpmek isteyenlerin sayısı arttıkça Paşanın çevresindeki sevgi çemberi daha da daralıyordu.

Ak saçlı delikanlının Büyükadada vapurdan çıkışı tıpkı Heybelideki gibi oldu. Halk toplanmış, Paşayı alkışlıyordu. Yağmur daha da hızlanmıştı. Buna rağmen herkes birbirini itiyor ve İnönüye yaklaşabilmek, onu görebilmek istiyordu. Paşa eşini tıpkı yeni nişanlılar gibi elinden tutarak kalabalığın arasından yürüdü. İskelenin bitiminde kiremit rengi muşamba örtülü bir payton kendisini bekliyordu.

Bir zamanlar Samet Ağaoğluların, Sıtkı Yırcalıların, Mükerrem Sarolların yazlığı olan Anadolu Klübü Paşaya bu yıldönümü için merkez binada denize bakan büyük salonu tahsis etmişti. İnönü klübe geldiği zaman doğruca salona girmiyerek yan binadaki odalardan birinde dinlendi. Son derece keyifli olan İnönü, koltuğa oturur oturmaz çevresinde gazeteciler ve partililer halka oldular. Bir muhabir: .

"— Paşam, inşallah yüzüncü yıldönümünüzü ayda kutlarsınız" deyince İnönü güldü:

"— Bakın, bu fezaya gitme işi mühim" dedi.

Sonra ciddileşerek:.

"— Fezaya gitmek için esaslı bir iki nokta halledilemedi. İnsanlar gidebilseler, dönebilseler ve fezada yaşıyabilecekleri sabit olsa...."

Bu sırada Büyükadanın askeri ve sivil kaymakamı gelerek Paşayı tebrik ettiler..Bir partilinin:

"— Paşam, hatıralarınızı anlatırmısınız?" demesi üzerine İnönü:

"— Ne hatıram olacak, daha dün bir bugün iki" diye cevap verdi ve 20 yaşındaki bir delikanlı canlılığıyla gevrek bir kahkaha attı.

Saat tam 13 dü. Ak saçlı, delikanlı, boynundaki mor eşarpı ile gerçekten son derece zarif görünen eşi Mevhibe İnönüyü yanına aldı. Birlikte yemek salonundan içeri girdiklerinde Anadolu Klübünün orkestrası "Dağ başını duman almış" marşını çalmağa başlamıştı. Salondaki üç yüz davetli ayağa kalkmış, Paşayı alkışlıyordu. İnönü E şeklindeki masanın tam ortasında kendisine ayrılan hasır koltuğa oturuncaya kadar alkışlar, devam etti. İnönünün solunda Şahap Gürler, onun yanında askeri kaymakamın eşi vs Dr. Kemali Beyazıt, sağında ise Ord. Prof. Şemsettin Günaltay ve bayan Sohtorik yer almışlardı. İnönü C.H.P. İl İdare Kurulunun hediyesi olan "Das Grosse problem - Büyük problem" adlı Almanca bir kitabı incelemeğe başladı.

Anadolu Klübünün bu ziyafet için hazırladığı mönü karides kokteyli, peynirli salon böreği, pilavlı piliç kızartması, salata ve meyvadan müteşekkildi. İçki olarak rakı, votka, şarap, bira vardı. Paşa önce bir kadehin içerisinde getirilen karidesin tadına baktı. Halinden beğendiği anlaşılıyordu. Aperitif olarak bir White Lady aldı ve "Haydi bakalım" diyerek kadehini Şahap Paşanınkihe dokundurdu. O sırada davetliler de kadehlerini kaldırmışlardı. İlk yudumlar alındıktan sonra C H P. İl Gençlik Kolunun becerikli Başkanı Alev Coşkun mikrofona gelerek, "Her sahifesi bir tarih olan" bu ak saçlı delikanlıya sağlık ve bahtiyarlık diledi. Orkestra Lehar'ın duygulu valslerinden birini çalıyordu.

İşte, tam bu sırada bir alkış işitildi ve başlar gayrı ihtiyari kapıya çevrildi. Gelen Gülekti! Yemek başlıyalı tam 50 dakika olmuştu." Mavi be-. nekli papyon kravatlı eski Genel Sekreter C.H.P. ocak kongrelerinden kalma bir alışkanlıkla yemeğe de geç gelmiş ve böylece bir gövde gösterisi yapmak fırsatı bulmuştu. Taraftarlarının -ki bunların başında bermutad Yaşar Keçeli, Oğuz Oran, Hasan Kuzuoğlu triyosunun teşkil ettiği Şişlili Gülekofiller grubu geliyordu- ayağa kalkarak Güleke tezahürat yapıyorlardı. Eh, eski Genel Sekreterin bir omuzlara alınmadığı kalmıştı. Gülek İnönünün yanına gitti, elini öptü,

İnönüler ve torunları
İyi baba = İyi başkan

sonra dönerek salondakilerin bermutad ellerini sıkmağa başladı. Herkes yemeğini bırakmış Güleki seyrediyordu. El sıkma seremonisi bittikten sonra eski Genel Sekreter arkasına bakmadan salondan çıkıp gitti. Taraftarları tezahürata devam ediyorlardı.

Gülekin niçin geç geldiği ve el sıkıp ayrıldığı tartışmalara sebep oldu. Fakat ekseriyetin birleştiği husus Gülekin hareketinin garip olduğu merkezindeydi. Gülekofiller eski Genel Sekreterin davet edilmediğini ileri sürüyorlar ve bu yüzden kırıldığını belirtiyorlardı. Aslında davet edilme diye bir şey yoktu. C.H.P. İl Gençlik Kolu davetiye bastırmıştı, ama bu davetiyeler bedeli karşılığı -50 TL.- satılıyordu. Davetiyelerden Güleke elbette ki gönderilmemişti. İş böyle olunca, Gülekin bu davetiyelerden edinmesine ihtimal yoktu. Zira eski Genel Sekreter davetiye için ufak bir ameliyeye katlanmak sorundaydı. Elini cebine götürmesi gerekiyordu. Bilindiği gibi Gülekin bu ameliyeye karşı allerjisi vardı! Gösteri buz gibi bir hava yarattı.

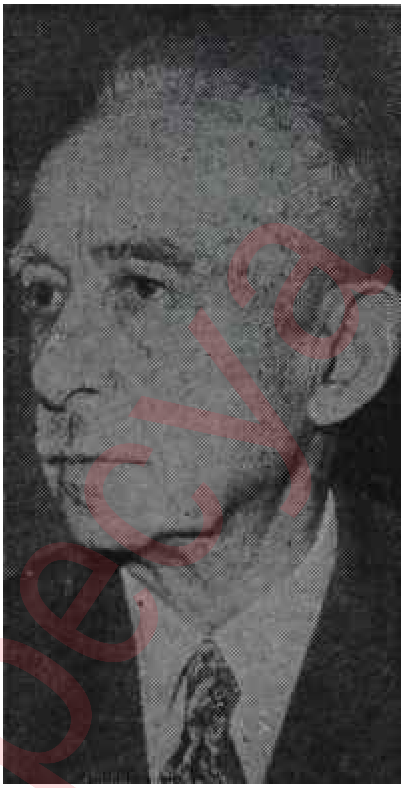
Gülekin gitmesinden on dakika sonra salonda yüzler tekrar güldü. Bu sefer gelen misafir İstanbul Vali ve Belediye Başkanı General Tulgaydı. İnönü Generali ayakta karşıladı. Tulga ağır ağır Paşanın yanına yaklaştı ve İnönünün sıkması için uzattığı elini eğilerek öptü. Bunun üzerine ak saçlı delikanlı gülümsedi ve Tulgayı yanaklarından tutarak öptü.

İstanbul Vali ve Belediye Başkanına Şahap Gürler yer verdi. İnönünün soluna oturan Tulga C.H.P. Genel Başkanıyla sohbete koyuldu. Sohbet epey koyulaşmıştı. Bir ara Paşa:

"— Sigara içmez misiniz?" diye sordu. General gülümsiyerek:

"— Hayır Paşam, baba nasihatıdır, ağzıma koymam" dedi. İki asker şuradan buradan konuşuyorlardı. Söz bir ara şeker hastalığına geldi. General Tulga İnönüye, bir ilaç tavsiye etti. Tavsiyesi "Yahudi Baklası" adı verilen bir nebatın kavrularak sabahları kahve gibi içilmesiydi İnönü, Yahudi Baklası üzerinde duruyordu ki başlar üçüncü defa salonun büyük kapısına döndü. Bu sefer gelenler 28 Nisan Üniversite nümayişlerinde yaralanan talebelerdi. Beş talebe birer birer Paşanın elini öptüler. Kendilerine İnönünün sağında verilen yere oturdular. İnönü ayakta karşıladığı Hürriyet gazilerinin oturmalarını bekledi, sonra kendisi oturdu.

Bu sırada, Gençlik Kollarının son derece makbule geçen bir hediyesi İnönüye sunuldu. Hediye İnönünün 10 yıllık Muhalefet devrinde karşılaştığı güçlükleri resimlerle gösteren bir albümdü. Doğrusu istenirse kahverengi kaplı albüm bir hayli kabarıktı. Tulgayla beraber albümü tetkike koyulan İnönü bir sahifesinde durdu ve uzun uzun güldü. Paşaya böyle gevrek kahkaha attıran resim, meşhur Yetkiner hadisesinin resmiydi. İnönünün sabık İstanbul valisini kovduğu sırada çekilen resminin altında ayrıca son derece güzel bir resjm altı vardı:

24 Eylülde İnönü
Yaş 77.. Ömrün yarısı eder!

"Evvel zaman içinde bir Vali vardı" Resim altı Vali Tulgayı da bir hayli güldürmüştü.

Ak saçlı delikanlının yaş pastası görülecek şeydi. Üzeri gül motifleriyle işlenmiş muhteşem pastanın üzerinde elinde kılıç bulunan bir süvari vardı. İnönü, arkasına getirilen pastadan kestiği ilk dilimi Vali Tulgaya ikram etti. Tulga da bunu Mevhibe İnönüye verdi ve:

"— Bu pastadan en fazla yemek sizin hakkınızdır hanımefendi" dedi.

Paşa kahveyi reddettikten sonra kalktı ve 15.25 vapuruyla Heybeliye döndü. Eve vardığında Devlet ve Hükümet Başkanı Gürselin 77. yaşını kutluyan son derece samimi bir telgrafı kendisini bekliyordu. Telgraf şöyleydi:

"Sayın İsmet İnönü
Heybeliada

77. yaş yılınızı idrak buyurduğunuz bugün zatı devletlerine en samimi duygularımı sunar, daha çok yıllar millet yolunda başarılı ve esenlikli bir hayat içinde mesut ve bahtiyar olmanızı Tanrıdan niyaz ederim.
Gürsel'

İnönü, Gürselin bu samimi tebrikine bir telgrafla cevap verdi. Telgafta şöyle diyordu:

"Pek Sayın Org. Cemal Gürsel
Devlet ve Hükümet Başkanı
Ankara

Yaş günü münasebetiyle lütuf buyurduğunuz asil duygular ve aziz dilekler için yürekten şükranlarımı saygılarla arzeder, devlet ve milletimize hizmet yolunda yüce başarılarınızın devamını niyaz ederim.
İsmet İnönü"

Anayasa

İmparatorun seyahati

Geçen haftanın ortasında çarşamba günü Yeşilköy hava alanında saatler tam 16.09'u gösterirken, gri şapkasını rüzgârdan korumağa çalışan kısa boylu ve oldukça yaşlı bir adam, çevresini kuşatan gazetecilere cevap yetiştirmeğe gayret ediyordu. Kısa boylu adam, Anayasa Komisyonu Başkanı Ord. Prof. Sıddık Sami Onardı ve Ankaradan dönüyordu, Onarla birlikte Ankaraya giden Anayasa Komisyonu üyelerinden Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da dönmüş, sadece Kubalı Ankarada kalmıştı.

Onar, Ankaraya gidiş sebebini soran gazetecilere, bunun kat mülkiyeti ve mahalli idareler kanunları ile ilgili olduğunu ifade etti! Anayasa tasarısı ise, bir haftaya kadar M. B. K. ne verilecekti. Tasarı üzerinde son rötuşlar yapılıyordu. Onar, seçim kanunu ile alakalı bir soruyu da, Anayasa biter bitmez seçim kanununun hazırlanmasına bağlıyacaklarını ve seçim kanunusun tamamlanmasının uzun sürmiyeceğini belirterek cevaplandırdı.

Muhabirler, İmparatorun Ankaraya kat mülkiyeti ve mahalli idareler kanunları hakkında fikirleri alınmak üzere davet edildiğine inanmak istemiyorlardı. Nitekim bir genç gazeteci bunu ifade edince, İmparator te-

bessüm ederek "Bu kanunlar da mühim" dedi. Asıl merakı mucip olan husus, İmparatorun başkente Kurucu Meclis meselesi ile alakalı olarak gidip gitmediği idi. Tecrübeli rektör, gazetecilere "Hayır" dedi. Ankarada bu mesele hakkında fikrini soran olmamıştı. Bir gazeteci. "Hocam, ama Cemal Paşa son basın toplantısında Kurucu Meclis meselesinin tetkik edilmekte olduğunu söylemişti?" deyince Onar, "Öyleyse Cemal Paşaya sorun" dedi. Muhabir, "Cemal Paşa herhalde Kurucu Meclis meselesini tek başına tetkik etmiyordur" diye ısrarda bulununca Onar sert bir şekilde kestirip attı: Ankarada Kurucu Meclis hakkında görüşmemişti! Hatta, başkentte Devlet ve Hükümet Başkanını da görmediğini ifade etti.

Kurucu Meclis meselesi, son günlerde üzerinde en çok durulan konulardan biriydi. Filhakika, Başkan Gürsel bu meselenin tetkik edilmekte olduğunu söylemişti ama, acaba Anayasa Komisyonu üyelerinin bu mevzudaki düşünceleri neydi? Bilindiği gibi, Kurucu Meclis fikri ilk önce, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim üyelerinin hazırladıkları Anayasa projesinde yer almıştı. Bu fikir açıklandığı gün, Anayasa Komisyonu Başkanının Kurucu Meclise pek iltifat etmediği anlaşıldı. MBK bir Kurucu Meclisti, ayrıca bir Meclise daha ihtiyaç yoktu. Muhabirler bu defa Onara, Kurucu Meclis teşkil edildiği takdirde Anayasanın referanduma arzedilmeslnden vazgeçilebilmesi ihtimalinden bahsettiler. İmparator, "Bu, Kurucu Meclisin terekküp ve teşekkül tarzına bağlıdır" dedi. Bunun üzerine muhabirlerden biri, "Yâni Kurucu Meclis doğrudan doğruya halk tarafından seçilirse, Anayasanın referanduma arzına lüzum kalmaz mı demek istiyorsunuz?" dedi. Onar gülerek, "Sizin esas teşkilât bilginiz bu soruları cevaplandırmağa yetiyor. Hani bir söz vardır: Bilirsin de niye sorarsın, diye..." dedi.

Anlaşılıyordu ki Onar, Kurucu Meclis hakkında bir şey söylemek istemiyordu.

Gizlilik merakı

Ancak, İmparatorun gizli tutmak istediği sadece müstakbel Meclis hakkındaki fikri değildi. Onar, doğrusu istenirse, Anayasa Tasarısı metninin açıklanmasına da taraftar görünmüyordu: Anayasa Komisyonu tasarının yazılmasını aylardan sonra nihayet tamamlayınca bunu basına açıklamıyacaktı! Bunun sebebi olarak da, Geçici Anayasanın 15. maddesi ileri sürülmekteydi. Bu maddeye

Sıddık Sami Onar
Gizlilik merakı

göre, Milli Birlik Komitesi müzakereleri gizlidir. Madem ki Milli Birlik Komitesi müzakereleri gizildir, onun görevlendirdiği komisyonların müzakereleri ve vardıkları sonuçlar da elbette ki gizli olacaktır. Onarın fikri buydu. Bu durumda, Geçici Anayasaya göre, Anayasa Komisyonu tasarıyı Milli Birlik Komitesine verecek ve tasarı ancak Milli Birlik Komitesince tasdik edildikten sonra referanduma sunulmak üzere açıklanacaktır.

Halbuki, bu düşüncenin yanlışlığı gün gibi acıktır. Bir kere, Geçici Anayasanın 16. maddesi, Milli Birlik Komitesinin adi çoğunlukla alacağı bir kararla müzakerelerini açık yapabileceğini bildirmektedir. Bütün bir milletin çok uzun yıllar için hayatını tanzim etmesi temenni edilen bir Anayasa tasarısının ise, halkoyunda ve basında tartışılmadan referanduma sunulmasını demokratik icaplarla bağdaştırmak kabil olamaz. Referandumda Anayasa tasarısı bir bütün olarak tasvip görecek veya reddedilecektir. Fakat, Anayasa tasarısına, İnkılabın yüksek menfaatleri icabı, aklı başında herkesin "evet" diyeceği şüphesizdir. Aksine bir cevap, 27 Mayıs hareketinin de tasvip edilmediği tarzında zararlı yorumlara yol açacaktır. İşte söylentilere bakılırsa, Hukuk İmparatoru Anayasayı gizli müzakere yoluyla ve İnkılabın selameti zaruretinin arkasında kabul ettirtmek niyetindedir. Sosyalizan olacağı temenni edilen Türkiyede, her nevi sosyalizmin, hele demokratik sosyalizmin en büyük düşmanı Korporatif Meclis mi bahis konusudur ? Bu müessese tek başına tenkit edilemiyecek ve ister istemez kabul edilecektir! Ciddi bir planlama yapmak isteyecek bir Hükümetin başına hiçbir memlekette haiz olmadığı alelacayip yetkilerle bir İktisat Şurasının yerleştirilmesi mi bahis konusudur? Millet bunu da kabullenmek mecburiyetinde kalacaktır! Hukuk İmparatorunun istediği şey, eğer söylenenler doğruysa halkoyunun açıklığından, basının, ilim ve fikir adamlarının ve kendilerine karşı görülmemiş bir alerji taşıdığı siyasi partilerin tenkitlerinden uzak bir Ana yasa yapmak ve yürürlüğe koyukoyuvermektir. O kadar ki Hukuk İmparatorunun aklına, Milli Birlik Komitesine, Anayasa tasarısı üzerindeki müzakerelerini açık yapmasını "açıkça" tavsiye etmek bile her nedense gelememiştir ve öyle görünüyor ki gelmiyecektir.

Şüphesiz, bütün bunlar henüz söylentiden ibarettir ve hakikat Anayasa tasarısı meydana çıkınca anlaşılacaktır. Temenni olunur ki Hukuk İmparatoru, hakkında dolaşan ithamkar söylentilerin doğru olmadığını, gizliliği değil, açıklığı tercih ettiğini, üstelik açıkça göstermek suretiyle yalanlasın. Aksi halde, hiç olmazsa Anayasa tasarısının ciddi bir şekilde tartışılabilmesi için tasarının halkoyuna açıklanması vazifesi Milli Birlik Komitesine düşecektir.

Dâvalar

Kızgın davacı

Uzun boylu, gri elbiseli, çıplak kafalı adam oturduğu koltuktan hırsla fırladı ve gözleri kan çanağına dönmüş bir şekilde bağırdı:

"— Utanmıyor musunuz? Verin o filmi bana, sizi dava ederim!"

Muhatabı soluk benizli, mahcup bir delikanlıydı. Hiç sesini çıkarmadan geriledi ve gerilerken boynunda asılı fotoğraf makinesinin flaş düğmesine bastı. Mağnezyum huzmesiyle gözleri bir kere daha kamaşan gri elbiseli, uzun boylu adamın hiddeti artıyordu. Bu defa daha da ileri gitti ve koridorları çınlatan bir sesle:

Celil Cevherioğlu
Örtülen yüz

"— Bırakın diyorum size! Bir Türk hakimini rahat bırakın!" diye bağırdı.

Sesi gittikçe çatallaşmağa başlamıştı. Belli ki üstadın asabi tansiyonu bir hayli yükselmişti. Gerilemekte devam eden gencin üzerine yaptığı her hamlenin aleyhine kaydedilen bir puan olduğunu idrak edemiyecek ka--r kızgındı. Kendisine bir "Türk hakimi" diyen adam aslında bir "Menderes hakimi" idi

Hadise, geçen haftanın ortasında çarşamba günü Ankaradaki Adliye binasının baro odasında cereyan ediyordu. Hadisenin kahramanının adı Celil, soyadı Ceyherioğluydu. Adliyeye, kendisiyle hukuken hiç alakası bulunmaması gereken bir dava sebebiyle gelmiş bulunuyordu. Kızgınlığı ise, meraklı bir foto muhabirinin resmini çekmek istemesinden ileri geliyordu.

Haftanın ortasındaki çarşamba günü Adliye binasının koridorlarında bir hayli alâka toplıyan pandomimin baş artisti Celil Cevherioğlu, devr-i sabıkta, Temyiz 3. Ceza Dairesinde, basın mahkumiyetlerine mütedair kararları hiç vicdanı sızlamadan -ve elhak, efendilerini memnun eder bir şekilde- tasdik etmiş bir hakimdi. 27 Mayıs İnkılabını müteakip, zihniyetleri müsellem bir kaç meslektaşı gibi o da İnkılap Hükümetinin ilk Adalet Bakanı tarafından emekliye sevkedilmişti. Ancak, bu emekliye sevk hikayesi Menderesin hakimini ziyadesiyle üzmüş olmalı ki, her vesile ile suçsuzluğunu ilan için türlü kombinezonlara tevessül etmişti. İşte, haftanın ortasında çarşamba günü Adliyede bulunmasının sebeb-i hikmeti de, bu kombinezonlardan biri olan AKİS aleyhindeki davayı takip etmek hususunda gösterdiği dikkate değer hassasiyetti.

Kurtul Altuğ
Bitmeyen mücadele

Mahkeme aranıyor

Celil Cevherioğlu adındaki emekli hakim -Menderesin hakimi- foto muhabirlerini paylar, bütün gazetecilerin yalan yazdıklarını Adliye koridorlarında haykırırken bir başka grup, 15.30 da başlaması gereken davaya bakacak Toplu Basın Mahkemesini aramakla meşguldü. Bu grup AKİS mesulü Kurtul Altuğ ve gazetecilerden meydana gelmiş bir gruptu. Celil Cevherioğlunun AKİS'e İnkılaptan sonra -dikkat ediniz: İnkılaptan sonra!- savcılık kanalıyla -dikkat ediniz: Savcılık kanalıyla- gönderdiği iki tekzipten birini hiç yayınlamamak, diğerini yayınlayıp sonuna mecmuanın fikrini eklemekten sanık AKİS Yazı İşleri Müdürü Kurtul Al-

Bir Adam Sıkılmazsa...

Bir adam: Celil Cevherioğlu!
Türk milleti adına adalet dağıtmakla vazifeli. Hakim.

Şimdi, Refik Koraltanın hatıra defterinden -defter Yüksek Soruşturma Kurulunun elindedir- şu satırları okuyunuz: "Celil Cevherioğlu çok kıymetli bir insan. Demokrat Partili.. Bu kadar faydalı bir insanı Adalet Bakanı neden sevmiyor, anlamıyorum. Halbuki o, bütün C.H.P. lileri mahkum ediyor.."

Bahsedilen Adalet Bakanı, Göktürkün kirli mirasını sırtlamak gafletinde bulunan, bunu temizleyemeyeceğini anladıktan sonra da kırmızı plakalı bir arabanım cazibesinden kendini kurtarıp zamanında istifa etmeyen Esat Budakoğlu. Esat Budakoğlu Yassıadada. Celil Cevherioğluyu, Temyizin basın davalarına bakan dairesinden iktidarın istediği hükümler kolaylıkla geçsin diye o dairenin başına getiren Hüseyin Avni Göktürk de Yassıadada.

Ya Celil Cevherioğlu? Bir uydurma apartman için tepeden inme emirle İşçi Sigortaları Kurumundan 681 bin lira aldığı sabit, başkalarının ancak şeref kazandığı hakimlik mesleğinde servet kazandığı sabit, adalet dağıtımını nasıl yaptığı Koraltanın el yazısıyla sabit, mal beyanında bulunmaktan korktuğu tutumuyla sabit, dairesinin kararlarının imzadan evvel Menderes tarafından bilindiği delillerle sabit Celil Cevherioğlu?

Ha, o elini kolunu sallaya sallaya dolaşıyor ve 1 numaralı tatbikçisi olduğu meşhur Basın Kanununun hala yürürlük te olduğu hususunda bir mahkeme ilamı alabilmek için çırpınıyor, çırpınıyor..

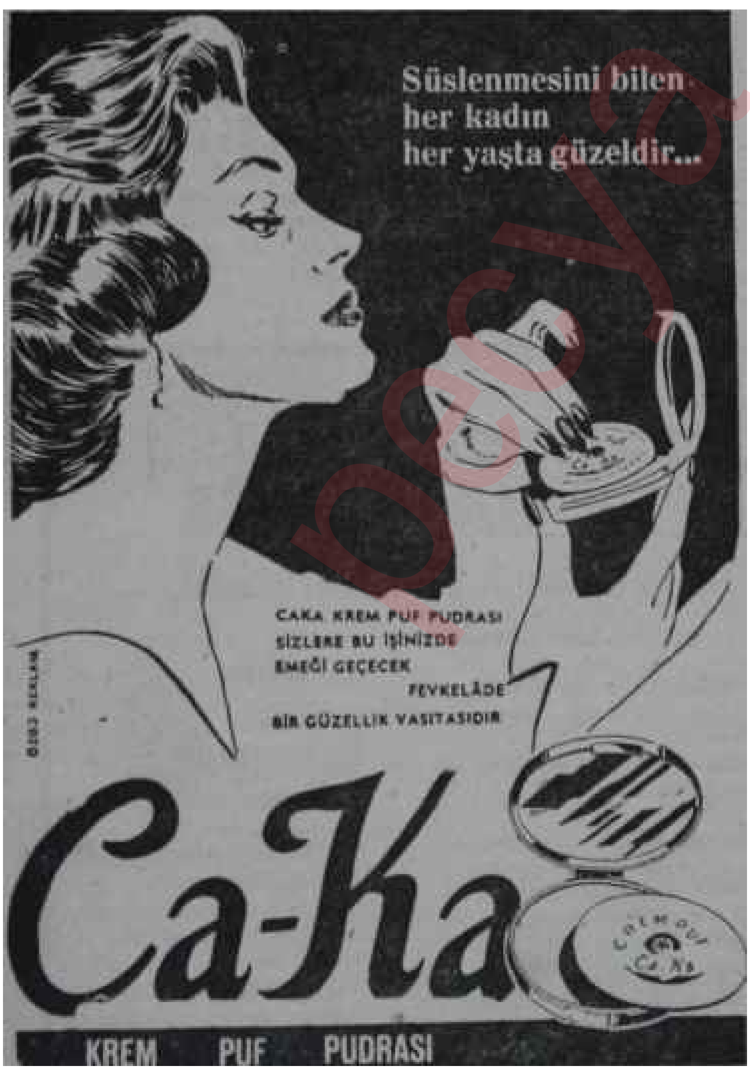
tuğ ve gazeteciler tam iki buçuk saat davaya bakacak mahkemeyi Adliye koridorlarında aradılar ve sonra tevekkülle başlarını önlerine eğip beklemeğe koyuldular. İşte tam bu sıralarda davacı -inkılaptan evvel hakim, İnkılaptan sonra davacı- Celil Cevherioğlu sinirli sinirli Adliye koridorlarını arşınlıyordu.

Saatlerin 17.30'u gösterdiği sıralarda gazetecilerin yanına gelen bir mübaşir, davaya bakacak mahkemenin teşekkül etmiş bulunduğunu, duruşmanın 2. Ağır Ceza Mahkemesi salonunda cereyan edeceğini ifade ettiğinde Cevherioğlunun zaten gergin olan sinirleri bir parça daha gerildi.

Hep birlikte, davanın cereyan edeceği salonun kapısı önüne gidildi ve beklenmeğe başlandı. Bu defa Adliyede bir savcı fıkdanı başlamıştı. AKİS'in davasına bakacak mahkemede iddia makamını dolduracak bir savcı bulmak mümkün olmuyordu. Savcılar 27 Mayıs İnkılabı akabinde açılan böylesine garip bir davaya bakmaktan imtina etmeyi bir mesleki vecibe addediyorlardı. Bu bile halen mer'iyette sayılan Basın Kanununun acaip durumunu belli ediyordu. Bir savcı nihayet göründü ve 2. Ağır Ceza Mahkemesi salonunda duruşmaya başlandı.

Vay hukuk vay...

Mübaşirin ilk söylediği ismin Celil Cevherioğlu olması, salonda bulunan dinleyicilerin hayretini mucip, oldu. Zira herkes biliyordu ki bu tekziple alakalı bir amme davasıydı ve savcılık tarafından açılmıştı. O halde, müdahil sıfatıyla Cevherioğlunun salonda işi neydi? Nitekim AKİS Yazı İşleri Müdürünün mahkeme riyasetinden ilk suali de bu oldu. Kurtul Altuğ davanın, düşük iktidarın basının tepesine astığı Damoklesin kılıcı Basın Kanununa muhalefetten ibaret olduğunu, müdahil olarak salonda kimsenin bulunmaması gerektiğini ifade etti ve Cevherioğlunun salondan dışarı çıkarılmasını istedi. Ancak, evvelki celsede -Kurtul Altuğun bulunmadığı ve Cevherioğlunun yaveler sıraladığı celsede- bir karar ittihaz edilmiş olduğu cihetle Cevherioğlunun salonda bulunmasına müsaade edildi. İşte Cevherioğlu için asıl şanssızlık bundan sonra başladı. Zira Menderesin hakimi Cevherioğlu kaldığına kalacağına öylesine pişman oldu ki, salonu terkederken alnında biriken terler çektiği sıkıntıyı gösteriyordu.

Mal beyanı meselesi

AKİS, Cevherioğlundan ne istiyordu? Bunun cevabı Kurtul Altuğ tarafından mahkeme önünde, hem de adil mahkeme önünde verildi. AKİS, Cevherioğlundan İşçi Sigortaları Kurumu tarafından 681 bin liraya istimlak edilen binası sebebiyle mal beyanında bulunmasını talep ediyordu. Bu talebinde haklıydı. Çünkü diğer mütevazi Türk hakimleriyle Menderesin hakimi arasındaki servet farkı gözleri kamaştıracak derecedeydi İşte. Cevherioğlunun takkesini kafasından fırlatan da bu masum talep olmuştu. Ondan sonra Cevherioğlu bütün şimşeklerini AKİS üzerine çevirmişti. Mecmuaya küfür dolu iki tekzip göndermiş. Kurtul Altuğ bunları yayınlamaktan imtina etmişti. Bir defa Kurtul Altuğ, kellesi pahasına böyle tekzipleri neşretmeyeceğini İnkılaptan sonra değil, İnkılaptan evvel. Basın Kanuna bütün dehşetiyle mer'i iken ispat etmişti. Muammer Aksoyun küfürlü bir tekzibini neşirden açıkça imtina etmiş, kendisini mahkum ettiklerinde gık demeden gidip bir ay hapis yatmıştı, Ama Altuğ, Cevherioğlunun tekziplerini niçin neşretmediği sorulduğunda bu "huyundan bahsetmeğe tenezzül etmedi. Hakimlere verdiği cevap şu oldu:

"— Ben, 27 Mayıs günü basın suçundan hapisteydim. Beni, ihtilal yapanlar gelip çıkardı, kurtardı. Bu Celil Cevherioğlunun tatbikçisi olduğu Basın Kanununun artık bu memlekette mer'i olmadığını bana ispat etmez de, ne yapar lütfen söyler misiniz? İşte, o tekzipleri bu yüzden neşretmedim!"

Duruşma, "bir hususun tahkik için" önümüzdeki bir tarihe bırakılmıştır.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

Ticaret

Milli Korunma

Geçen haftanın ortasında hala memuru olduğu Dışişleri Bakanlığında çalışkanlığıyla şöhret kazanmış olan yeni Ticaret Bakanı Mehmet Baydur, bir basın konferansı tertipledi. Bakan tayin edilip yeni makamına yerleştiği ilk gün, gazetecilerin resim çekmesini istemeyen ve onlara cebinden çıkardığı vesikalık fotoğraflannı dağıtan Baydur, artık hayli açılmıştı. Gazetecilerin yazılı sorularını derli toplu ve sistemli bir demeçle cevaplandırdı. İddiasızdı, mütevaziydi. Bu haliyle de hem ba--ın mensupları üzerinde iyi bir tesir bıraktı, hem de Geçici Hükümet devresinin memur - Bakan anlayışına tamamen uygun düştüğünü ispat etmiş oldu.

Baydur, ilk önce, Milli Korunma Kanununun yürürlükten kaldırılması konusundan bahsetti. 1958 Ağustosu istikrar tedbirlerinin tatbikatını yakından takip etmiş olan bir eksper sıfatiyle, Milli Korunma Kanununun getirdiği tahditlerin istihsal ve istihlakin ayarlanması bakımından fiyat nizamını bozucu ve bahse konu ayarlanmanın yapılmasmı zorlaştırıcı bir tesiri olduğu kanaatindeydi. Şimdi, fiyat nizamı serbest bırakılmıştı. Ayrıca, Milli Korunma mevzuatı partizan baskıların bir vasıtası olarak kullanılıyordu. Bütün bunlar kalkıp Milli Korunma suçları da affedilince, piyasa eskisine nisbetle çok daha büyük bir itimat hissine kavuşacaktı.

Baydurun bu sözlerinde büyük bir hakikat payının mevcut olduğu şüphesizdi. Ancak, belli bir plan dahilinde Devletin fiyat mekanizmasına müdahale etmesinin gerekebileceği haller de vardı. Bu bakımdan, Milli Korunma Kanunu elde duruyordu, kaldırılmamıştı, sadece tatbikatı bir Bakanlar Kurulu kararıyla durdurulmuştu. Ancak, Milli Korunma Kanununun dahi bugünkü şekliyle Devlet müdahalesinin şeklini ve şuurun, neye dayandığı belli olmayan sınırlarla tahdit ettiği muhakkaktı. Bu durumda, şimdi yapılması gereken şey, -C. H. P. nin Anayasa Komisyonunun anketine verdiği cevapta talep ettiği gibi- bir İktisadi Tedbirler Kanununun çıkrtılmasıydı. Bunun için de acele etmeğe lüzum yoktu. Başbakanlığa bağlı Plan Dairesi kurulur kurulmaz bu Daireyle işbirliği halinde, planlamanın da icapları göz önünde tutularak bu Kanunun sindire sindire hazırlanması çok yerinde olacaktı. Bayduru ve Alicanı bekleyen bellibaşlı vazifelerden biri de işte buydu.

Baydur, piyasa mekanizmasından bahsetmekle beraber, pek tuhaf geleneklere uyarak çalışan iş adamlarına nazik bir ihtarda bulunmaktan da kendisini alamadı. Fakat, bu konudaki bellibaşlı ihtar Anadolu gezisine çıkmış bulunan Milli Birlik Komitesi Genel Sekreteri Kur. Bnb. Orhan Erkanlıdan geldi. Erkanlı, bir takım kapitalistlerin istikrar programını istismar etmek için uğraştıklarını söylerken, herhalde, bazı özel işletmelerin, krediye dayanarak bol stok yapmak suretiyle kar marjlarını düşürmemek ve fiyatları bunun için yüksek tutmak istediklerini kasdetmiş olsa gerekti. OECE eksperlerinin de yabancısı olmayan bu davranış hakikaten pek zararlıydı. Bu gibiler, bu davranış içersinde kar marjlarım düşürmemek için tam kapasiteyle çalışmıyorlar ve bu yüzden işçi bile çıkarıyorlardı. Bu suretle, bir yandan ihracat imkanlarımız heba ediliyor, bir yandan da müstehlik zarar görüyordu, istihsal düşüklüğü ve işsizlik ise çabaydı. Türkiye gibi az gelişmiş bir memleketin bunlara da ha uzun müddet tahammül etmesi elbette beklenemezdi. Bu iş adamları böylesine çirkin bir yolda devama yeltendikleri takdirde, fabrikalarına el konması veya evvelden tesbit olunacak kar hadleri dairesinde kontrol

altında çalışmaları Devlet tarafından temin olunmalıydı. İşte, bir İktisadi Tedbirler Kanununa ihtiyaç bu gibi sebepler için mevcuttu.

Hububat durumu

Baydurun açıklamalarının en yenisi ve önemlisi, hiç şüphesiz, hububat rekoltesi hakkında oldu. Baydur, hububat rekoltesinin beklendiği kadar iyi çıkmadığını açıkça ifade etmekten çekinmedi. DP. li bir Bakan hiç şüphesiz böyle konuşmaz ve türlü yalan rakamlar icat ederdi. Baydur, çiftçilerimizin hatta kötü propagandalar yüzünden Toprak Ofisine az hububat teslim ettiklerini açıklamaktan da kaçınmadı. Aslında bu pek o kadar anormal bir şey değildi. Memlekette zaruri bir askeri ihtilal yapılmıştı. Bu ihtilal ile birlikte bir ruhi istikrarsızlığın gelmesi, beklenmesi gereken gayet normal bir vakıaydı. Bu ruhi istikrarsızlık yavaş yavaş azalacaktı. Bu istikrarsızlığın varlığını İnkılap Hükümetinin açıkça kabullenmesi bile, onu yok etmek için başvurulacak en yerinde çarelerden biriydi.

Müşterek Pazar

Ticaret Bakanı Müşterek Pazar konusunda da geniş izahat veriyordu. Müşterek Pazara girmemizle ilgili önemli çalışmalardan biri, gümrük tarifemizin yenileştirilmesi ve bu arada arttırılması idi. Bu suretle, Müşterek Pazara girdikten bir müddet sonra yapmak zorunda kalacağımız tarife indirmelerinin, ekonomimizi büyük bir menfi tesir altında bırakmaması sağlanmış olacaktı. Tabii, bunun böyle olup olmadığım anlamak, evvela bu tarifenin bilinmesine, sonra da Müşterek Pazara giriş şartlarımıza göre kabil olabilecekti.

Ticaret Bakanının, Müşterek Pazar Komisyonuyla başlıyacak olan yeni çalışmalar ile ilgili olarak verdiği malumat, eski iktidar devrinde bu konuda yapılan hazırlıklarda hayli değişiklikler yapıldığım gösteriyordu. Yeni tekliflerimize göre, Müşterek Pazara, girdikten sonra ilk üç yıl, herhangi bir mükellefiyete tabi olmıyacaktık. Buna karşılık, girişimizden itibaren, Müşterek Pazar bölgesinde diğer memleketlerin istifade ettikleri bütün kolaylıklardan istifade edecektik. Bu üç yıl içinde bilhassa tarım ve turizm alanlarına geniş yatırımlar yapılacak ve böylelikle ilerici intibak devresine girmemiz mümkün kılınacaktı. Ancak, bu yatırımların yapılabilmesi için, Müşterek Pazar Devletlerinin bize geniş ölçüde yardım etmeleri gerekecekti. Bununla beraber, Bakan, isteyeceğimiz yıllık yardım miktarı boklunda bilgi vermemiştir. Bu ilk üç yıl geçtikten sonra, muhtelif ithal maddeleri bakımından bir ayırma yapılacaktır. Bazı ithal maddelerinin gümrük resimlerindeki indirimler -diğer Müşterek Pazar Devletlerinin Roma Andlaşmasında ilk kabul etmiş oldukları gibi- 10-12 yıl içinde tamamlanacak, bir diğer kısım ithal malları için ise indirimlerin tedrici tamamlanması 20 yıl sürecektir. Ticaret Bakanı liberasyon, sübvansiyon, özel sermayenin plasman mahallinin tesbiti, zirai mahsuller gibi konularda ne gibi vecibe ve avantajlarımız olacağını açıklamamıştır.

Ticaret Bakanının açıkladığı gümrük tarifesi indirimlerine dair teklifler, hiç şüphesiz, bundan önceki tekliflerimize nisbetle bizim için daha uygundur. Fakat, asla yeter derecede uygun değildir. Halen tarımda çalışan nüfusumuzun % 90'ının gizli işsiz durumunda olduğunu söylemek mümkündür. Bu gizli işsizlerin yarısının dahi, demokratik bir rejim içinde, tarım dışı sektörlere ve ezcümle sanayie nakledilmesi herhalde yarım asır sürecektir. Türkiye, gizli işsizleri tarımdan çekmek ve her yıl % 3,2 nisbetinde artan ve ilerki yıllarda daha da hızlı artacak olan nüfus fazlamıza sanayide ve herhalde tarım dışı sektörlerde iş bulmak zorundadır. Bütün bunlar için mevcut sanayimizden başka, ilerde kurulacak sanayimizin de himayesini düşünmek kesin bir zarurettir. Zengin bir bölgeyle iktisadi entegrasyon hareketine giren fakir bir bölgenin sermaye bakımından büsbütün fakirleştiği, Myrdal'in büyük eserlerinden sonra, ancak birkaç liberalizm mutaassıbı iktisatçı tarafından reddedilmekteyken. Müşterek Pazar içindeki yabancı özel sermaye akımına bol bağlayıp bu sermaye sayesinde kalkınacağımızı sanmak çok büyük ve büyük olduğu kadar tehlikeli bir hayal olacaktır.

Öte yandan, Müşterek Pazara girmekle Batı Avrupa Devletlerinden sağlayacağımız yardımın da çok büyük olacağını sanmamak gerekir. Bu kaynaktan sağlanabilecek munzam yardım asla yılda 100 milyon doları aşmıyacaktır. Bu kadarcık bir yardım fazlası için de, iç tasarrufu çok daha geniş ölçüde arttırabilecek plan lama politikası vasıtalarından Müşterek Pazara girmek uğrunda vazgeçmemiz çok yanlış bir hareket olacaktır.

Anlaşılamayan şey, Müşterek Pazara bu şartlarla girmeğe kalkışmamızla, Milli Birlik Komitesinin sosyalizan ve plancı politikasının birbirleriyle nasıl bağdaştırılabileceğidir. Bu bakımdan, 10 Eylül 1960 günü açıklanan Komite Direktiflerinde ve Komitenin Memleket Meseleleri Hakkındaki Temel Görüşlerine dair vesikada Müşterek Pazar konusunda tek bir işarete dahi rastlanmamış olması üzücüdür. Milli Birlik Komitesinin bu konuda yapması gereken şey, memleketin asırlık iktisadi, sosyal ve hatta diplomatik istikbalini tayin edecek olan böyle bir teşebbüse girişmeden önce, yetkili Bakan ve memurların, Üniversite mensuplarının, Ticaret ve Sanayi Odaları ile Esnaf Dernekleri, işçi sendikaları ve siyasi partilerin gönderecekleri yetkili temsilcilerin ve tanınmış büyük Batılı iktisatçıların da iştirakiyle açık tartışmak bir kongre tertiplemek olacaktır. Bu kongre yapılmadan önce de, Türk Ekonomi Kurulunun son toplantısında Müşterek Pazara girişimiz konusunda verilmiş olan raporların bir kitap halinde yayınlanması büyük faydalarsağlıyacaktır.

Birleşmiş Milletler

Uyanan üçüncü dünya

Geçen haftanın başında Sovyet Başbakanı Nikita Kruşçof ile Macaristanın kanlı diktatörü Janos Kadar New York limanında yuhalar arasında karşılanırken, Kruşçofun Birleşmiş milletlerdeki Delegesi Zorin de soğuk terler dömekle meşguldü. Gerçekten, Zorin çok güç durumdaydı. Hikaye şuydu: Sovyet Rusya, Kongoda Lumumba'yı destekleme paravanası altında bu memleketi yeni bir Kore haline getirmek sevdasındaydı. Lumumda, memleketini bir tek vahdet halinde birleştirmek istiyordu. Bu, hiç şüphesiz, tek başına, son derece hürmete şayan bir idealdi. Fakat, Lumumba, bu birleştirme gayretlerinde, bir yandan, arkalarını Belçikalı jandarma subaylarına dayayan Çombe gibi sömürgeci uşaklarının, bir yandan da, memleketin aşiret kavgaları içinde kırılmasını arzulamayan ve federalist bir devlet formülü üzerinde duran Cumhurbaşkanı Kasavubu gibi iyiniyetli şahsiyetlerin muhalefetiyle karşılşıyordu.

Lumumba, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Mr. "H"ın muhtelif Kongolu liderler arasında tarafsızlığını bozmadığını ve sırf kendisini desteklemediğini görünce, hem onu, hem de Batı Devletlerini, Sovyet yardımını istemek suretiyle korkutmak istemişti. Sovyetler, Lumumba'ya ilk önce 12 adet İlyuşin nakliye uçağı verdiler. Fakat, Lumumba durumu güçleştikçe şantajı da arttırmağa başladı ve hatta bir aralık, Birleşmiş Milletler kuvvetlerini Kongodan atmak için Sovyet askeri yardımını istemek niyetini açıklayacak kadar Heri gitti. Bu suretle, Ruslar, propaganda için çok kuvvetli bir zemin buldukları zehabına kapıldılar. Gerçekten, Lumumba, sömürgeci uşağı Katanga Başbakanı Çombe ile yaptığı mücadelede bütün bağımsız Afrika ve Asya Devletlerinin en samimi desteğine malikti. Hatta bu destek sayesinde Lumumda, Kongo milliyetçiliğinin ve hattâ Afrika milliyetçiliğinin bir sembolü haline gelmek üzereydi. Fakat, daha sonra Kongoyu birleştirmek için -tıpkı Çombe gibi- katliam usullerine başvurması ve Birleşmiş Milletlere karşı çok aşırı hücumlar yapıp Sovyet parmağını Afrikanm ta göbeğine sokmağa kalkışması yüzünden itibarını geniş ölçüde kaybetmeğe başlamıştı. Üstelik, hadiseler Lumumba'nın, kendi memleketindeki otoritesini de geniş ölçüde yemek yolunda olduğunu açıkça gösteriyordu

Fakat Sovyetler, Afrikanın bağımsız memleketlerinde Kongodaki hakiki durumun soğukkanlılıkla teşhis edilmeğe başlandığım görememişlerdi. Kremlin, en bağırgan bir sömürgecilik aleyhtarlığının bütün Afrika ve Asya Grupunu yine kolaylıkla kendi etrafına toplıyabileceği kanaatindeydi. Zorin, bu maksatla, Rus diplomasi edebiyatının en farfaralı örneklerinden biri sayılabilecek bir karar teklifini, Kongo meselesini görüşmek üzere olağanüstü olarak toplanan Genel Kurula sunmuştu. Bu karar suretinde Belçikanın NATO'daki Müttefikleriyle birlikte Kongoya tecavüz ettiği, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin ve Birleşmiş Milletler Kuvvetleri Başkomutanının Kongonun iç işlerine müdahale ederek bu memleketin iktisadi ve siyasi durumunun ciddileşmesine yol açtıkları ileri sürülüyordu.

Fakat, işte o anda Genel Kurulda yıllardır görülmemiş bir olay cereyan etti. Asya-Afrika Grupu adına Seylan, Gana, Gine, Endonezya, Irak, Ürdün, Lübnan, Liberya, Fas, Nepal, Suudi Arabistan, Sudan, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Tunus ve Yemen, Sovyet karar teklifinden ayrı bir teklifi Genel Kurula sundular. Bu teklifte, Kongonun bağımsızlığı, toprak bütünlüğünün korunması ve memleket dahilinde asayişin muhafazası için Birleşmiş Milletlerin Kongonun merkezi Hükümetine yardım etmeğe devam etmesi isteniyor, Kongo için bir iktisadi yardım fonu kuruluyor ve Birleşmiş Milletlerin Kongoya askeri yardımı devam ettiği müddetçe başka hiçbir Devletin -Birleşmiş Milletlerin bir kararı gereğince Genel Sekreterin yapacağı talep hariç- Kongoya kendi başna askeri yardımda bulanmaması isteniyordu. Bu karar teklifinin Sovyet teklifinden tamamen farklı olduğu şüphesizdi. Asya ve Afrikalılar, bu suretle, bir kere, Mr. "H"a olan itimatlarını ifade etmiş oluyorlar ve en önemlisi, Kongoya ne Sovyet, ne de Batı parmağının sokulmasına taraftar olduklarını ve Kongonun yeni bir Kore haline getirilmesini asla istemediklerini belirtmiş oluyorlardı. Asya-Afrika Grupunun bu karar teklifi, Batı Devletlerinin -Fransa hariç- başta Amerika olmak üzere en hararetli desteğini gördü. Müzakereler ilerledikçe, bütün Asya-Afrika Devletlerinin aynı kanaatte oldukları açıkça meydana çıkıyordu. Bu durumda, Zorin Cenapları, evvela kendi karar teklifini geri çekmek lüzumunu duydu. Bu sefer dediğini, Asya-Afrika Grupunun karar teklifine tadiller teklif etmek Suretiyle yürütmek istiyordu. Fakat, Asya-Afrika Grupu kendi projesi üzerinde şiddetle ısrar ediyordu. Hatta Gana Başdelegesi Quaison Sackay, Zorinden tadil tekliflerini geri çekmesini istedi. Bu durumda, Zoin için yapacak hiçbir şey kalmamıştı. Mağlubiyet tamdı. Kürsüye çıktı ve Gananın teklifine uyarak tadil tekliflerini geri çektiğini, ancak, Asya-Afrika Grupunun karar teklifine de oy

Dünyaya bakış

Cezayir ve Türkiyenin Arabuluculuğu

Devlet ve Hükümet Başkanı Orgeneral Cemal Gürselin, Türkiyenin Cezayir milliyetçileriyle Fransa arasındaki anlaşmazlığa bir hal çaresi bulunabilmesi için arabuluculuk teklifi çeşitli akisler yarattı. Cezayir Geçici Hükümeti, Türkiyedeki gayri resmi temsilcisi Albay Ümranın ağzından bu teklifi müsbet karşıladığını belirtmiştir. Fransız Hükümetinin aldığı tavır hakkında ise resmi bilgi verilmemekle beraber Fransız basınının tepkisi aleyhte olmuştur.

27 Mayıs hareketinden sonra Türkiyenin, bağımsızlıkları uğrunda mücadele eden milletleri desteklemeğe kararlı olduğu ve dış politikamızda bu bakımdan esaslı değişiklikler beklenmesi gerektiği biliniyordu. Bu politika değişikliğinin hangi alanlarda gerçekleşeceği sorulduğu zaman ise, resmi ağızlar Cezayir kelimesini telaffuz etmekten çekinmiyorlardı. Ancak, diplomaside belli bir hareketi yahut fikri, milleti desteklemenin türlü yolları vardır. Bu yolları seçerken, milli menfaatlerden gayri, gayeyi gerçekleştirmekteki pratik ve taktik mülahazalar da büyük yer tutar. Bu bakımdan, Türkiyenin Cezayir milliyetçilerini destekleme yolu olarak arabulucuk usulünü seçmesi yerinde midir, değil midir, bu soru sorulmağa değer.

Soruyu cevaplandırabilmek için Cezayir meselesinde iki tarafın karşılıklı olarak son durumlarını gözden geçirmekte fayda vardır. Her iki taraf da, Cezayirin bir referandum yoluyla kendi mukadderatını tayin etme hakkına sahip kılınmasında anlaşmaktadırlar. Her iki taraf da, bu maksatla Cezayirdeki bütün cereyanların temsilcileriyle birlikte müzakerelere girmek taranışıdırlar. Hatta bu müzakerelerde sadece ateş kesilmesinin değil, referandumun zaman ve garanti bakımından şartlarının ele alınmasına da bir diyecekleri yoktur. Bütün dava şu noktada düğümlenmektedir: Fransa, referandum hakkındaki müzakerelere ateş kesilmesinden sonra başlanmasını şart koşmaktadır. Halbuki Cezayir milliyetçileri, savaş gayelerinin referandumun zaman ve garantilerine müteveccih olduğunu ileri sürerek meselenin bir kül olarak müzakeresini istemektedirler. Hiç şüphe yoktur ki Cezayir milliyetçileri bu taleplerinde yerden göğe kadar haklıdırlar. Nihayet Fransanın referandumun yıllarca sonra yapılabileceği yolunda evvelce ileri sürdüğü iddiadan da müzakereler sırasında vazgeçmesi gerekmektedir. Türkiyenin, Cezayir milliyetçilerini haklı davalarında desteklerken üzerinde duracağı iki nokta işte bunlardır. Türkiye, bundan başka, -Kıbrıs meselesini de hatırlayarak- Cezayirde herhangi bir diğer sömürgede olduğundan çok daha büyük miktarda mevcut olan Fransızların orada Fransız olarak yaşamasını teminata bağlayacak formülleri prensip olarak kabul etmesini Cezayirlilerden istemelidir.

Türkiyenin yapabileceği şey budur. Mesele bunun yolunu tesbit etmektedir. Bilindiği gibi Fransa, Cezayir meselesini kendisinin bir iç işi saymaktadır. Bunda da pozitif hukuk bakımından haklıdır. Fakat bu tezin, Fransanın dostlarının ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun kendisine tavsiyelerde bulunmasını dahi engellemesi gerektiği iddiasında Fransa haklı değildir. Cezayir meselesi, Batının ve bilhassa NATO'nun bütün Asya ve Afrikada gözden düşmesine sebep olmaktadır. Cezayir meselesi, sırf uyandırdığı alakalar bakımından bile çoktan milletlerarası bir mahiyet kazanmıştır. Bu durumda, bu tarz tavsiyeleri Fransanın iç işlerine müdahele diye vasıflandırmamak gerekir. Ancak, Fransa bu noktada o kadar büyük bir hassasiyet göstermektedir ki General de Gaulle Birleşmiş Milletlerle "Birleşmiş denilen Milletler" diye alay edecek kadar ileri gitmektedir. Fransa, Cezayire bizden çok daha yalan olan Fasın büe arabuluculuğunu reddetmiştir. Bu durumda, bize öyle geliyor ki, Türkiyenin Fransa ile Cezayir Geçici Hükümeti arasında arabuluculuk teklif etmesi yerinde olmamıştır. Bu teklifin reddedileceği aşikardır. Normal diplomatik kanallar vasıtasıyla iyice hazırlanmadan ve kabul edileceği hususunda yeterli karineler teşekkül etmeden bu gibi tekliflerin açıklanması doğru değildir. Çünkü, red keyfiyetini, reddedilen bakımından bir prestij kaybı tarzında yanlış yorumlara konu yapmak isteyenler çıkabilir.

Şu halde Türkiye, Cezayir konusundaki diplomatik faaliyetini şu üç kanal üzerinden yürütmek durumundadır: 1 — Açık diplomasi, 2 — NATO, 3 — Birletmiş Milletler, Gerçekten Türkiye, meselenin muhtevası hakkındaki fikirlerini açık demeçlerle ve Birleşmiş Milletler toplantılarında türlü yollardan ifade edebilir. NATO içinde bu meseleyi ortaya atmak Atlantik teşkilatında büyük bir buhrana yol alabilirse de açık diplomasi ve Birleşmiş Milletler kanallarından girişeceğimiz faaliyete karşı Fransanın göstereceği tepkiye göre, Türkiye, meseleyi, bütün NATO'yu ilgilendiren bir dünya politikası meselesi olarak veyahut Cezayirdeki Fransız Ordusunun Amerikan yardımından sağladığı silahları kullanması konusu gibi müşahhas veçheleriyle Atlantik Konseyine getirmeği daima düşünebilir.

Fransanın Türkiyenin Cezayir konusunda uygulayacağı böyle bir politikaya karşı nasıl bir tepki göstereceğine gelince... Hiç şüphe etmemek gerekir ki Fransa, Türkiye üzerinde iktisadi yardım meselelerini kurcalayarak baskı yapmak isteyecektir. Kendisi Türkiyeye yardım etmeyecektir. Bilhassa Batı Avrupa Devletlerine tesir ederek bize verdikleri yardımı kesmelerini veya hiç değilse azaltmalarını isteyecektir. Batı Avrupanın milletlerarası iktisadi teşekkülleri içinde bize güçlük çıkartacak, Müşterek Pazara girmemize karşı koyacaktır.

Fakat, bütün bu baskılara mukavemet etmemiz gerekir. Hareket noktamız bu olmalıdır. Sömürgeciliğe karşı ilk mücadele bayrağını açmış olan Atatürk çocuklarının, Türkiye Cumhuriyetinin temel umdesini teşkil eden milletlerin bağımsızlığı esasını yalnız kendileri için isteyip başkaları için istemeyenlerin vaziyetine düşmeleri beklenemez.

veremiyeceğini bildirdi. Bu sözler üzerine oylamaya geçildiğinde, Delegeler, Asya-Afrika Grupunun dünya işlerinde hakikaten bir üçüncü kuvvet haline geldiğini anladılar. Asya-Afrika Grupunun karar teklifinin buna maddeleri teker teker kabul edildikten sonra bütünü de 11 çekimsere karşı 70 müspet oyla tasvip edildi. Daha önce bütün maddelere müspet oy vermiş olan Bolivya Delegasyonu nihai oylama esnasında bulunmamıştı.

Çekimserler, pek tabii olarak Sovyetler Birliği -ve onun Genel Kuruldaki iki kuyruğu olan Beyaz Rusya ile Ukrayna- Romanya, Macaristan, Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya ve Polonya idi. Çirkin ırk ayırması siyasetini yürütebilmek için, her işi Devletlerin iç işlerine müdahale sayan Güney Afrikanın da çekimser diye bunlara katılmasına kimse şaşmamıştı. Fakat, çekimserler arasında bir de Fransa vardı. Fransız Başdelegesi M. Berard'a bakılırsa, Fransanın çekimser kalmasının sebebi Birleşmiş Milletlerin bu kadar kuvvetli bir müdahalesinin, bir gün meydana çıkacak olan kuvvetli bir Kongo Hükümetinin otoritesini kendiliğinden sağladığı inancını kıracağı Kongoya iktisadi yardım yapmanın gelişmemiş memleketlerde bütün davalarım dış yardımıyla halledebilecekleri yolunda yanlış bir kanaatin doğacağı idi. Aslında, bu saçmalıklara hiç kimse inanmadı ve "Birleşmiş denilen Milletler" diye Birleşmiş Milletlerle alaya yeltenen de Gaulle'ün bu suretle, Cezayir için yeni bir emsal daha yaratmamak niyetinde olduğu anlaşıldı.

Kongo

Birleşmiş Milletlerde bunlar olup biterken Leopoldville'de de, Cumhurbaşkanı Kasavubu'yla anlaşarak bir Hükümet darbesi yapmış olan Albay Mobutu, ilk Başbakan Lumumba'yı ve ikinci Başbakan İleo'yu azlettikten sonra, genç Üniversite mezunlarından müteşekkil bir kabine kuruyordu. Kabinede hiç kimse Bakan unvanını taşımıyordu. Genç Üniversite mezunlarının unvanı sadeoe Yüksek Komiserdi. Kongoda ne kadar siyahi Üniversite mezunu varsa, aşağı yukarı hepsi oradaydı. Belçikalılar daha fazlasını yetiştirmeğe lüzum görmemişlerdi ki! Yeni kabinenin en yaşlı üyesi de, ilk önce Lumumba'nın, sonra İleo'nun Dışişleri Bakanı olan Justin Bomboko idi. Lumumba, Kongo Radyosunun yanıbaşındaki şahsi villasında Ganalı askerlerin himayesinde ikamet etmekteydi. Hala tevkif edilmemişti. Hatta dört bir tarafa telefon etmesine ve telgraf çekmesine de müsaade ediliyordu. Fakat, artık elinde hemen hemen hiç kuvvet kalmamıştı. Orduya ve polise komuta edemiyordu, Birleşmiş Milletlere ve Mr. "H"a karşı çektiği protestolara aldırış eden yoktu, Birleşmiş Milletlerdeki Delegesi Kanza -tıpkı Bomboko gibi- Genel Kurul toplantısına alınmamıştı. New York'a gideceğini bağırarak söylüyordu, ama, tek bir uçak kumpanyası ona yer ayırmağa yanaşmamıştı.

Fidel'in oteli

Birleşmiş Milletlerde Kongo hakkındaki karar kabul edilince Genel Kurulun olağanüstü toplantısı bitmiş ve normal yıllık toplantısı başlamış oluyordu. Başta Kruşçov olmak üzere, Mareşal Tito ile Fidel Castro en çok ilgi çeken şahsiyetlerdi. Bunlardan zavallı Fidel Castro, Amerikalılardan o kadar kötü muamele gördü ki otelde yer bile bulamadı. Nihayet, Amerikan Dışişleri Bakanı Herter'in, meşhur Shelburne Otelinin Müdürüne yaptığı ısrarlar sonucunda 85 kişilik maiyetiyle birlikte oraya yerleşmeğe muvaffak oldu. Fakat otelci görülmemiş bir çetin cevizdi. Fidel Castro'nun otele yerleştiği gün, gazetecilere beyanat vererek "Castro'dan nefret ediyorum!" buyurdu. Ertesi gün ise, Castro, fazla gürültü yapıp müşterileri rahatsız ettiği bahanesiyle, üstelik verdiği 5 bin dolarlık kaporo kendisine iade edilmeden otelden kapı dışarı edildi. Castro müthiş hiddetlenmişti. Doğruca, Lake Success'e gidip Mr. "H"ın 38. kattaki bürosuna daldı. Amerikan kapitalistlerinin manevraları yüzünden koskoca New York'ta oturacak yer bulamamıştı. Bazı söylentilerdeki gibi, Birleşmiş Milletlerin bahçesine çadır kurması mı, yoksa Kruşçofdan izin alıp Baltika gemisine yerleşmesi mi isteniyordu? Birleşmiş Milletler nezdindeki bir Delegasyon Başkanına reva görülen bu hareket karşısında Mr. "H"ın vazifesi, derhal harekete geçip Castro'ya otel bulmaktı. Doğrusu istenirse, Mr. "H"ın bugünlerde başına gelenler acayibin acayibiydi. Bir iki gün önce Kongodaki Birleşmiş Milletler Komutam İsveçli Tümgeneral von Horne'den aldığı zayiat üstesinde bir erin bir mızrak darbesiyle, bir diğer erin jipten düşmek suretiyle öldüğünü, bir üçüncüsünün ise ormanda devriye gezerken ağaçtan inen bir gorilin tüfeğini kapıp kaçması üzerine delirerek intihar ettiğini öğrenmişti! Şimdi de, hiç işi yoktu da Castro'ya otel mi, bulacaktı? Fakat, Mr. "H" çarnaçar otel imparatorlarından Zeckendorf'a telefon etti ve masrafları Birleşmiş Milletlere ait olmak üzere Küba Delegasyonunu New York'un tam ortasındaki Commodore Otelinde misafir etmesini ondan talep etti. Fakat, bu sefer itiraz Castro'dan geliyordu. Sosyalist kanaatleri böylesine lüks bir otelde oturmasına müsait değildi! Castro, Mr. "H"ın bürosunu terketti, bir müddet Birleşmiş Milletler binasının sayısız koridor ve hollerinde açık yakalı gömleği ve uzun sakalıyla dolaştı. Bu arada da katipleri kendisine bir otel aramakla meşguldüler. Otel nihayet bulundu: Teresa Oteli! Teresa Oteli, New York'un zenci mahallesi olan Harlem'in tam ortasında, meşhur boksörlerden Ray Sugar Robinson'un barının yanındaydı. Otelde bir vakitler meşhur ağır siklet şampiyonu Joe Louis de oturmuştu. Castro, yeni otel bulmuş olmasına rağmen, Lake Success'de dolaşmağa bir süre devam etti. Bu zaman zarfında Küba Delegasyonu, gazetelere Castro'nun yeni otelini bildiriyor ve Amerikan Radyoları -orada bütün radyolar özel şirketlere aittir- Castro'nun Teresa Otelinde kalacağını dünyaya ve bu arada Harlem zencilerine duyuruyordu.

TÜRK MALI
EDISON
TÜRK MALI
EDISON
75 W
75 W
Mucidin ismini
taşımaya yetkili
yegâne ampul
EDİSON ampulüdür
EDİSON ampulünü alırken,
parlak ve
bol ışık veren dayanıklı
ve yüksek kalitede
bir ampul aldığınıza
emin olabilirsiniz...
İLANCILIK 2
EDISON

KİTAPLAR

Hürriyet İçin

(27 Mayıs 1960 Devrimi)

(Kurmay Binbaşı Avni Elevlinin not ve hatıraları, Yeni Desen Matbaası, Ankara 1960, 201 sayfa, 10 lira)

27 Mayıs 1960 ihtilali nasıl planlandı ve yapıldı? O tarihten bu yana aradan üçbuçuk ay geçmiş olmasına rağmen bu sorunun cevabı hala tam olarak verilmedi. Hatta hiç verilmedi. Bütün bilinenler, üstün körü, kulaktan kapma bilgi ve tahminlerden başka birşey değildi Ancak Binbaşı Elevlinin kitabıdır ki bu hususta okuyucuya -gene de muhtasar olmak, tatmin edicilikten uzak bulunmak tartıyla- bazı bilgiler vermektedir.

Binbaşı Elevli hadiselerin çok yakınında, hatta içinde yaşamış. 27 Mayıs Sabahı Cemal Gürseli İzmirden alıp Ankaraya getiren C-47 nin içindeki yedi kişiden biri bu kurmay binbaşıdır. Kara Kuvvetleri Kumandanı iken üç aylık izne ayrılan Cemal Gürselin Sekreter Yardımcılığını da gene bu binbaşı yapmıştır. Gürsel, Kara Kuvvetleri Komutanlığından ayrılırken Kurmay Binbaşı Elevli bizzat komutam tarafından Harp Okulu III. Tabur Komutanlığına atanmıştır. İhtilalin bir kaç saat içinde gerçekleşmesinden sonra kurulan Milli Birlik Komitesi sekreterliğinde çalışan birkaç subaydan biri de gene Binbaşı Elevlidir.

Binbaşı Elevli ihtalalden önce de kalem denemeleri vermiş bir insandır. Bir roman denemesi yayınlamış ve şiirler yazmıştır. Ayrıca, yayınlanmak üzere sıraya girmiş iki romanı daha vardır. "Geniş Anlamda Propaganda ve Devlet Çapında Bir Teşkilat" adlı bir araştırma eseri basılmış ve Kara Kuvvetlerince faydalı görülerek satın alınmıştır. Kendisi 27 Mayıstan önceki zulüm devrini yakından yaşamış, genç, ateşli, heyecanlı, vatanperver bir insandır. İhtilali planlayanların çevresine pek yakın bir insan olarak yazdıklarının enteresan olmaması için hiç bir sebep yoktur.

Bütün bunlara rağmen Kurmay Binbaşı Elevli, Milli Birlik Komitesinin kuruluş ve çalışış tarzı hakkında kitabında herhangi bir açıklama yapmamakta, daha ziyade bu komite çalışmalarının dışında bir takım olayları dile getirmektedir. Binbaşının, kitabında anlattığı olaylardan şöyle veya böyle bu güne kadar basına intikal etmemiş olanları şu iki husustur: 1) Gürselin, 27 Mayıs sabahı İstanbuldan kalkan bir uçakla İzmirden alınışı ve Ankaraya getirilişi, 2) 26 Mayıs akşamı Harp Okulunda Cemal Madanoğlunun da katıldığı son ve tarihi toplantının safahatı.

Elbette ki koskoca kitapta Binbaşı Elevli sadece bunları anlatmamaktadır. Ama bunlar, olayların bugüne kadar açıklanmamış, bakir kalmış binbir yönünden ikisi olarak enteresandır. Bunların ötesinde Elevli, olayları çok daha öncesinden ele almakta, daha Gürselin Kara Kuvvetleri Komutanı olduğu günlere kadar gitmekte, onun çalışma tarz ve şeklini yakından bilen bir insan olarak o günlere ait hatıralarını dile getirmekte, 27-28 Nisan olaylarından bu yana milletçe verilen hürriyet mücadelesinin geniş bir panoramasını çizmektedir.

Avni Elevli
Tarihe ışık

"Hürriyet İçin"i okurken bir roman, bir hatıra okumuş olmaktan çok daha öteye, biraz da kendi hayatınızın bir parçasını okumuş olacaksınız. Hele Ankara ve İstanbulda yaşıyanlar bu kitapta o günlerin hıncını, kinini, alçaklığını rezilliğini, mutlu sabahların sevinç ve heyecanını tekrar tekrar yaşıyacaklardır. Elevlinin kitabı bir bakıma bir film senaryosunu hatırlatmaktadır. Geçmiş günlerin hatıraları bu kitabı okurken teker teker gözlerinizin önünde canlanacaktır.

"Hürriyet İçin" adlı kitabı tanımak içte en iyi yol, kitabı alıp başından sonuna kadar okumaktır. Ama, kitabı alıp okumazdan önce hakkında şöyle - böyle bir fikir sahibi olmak isteyenler için kitaptan alınan birkaç vesikayı sıralamakta fayda var. İşte bunlardan biri: Düşükler devrinde D.P. li olmanın nasıl istismar edildiğini gösteren ve Başbakanlıktan Milli Savunma Bakanlığına, oradan Genel Kurmay Başkanlığına ve bilahare de Kara Kuvvetleri Komutanlığına gereğinin yapılması için gönderilen bir yazı:

"Sayın Başvekilim,
Adnan Menderes

Siz büyüklerime epeyden beri mektup yazmanın bahtiyarıyım. Mek tubumu yollar mübarek elerinden öper ve hayırlı geziler dilerim.

Dileğim,

Şöyle Bahsi etmek isterim. Denizli Çivril Homa nahiyesindenim. Halen Adapazarında vatani vazifemi yapmaktayım. Aynı zamanda 20 aylık askerim.

Kendim öz ve söz Demokrat Partiliyim. Parti için can verecek durumdayım. Seçimlerde siz büyüklerimden on gün izin almanızı seri vicdaninizden bekler ellerinizden öperim.

Selahattin Tür
2 nci Süvari Tümeni Mu. Tb. II. Mu. Bl. Adapazarı

Dört gözle cevap beklerim."

"Hürriyet İçin"den bir başka vesika da şu: Cemal Gürsel, 27 Mayıs sabahı İzmirden Ankaraya gelmektedir. Binbaşı Elevliye, uçaktan derhal telsizle çekilmesini emrettiği şöyle bir emir yazdırıyor:

"1 — Ankara, İstanbul ve İzmire birer askeri vali tayin edilecek.

2 — Uşak Valisi derhal bertaraf edilecek.

3 — Yassıada derhal boşaltılacak ve bütün mevkuflar oraya gönderilecek,

4 — Her vilayet ve kazadaki koyu partizan faaliyet gösterenler ile şüpheli görülenler derhal tevkif edilecekler ve Yassıadaya gönderilecekler.

5 — Emniyet Müdür ve Muavinleri ile azılı polisler derhal tevkif edilecek.

6 — Lüzumsuz ve fazla tevkiften sureti katiyede kaçınılacak. Bu husus çok iyi planlanacak.

7 — Dışişleri Bakanlığına Selim Sarper getirilecek."

Harp Okulu III. Tabur Komutanı Kurmay Binbaşının "Hürriyet İçin, 27 Mayıs 1960 Devrimi" adını verdiği kitabında daha bunlar gibi bir hayli vesika var. Ancak, bir kısmı can pahasına elde edilmiş olan bu vesikaların hepsini birden buraya almaya elbette imkan yok. Bunun için yapılacak eh iyi şey, kitabı temin edip tamamını okumaktır.

C E M İ Y E T

Geçen hafta içinde, Ankarada görevli bulunan binlerce Amerikalı subay ve aileleri korkulu saatlar yaşadılar. Korkuya ilk tutulanlar Amerikan Yardım Kurulunun generalleri ve albayları oldu. Hadisenin mahiyeti şuydu:

Amerikalı görevliler, Ankara damgasını taşıyan bir takım mektuplar almışlardı. Mektupları merakla açtılar, fakat okudukça merakları telaşa, sonra da korkuya çevrildi. Mektupların hepsinde de "Bir Türk" imzası vardı ve şöyle diyordu:

"Biz Türkler ne Amerikalıları ne de onların yardımını istemiyoruz. Pis domuzlar! Memleketimizi terk edin. Aksi halde başınızı derde sokacağız!"

işte Amerikalı görevlilerin huzurlarını kaçıran hadise buydu. Mektuplar ev adreslerine gönderilmişti. Düzgün bir İngilizcesi vardı. Kimi el yazısıyla kimi de daktilo makinasiyle yazılmıştı.

Yüksek rütbeli subaylar mektupları ceplerine yerleştirip Amerikan Yardım Kurulu Başkanı General Morris'in odasına çıktılar. Türk ordusunu iyi tanıyan, Ankarada Türk komşularıyla çok dostane münasebetler kuran General Morris arkadaşlarını teskin etti, bunun bir şaka, bir oyun, bazı kötü niyetli kimseler tarafından düşünülmüş bir tuzak veya komünist tertibi olacağını izaha çalıştı. Sonra da mektupları topladığı gibi Amerikan Sefaretinin yolunu tuttu. Sefaretin emniyet memurları mektupları I. Şubeye verdiler.

Fakat Yardım Kurulu mensupları evlerine döndükçe mektup almakta devam ediyorlardı. Mektuplar binbaşılara, yüzbaşılara, derken çavuşlara gelmeğe başladı. Onlar da bu mektupları Sefaret kanalıyla Türk siyasi polisine gönderiyorlardı. Yardım Kurulunun basın sözcüsü Albay Burytek bu husustaki kanaatini şöyle ifade etti.

"— Türklerin hakiki hisleriyle alakası olmıyan bu mektuplar bazı kötü maksatlı kimseler tarafından yazılıp gönderilmiştir. Eşlerimiz ve çocuklarımız biraz korktular ama, polisinizin çok yakında işi aydınlatacağından eminiz."

Albay Burytek'in bu sözlerine ilave edecek birşey yoktu.

Amerikan Yardım Kurulu mensuplarını telaşa düşüren ikinci hadise de Mamakta 80 tifo vakası müşahede edilmiş olmasıydı. Bu yüzden Kurulun Türk ve Amerikan personeline tifo aşısı yapılması zarureti hasıl olmuş ve bu, Amerikalıları daha çok korkutmuştu.

Önce tehdit mektuplarının yarattığı huzursuzluk, arkasından tifo salgını Ankaradaki Amerikalıların, elçileri Mrı Fletcher Warren'in gidişinden duydukları sevincin tadını çıkarmalarına engel olmuştu.

•

İhtilalden bu yana hayatı şaşılacak bir zikzak içinde geçen Şefik İnan sıhhatçe hala kendini toparlıyamadı.

İhtilalden sonra bakan olan ve bu haberi aldığı gün annesini kaybeden, eşine felç gelmesiyle acısı daha da artan Şefik İnan görevine başlayıp geceyi gündüze katarak çalışırken Hemoroite'den ameliyat olmak mecburiyetinde kaldı. Kısa zamanda ayağa kalkarak tekrar görevine başladı. Fakat "vazifelerinden affedilen 10 Bakan"dan birinin kendisi olduğu haberini aldıktan iki gün sonra, sıhhati çok bozuk olduğundan, tekrar hastahaneye yattı. Altı saat süren büyük bir Hemoroite ameliyatı daha geçirdi.

Yirmibeş gündür hastahanede yatan eski sevimli Bakan, nekahet devresini geçirdikten sonra Robert Kolej müdürü olarak İstanbula yerleşecektir. Merak edilen sevimli eski bakanın sadece sıhhati değil, biraz da sinirleri..

•

1960 yılı Türkiye Güzellik Kraliçesi Mürvet Seyfioğlu iki avukat tutarak "Türkiye Güzellik Müsabakaları Emprezaryosu"nu mahkemeye verdi. Sebep şu:

Bilindiği gibi, Mürvet Seyfioğlu İstanbulda 1960 Türkiye Güzeli seçilmişti. Kendisine, Amerikaya gönderileceğine dair söz verildiğinden, genç kız Almanyadan aldığı film tekliflerini reddetti. Bir kaç ay sonra aynı zat, yani Türkiye Güzellik Müsabakaları Emprezaryosu bir 1960 Türkiye Güzeli daha seçti. Müsabaka Adapazarında yapılmıştı. Güler Kıvrak Amerikaya gitti, bol bol resim çektirip döndü!

Derken, birkaç hafta evvel gazeteler Antalyada 1960 yılı güzelinin seçildiğini yazdılar. Geçen hafta içindeki haber ise hepsini bastırdı: İstanbulda 1960 güzeli olarak Aynur Angün seçilmişti!

İşte, ilk güzel Mürvet Seyfioğlu Emprezaryoyu bu yüzden mahkemeye vermişti. Elinde vesikalar bulunduğunu iddia eden ilk güzel, Emprezaryonun başına işler açacağını söylemektedir.

Uzun boylu, siyah elbiseli, bıyıklı gazeteci elindeki viski kadehini havaya kaldırdı ve "İnşallah düğününü de görürsün" dedi. Muhatabı gözleri ışıl ışıl, tıknaz bir adamdı. Adi Hüseyin, soyadı Ezerdi

Meslektaşına teşekkür etti ve iç salonda yatan beyaz sünnet entarili oğlunun yanına geçti.

Geçen haftanın son günü AKİS'in foto muhabiri Hüseyin Ezerin oğlunun sünnet düğünü samimi bir hava içinde gece yarısına kadar devam etti. AKİS ve Ulus ekiplerinin tam kadro halinde bulunduğu düğünde gazeteciler münhasıran viski istimal ettiler.

Hüseyin Ezer oğlunun sünnet düğününde Çilekeşlerin sevinci

MUSİKİ

Opera

Gencer, Dallas yolunda

İstanbulun salaş Tepebaşı Tiyatrosunda önümüzdeki hafta, Türkiyelin en büyük şehrinin, kültür merkezinin ilk opera teşekkülü iki yaşına basıyor. Büyük şehrin dermeçatma operası neyse ki arada bir, Leyla Gencer gibi cihanşümul şöhreti olan bir sopranoyu baş yıldızı olarak göstrme bahtiyarlığına sahiptir. Düşük iktidar zamanında Devlet Tiyatrosu Umum Müdürlüğü vazifesinden azledilmiş olan Muhsin Ertuğrulun yönettiği İstanbul Operası mevsimini Puccini'nin "Madama Butterfly"ı ile açacak ve başrolü de, Muhsin Ertuğrulun kader ortağı, düşük iktidar zamanında Devlet Operası sopranoluğundan azledilen Leyla Gencer söyliyecektir.

Aynı zamanda, aynı sıralarda, uzaklarda, Atlantiğin ötesinde, Amerikanın ortasında, bir başka opera teşekkülü de yeni mevsimini "Madama Butterfly" ve Leyla Gencer ile açmağa hazırlanmaktadır: Teksasın Dallas Operası bu yılki açılış temsilleri için, son birkaç yıl içinde opera dünyasının en başarılı Butterfly'larından biri olarak tanınan Türk sopranosuyla kontrat imzalamıştır. Üç dört yıl öncesine kadar dünyada Dallas Operası diye bir teşekkülün tnevcut olduğu bilinmezdi bile. Nitekim bugün de, yeni ve en önemli vazifesi Türkiye hudutları dışına kuş uçurtmamak olan Emniyet Dördüncü Şube Müdürlüğü, Leyla Gencerin imzalı tasdikli kontratındaki taraflardan biri olan Dallas Operası Müdüriyetini şüphe ile karşılamış, iyi bir bürokratın yapması gereken şeyi yapmış, Şikago konsolosluğumuzdan dünyada Dallas Operası diye bir operanın mevcudiyetinin teyidini istemiş, Türkiyenin değerli kültür elçisine ancak bir yığın güçlük çıkardıktan sonra yurt dışına çıkma iznini vermiştir.

Dallas Operasını dünyanın opera haritasına yerleştiren, şımarık soprano Maria Callas olmuştur. Metropolitan Operasından kovulduktan sonra, bu zengin şehrin operasıyla bir kontrat imzalayan Callas, Dallas Operasını Metropolitan'a karşı açtığı savaşta bir karargah olarak kullanmıştı. Tanınmışlığı bakımından değilse bile -Callas'ın bütün propaganda vasıtalarından ustaca faydalandığını kabul etmek gerekir- icracılık vasıfları bakımından Callas'la rahat rahat boy ölçüşebilecek bir şarkıcı olan Gencerin, daha ünlü rakibesinin fethetmiş olduğu bir sahnede şarkı söyliyebilme imkanını elde etmesi küçümsenemez bir başarıdır.

Ankaraya dönüş

Leyla Gencerin bundan beş yıl kadar öncesinden başlıyarak Milanonun La Scala'sı, Napolinin San Carlo'su, San Francisco Operası ve Moskovanın Bolşoy Tiyatrosu da dahil olmak üzere, dünyanın hemen hemen bütün başlıca opera sahnelerinde kazandığı büyük başarılar ona, asıl bağlı bulunduğu opera teşekkülünde, Ankara Devlet Operasında, daha yüksek bir itibar ve sevgi sağlıyacağı yerde, aksine, durumunu iyice sarsmış, kıskançlık ve çekemezlik dar düşünüşleri ve memur zihniyetini harekete geçirmiş, Türkiyeye yüz binlerce liralık dövizin sağlıyamıyacağı propagandayı yapan ve ilgiyi kazandıran Leyla Gencer Devlet Operasından kovulmuştu.

Devrilmiş iktidarın başlıca budalalıklarından biri olan bu hareketi düzeltmek için bugünkü Devlet Operası Umum Müdürü Cüneyt Gökler, Leyla Gencere, Ankara Operasına yeniden dönmesi için teklifte bulunmuştur. Fakat Gencer, "geçmişteki acı tecrübelerin tesiriyle" bu teklifi kabul etmemiştir. Çünkü bilmektedir ki, bugünkü mevzuat ve zihniyet değişmedikçe, Ankara Operasında ayda 1500 lira gibi bir maaş karşılığında istikbal körletmek demek olabilir. Leyla Gencerden Ankara Operasında gerektiği gibi faydalanılacağı, bunun yanında da onun dış sahnelerdeki temsillerine engel olunmıyacağı hususunda, Cüneyt Gökçerin verdiği şahsi teminattan başka hiçbir teminat yoktur.

Devlet Operasının ıslahı için

Nitekim Ankara Devlet Operası bugün, sanatında bir seviye tutturmuş herhangi bir opera şarkıcısı için hiçbir cazibe taşımamaktadır. Bir tiyatro adamı olarak inkar edilmez meziyetlerine rağmen, opera sahasındaki tecrübesizliğini ve yetkisizliğini kendi de itiraf eden Muhsin Ertuğrulun Umum Müdürlüğü zamanında bir enkaz haline gelen Devlet Operası bugün henüz belini doğrultabilmiş değildir. Operanın bugün henüz belirli bir repertuar politikası ve sanat yöneticisi yoktur, şarkıcı kadrosu zayıftır. Yabana sanatçılardan sistemli olarak faydalanılmamaktadır. Leyla Gencer Devlet Operasının ıslahını, önce memur zihniyetinin opera idaresinden uzaklaşmasında, buna bağlı olarak da yabancı opera uzmanlarından, bilhassa rejisör ve orkestra şeflerinden devamlı olarak -fakat, uzun bir kontratla angaje edilen az sayıda yabancı uzman degil, kısa süreler için Ankaraya gelen çok sayıda yabancı uzman- faydalanma imkanlarının bulunmasında görmektedir.

.Leyla Gencer - Ertuğrul Muhsin
Kara gün dostlar

Ankara

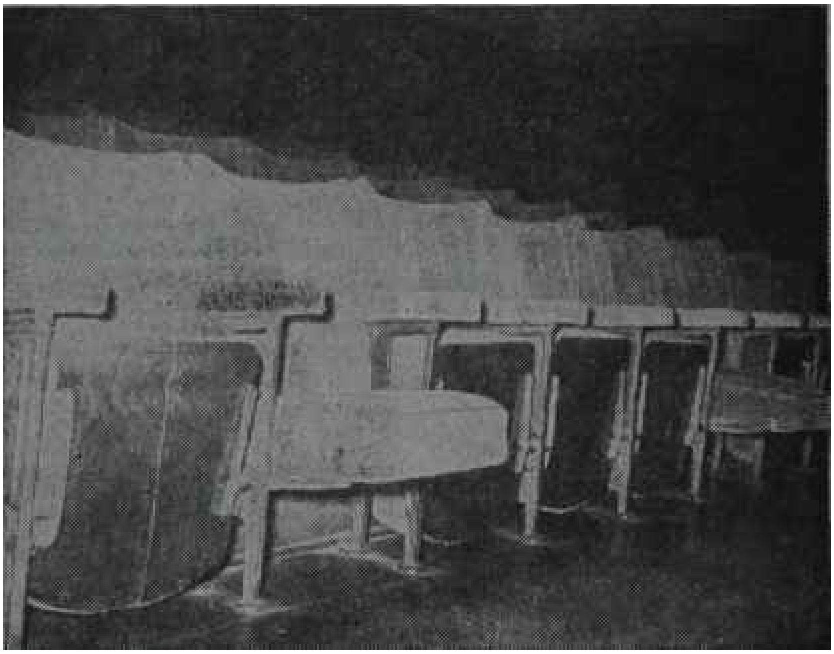
Kısa dalga, dalgada..

Geçen salı günü saat 22.00 sıralarında kısa dalga Ankara Radyosunu dinleyenler bulunsa, herhalde bir hayli şaşırmaktan ve belki de radyolarımızın düştüğü durumu görerek ağlamaklı olmaktan kendilerini alamazlardı. Kısa Dalganın küçük stüdyosunda, mikrofonun önünde oturan genç bir kız çok yavan bir ses ve yayık bir ağızla, radyo edebine son derece aykırı bir şekilde "Burası kısa dalga Ankara Radyosu. Sayın dinleyiciler..." diye anons yapıyordu."

Gerçi o saatlerde kısa dalga Ankara Radyosunu dinleyen bulunmazdı. Çünkü yıllardır hiç kimse dinlemiyordu. Fakat masal bu ya, kazara dinleyen bulunsaydı muhakkak bu istasyonun bir radyo amatörüne ait olduğunu sanırdı. Hiçbir dinleyicinin aklına, dinlediği istasyonun 19 ayrı dilden yayın yapan kısa dalga Ankara Radyosu olduğu gelmezdi. Nasıl gelsindi ki? Mikrofondan yayılan gülüşmeler ve acayip sesler dinleyicide, bu istasyonun ancak bir radyo amatörüne ait olduğu intibarını uyandırırdı. Bir çok yetkilinin şansı yaver gittiğitiçin, hemen hiç kimse tarafından dinlenmiyen bu yayınlardaki acayiplikler etrafta pek fazla tesir yaratmazdı. Aleyhte konuşanlar bulunsa bile, bunlar hemen örtbas edilir ve Ankara Radyosunun kısa dalga servisi uzun dalga servisinin yanısıra hatalarla dolu yayınlarına devam ederdi.

Bütün bunlar 27 Mayıs İnkılabından önce oluyordu. Bilindiği gibi Ankara Radyosu iki kısma ayrılmıştı. Uzun dalga üzerinden yayın yapan kısım, sadece yurtiçi için programlar hazırlamakta ve bu yüzden de mecburen dinlenmekteydi. Yurt dışına 19 ayrı dilden yayın yapan kısa dalga servisini ise daha ziyade dışardaki yabancıların dinlediği tahmin edildiğinden bu servisin denetlenmesi yok gibi bir şeydi. Denetlenmesi olmıyan bir yeri de D.P. zamanında çiftlik haline getirmek adet olduğu için, kısa zamanda Ankara Radyosunun kısa dalga servisi şunun bunun maaşını tamamlıyan bir mekanizma olup çıkmıştı. Bu mekanizma D.P. nin müthiş kalkınma dinamizmine ayak uydurarak spiker sayısını son bir yıl içinde 67 ye çıkarmıştı. Aslına bakılırsa kısa dalga servisinde iki sınıf spiker bulunurdu. Birinci sınıfa dahil olanlar dil bilenlerdi ki, bunlar her gün haber bültenlerini tercüme eder ve bizzat mikrofonda okurlardı. Bu spikerlerin eline aşağı yukarı 350 veya 400 lira geçmekteydi, ikinci sınıftaki spikerler ise "anonsör" sıfatını taşımaktaydılar ve yayının idamesinden, plak çalmaktan, bir de yabancı dil programlarının açılış ve kapanış anonslarını yapmaktan sorumluydular. Bunların eline de ayda 250 veya 300 lira geçiyordu Bir de 3. sınıfa dahil spikerler vardı. Bunların vazifesi de Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığında çalışmak ve kısa dalgada da çalışıyormuş gibi görünüp maaşlarına bir ilave temin etmekti. Bunların hiç vazife görmeden kısa dalga servisinden ücret alabilmelerine kimse itiraz etmiyor veya edemiyor, işler de birçoklarına göre tıkır tıkır yürüyordu..

Bütün bunlar da İnkılaptan önceydi. 27 Mayıstan sonra derhal bu işe el atılmış ve her şeyden önce 67 spikerle idare edilen kısa dalganın spiker sayısı 7'ye düşürülmüştü. İşin en garip tarafı da hizmetin 7 spikerle gayet rahat idare edildiğinin görülmesiydi. Uzun dalga Ankara Radyosunda girişilen düzenleyici hareketin yanısıra, kısa dalganın da bir yola

Ankara Radyosunda bir stüdyo
Asansörle, spikerler çıkar!

sokulacağı sanılmıştı. AKİS'in bundan önceki sayılarını takip edenler uzun dalga Ankara Radyosundaki düzenleyici faaliyetin şimdilik hiçbir fayda sağlamadığını misalleriyle öğrenmek fırsatını bulmuşlardı. Ayrıca, radyoyu dinleyenler de işin dış görünüşünü programlardan anlıyabiliyorlardı. Demek ki ortada bir aksaklık, ne yapılması lazım geldiğini bilmemekten doğan bir şaşkınlık vardı. Bu şaşkınlıklar arasında da, belki istemiyerek ve belki de radyoya hala gereken önemin verilmesi düşünülmediği için bir takım hatalar yapılıyordu. Bu hataların yapılmasına sebep olanların başında Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığındaki veya Genel Müdürlüğündeki idarecilerin geldiği muhakkaktı. İnkılaptan önce olduğu gibi, şimdi de gerek uzun dalga, gerekse kısa dalga Ankara Radyosunun dizginleri, radyoların bağlı bulundukları Basın - Yayının elindeydi Kaideleri oran kor, tayinleri orası yapardı. İnkılaptan sonra konulan kaidelerin eskilerini andırmadığı muhakkaktı. Fakat radyolarımızı kalkındırmak için kaidelerin kötü olmamasının yetmediği, anlayışlı ve radyoculuğu cidden kalkındıracak düşüncelere ihtiyaç olduğu, Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığının veya Genel Müdürlüğünün bu konudaki her

Mikrofon
Aman Allahım!

davranışından anlaşılıyordu. Bu arada tecrübesiz, yetersiz kaidelerden ve tayinlerden en çok şikayetçi olmalı gereken yer de radyo idaresiydi. Çünkü yukardan gelen emirlere ayak uydurmak için radyo programlarını yeniden ayarlıyan, yahutta değiştiren yer orasıydı. Mesela ehil olmayan birinin, iki tane müzik yayınları şefi varken, Batı Müziği Yayınlan Şefliğine tayininden veya kısa dalgaya iki kişinin, yine Basın-Yayın Bakanlığından -eski günleri hatırlatır şekilde- gönderilmesinden ıstırap duyanlar muhakkak ki dinleyiciler, dinleyicilerle beraber radyo idaresiydi.

İşe göre aş

Radyo teşkilatı da esaslı şekilde ele alınmamış ve bu yüzden çok çalışmak mecburiyetinde kalanlarla az çalışanların görevleri arasında bir denge kurulamamıştı. Ayrıca, birçok idarecinin da yeni kanunlara göre maaşlarında kısıntı yapılmıştı. Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı, kanunlara göre yapılan kısıntıları göz önünde bulundurarak bazı ayarlamalara gidemiyor, fakat kısa dalgaya yeni tayinler yapmayı akıl edebiliyordu. Ortadaki bu karışıklıktan en çok gocunacak sınıfın dinleyiciler olduğunu ise kimse düşünemiyordu. Günde en az 10 saat çalışan ve ayda eline 570 lira geçen bir idarecinin, beceriksizce konulan kaideler ve haksızca yapılan bir sürü tayinler arasında nasıl program yapacağım değil, nasıl yaşayacağını düşünmek bile insanın aklını başından alabilirdi.

SPOR

Futbol

Yuhalanan antrenör

Geçen çarşamba gecesi yarı Türkçe, yarı İtalyanca konuşan gözlüklü bir şahıs geliyordu. Bu, Beşiktaşın İtalyan antrenörü Puppa Sandro idi. Sandro ilk defa 1952 yılında Türlüye, ye gelmişti. Memleketimizde kaldığı bir yıl, Sandro'nun şöhretinin yayılması için başlangıç teşkil etmişti.

Gerçekten değerli bir hocaydı. Bunu kısa zamanda ispat etti. Çalıştırdığı Beşiktaş şampiyon olmuş, milli takımımız büyük başarı sağlamış, İspanya gibi kuvvetli bir rakibi eleyerek Dünya Kupası finalleri için hak kazanmıştı.

Sandro memleketimizde fazla kalmadı. Şöhreti yayılmıştı, önce İspanyaya, sonra da vatanı İtalyaya gitti. İtalyanlar Sandro'dan faydalanmak yolunu tuttular ve onu milli takımları için antrenör seçtiler. Fakat hastalığı kısa bir süre sonra Sandro'yu görevinden ayırdı ve ancak evvelki yıl yeniden mesleğine dönebidi. Bir Türk dostu olduğunu her fırsatta belirtiyor ve Türkiyede vazife kabul etmeğe çalışacağını söylüyordu. Nihayet sezon başında Beşiktaş idarecileri Sandro'yu kandırdılar ve İtalyan antrenörü Temmuz ayında görevine başladı. Bütün Beşiktaşlılar sevinçliydiler. İyi bir antrenör bulmuşlardı... Ama çarşamba gecesi herşeyi alt üst etti. Beşiktaşın arka arkaya aldığı farklı yenilgilerde bir kısım taraftarlar antrenörü suçlu görüyorlardı. Bunu daha da ileri götürüp, çarşamba gecesi 19 Mayıs Stadında üzerine yürüdüler, yüzüne tükürdüler. Olay gerçekten üzücüydü. Sadece Beşiktaş için değil, Türk sporu için üzücüydü. Sandro ne yapmıştı? Geçen sene 90 dakika koşan futbolcular sahada yürümeyi dahi düşününce bir antrenörün elinden ne gelebilirdi? Nefesleri yerindeydi, mücadele kabiliyetleri tamdı, ama geçen yıldan eksiklikler vardı, bu da onun elinde değildi. Mesela futbolcular geçen yılın hırsıyla oynamıyorlardı. Sebebi malumdu: Para! Birkaç futbolcu bunu defalarca tekrarlamıştı. Hatta içlerinden biri, şampiyonluk primi verilmediği takdirde seri yenilgilerin devam edeceğini yüzü kızarmadan söylemişti. Bu da gösteriyordu ki Beşiktaşın övünülecek havası bir yıl içinde kaybolmuştu. Burada idarecilerin tedbir almaları gerekmez miydi?

Siyah-beyazlıların yenilgilerinin ikinci bir sebebi de, federasyonun hazırladığı programdı. Federasyon üzerindeki yükü atabilmek için, düşünmeden hazırladığı programını tatbik mevkiine koymuş, seyahatten dönen bir takım üç gün sonra arka arkaya üç maç yapmağa mecbur bırakılmıştı.

Netice olarak belirtmek gerekir ki, taraftarlar suçu başkalarında aramalıydılar.

Futbolda amatör transferin tahdit edilmesi, zaten karışık olan transfer işlerini, daha da karıştırdı ve içinden çıkılmaz bir durum karşısında kalındı. Amatör transferin tahdidini isteyen Futbol federasyonunun, bu işin ince noktalarını düşünmeden, isteğini Merkez Danışma Kuruluna getirmesi ve Danışma Kurulunun da bunu onaylaması karışıklığın başlıca sebebiydi. Mesela bir Cenap, Ayhan ve Güven hadisesinin içinden çıkabilmek için, dünyanın en ünlü uzmanlarını dahi getirmek fayda sağlamayacaktı. Çünki, bu kadar karışık işlerin içinden çıkabilmek bir uzmanın değil, olsa olsa bir sihirbazın işiydi.

Hadisenin başlangıcı

Beşiktaş ile Galatasaray, İzmirden üç futbolcu ile anlaşmışlardı. Bu üç futbolcudan Cenap ile Güven amatör milli takım kadrosundaydı. Cenap ve Güven gibi, amatör milli takım kadrosunda bulunan ve transfer yapmak isteyen birkaç futbolcu daha vardı. Futbol federasyonu, Komaya gidecek amatör milli takımımızın kuvvetinden kaybetmemesi için, amatör transferi dondurmuş, sadece bölge değiştirmek suretiyle amatör futbolcuya transfer hakkı tanımış ve amatörlükten profesyonelliğe geçmeyi de yasak etmişti. Merkez Danışma Kurulunun da kabul ettiği bu karar karşısında, İzmirsporlu Cenap ve Güven ile Altaylı Ayhan, bölge değiştirecekleri için, İstanbula transferleri mümkün oluyordu. Fakat bu transferler resmiyete dökülünce, İzmir kulüpleri ellerindeki vesikaları açıkladılar. Amatör futbolcularına para vermişlerdi. Federasyon günlerce bu açıklamalarla ilgilenmedi. Fakat, Altay ve İzmirspor klüpleri, durumu Beynelmilel Futbol Federasyonuna -F.İ.F.A- bildirmekle federasyonu tehdit edince federasyonun en yetkili şahıslarından biri hadiseyi tahkik için İzmire gönderildi. İzmire giden yarbay İbrahim Onuk, Altay ve İzmirspor kulüplerinin defterlerini kontrol etti. Amatör futbolcuların para aldıkları doğruydu. Federasyon, para alan futbolcuları amatör, milli takım kadrosundan çıkardı ve Merkez Ceza Kuruluna şevketti. Buraya kadar olan kısım, normal, bir seyir takip ediyordu. Ancak bundan sonra olup bitenlerin içinden çıkabilmek için eli çabuk bir sihirbaza ihtiyaç vardı.

Oynıyabilirler mi?

Futbol federasyonu üç futbolcunun para aldıklarım tespit etmiş ve kendilerini amatör milli takım kadrosundan çıkarmıştı. Demek ki bu futbolcular amatör değildi. Amatör olmadıklarına göre birer profesyonel olarak muamemele görmeleri gerekmez miydi? İşte bu noktadan amatörlerin transferi arap saçlarına döndü. Federasyonun, önce bu futbolcuların amatör olarak mı, yoksa profesyonel olarak mı transfer edebileceklerini açıklaması doğru olacaktı. Fakat federasyon bu işe yanaşmadı. Çünkü işine de gelmezdi. Yanlış kararları yüzünden üç futbolcu transfer edebilmek için aylarca beklemişlerdi. Bu açıklama yapıldığı takdirde ise, üç futbolcu bir kere daha mağdur olacaklar ve önümüzdeki Temmuz ayına kadar hiçbir kulüpte oynımayacaklardı. Bu bir gerçekti. Federasyonun hazırladığı yönetmelikler bunu gerektirmekteydi.

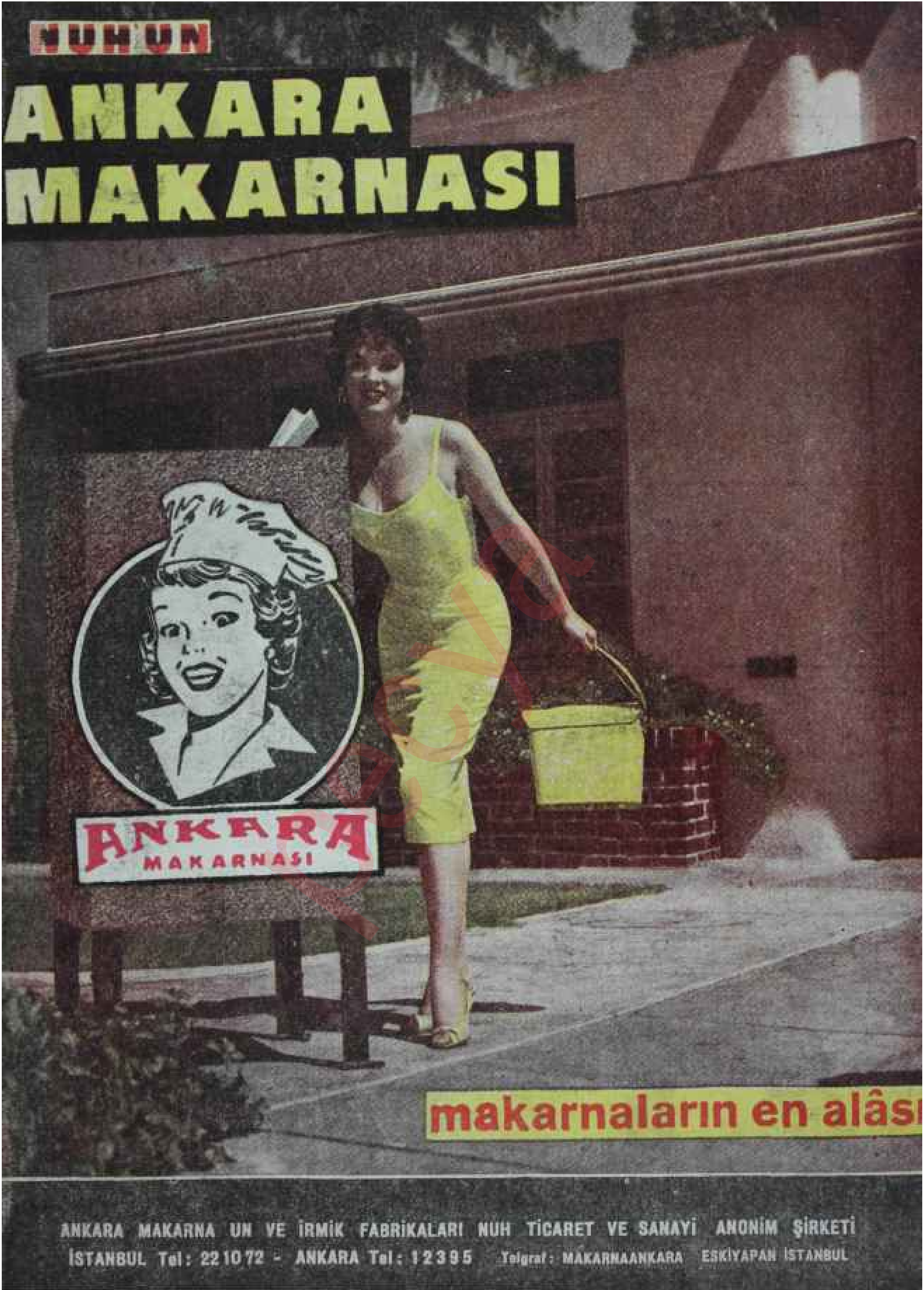
Bir kere, amatörlükleri kabul edilmeyen futbolcuların amatör olarak transfer yapmalarına imkan yoktu. Ama Dosyalar amatör olarak muamemeleye kondu. İzmirden bu futbolcular için bonservis istendi. Bu tutum gösteriyordu ki, federasyon, da bu futbolcuların mağdur olduklarıı anlamış, transferleri için gayret sarfetmişti. Çünkü transferlerini profesyonel olarak yaptırmak istese, futbolcular bir yıl hiçbir kulüpte oynıyamıyacaklardı. Profesyonellik yönetmeliğine göre Temmuz ayı içinde imzalanmıyan mukaveleler hükümsüzdü. Bu yüzden Güven ile Cenapın -Aynan sonradan Altay da oynadığı için transferi bizce imkansızdır- transferleri federasyonun lütfuna bağlı kalıyordu.

Bir başka yön

Amatör transferlerin bir başka yönü de, sporcunun eski bölgesinin bonservis göndermesinin şart koşulmasıydı. Mesela, İzmir bölgesi Cenap, Ayhan ve Güvenin bonservislerini göndermemekte ısrar ediyordu. Konya bölgesi de Göztepenin almak istediği Çağlayan için aynı ısrarı gösteriyordu. Durum basketbol için de aynıydı. Metin Dikenelli adlı bir sporcu için İzmir bölgesine tam 5 defa yazı yazılmış, bunların hiçbirine cevap alınamamıştı. Bölgelerin kayıtsızlıkları, ya bölgecilik hissinden ya da görevlerinin çok olmalarından ileri gelmekteydi. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün bonservis verme yetkisi olmadığından, sporcular eski bölgelerinin gönülleri hoş oluncaya kadar beklemek zorundaydılar.

1 TALİHLİYE
6 DAİRELİ
APARTMANIN TAMAMI
1 TALİHLİYE
3 DAİRELİ
APARTMANIN TAMAMI
26 TALİHLİYE
26 APARTMAN
DAİRESİ
ayrıca
1.600.000 LİRALIK
PARA İKRAMİYELERİ
30 ARALIKTA
cem'an
3
MİLYON
her 200 liraya 1 kur'a numarası
TÜRKİYE İŞ BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti
FAAL d - 673

NUH'UN
ANKARA
MAKARNASI
ANKARA
MAKARNASI
makarnaların en alâsı
ANKARA MAKARNA UN VE İRMİK FABRİKALARI NUH TİCARET VE SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL Tel: 22 10 72 - ANKARA Tel: 12395 Telgraf: MAKARNAANKARA ESKİYAPAN İSTANBUL